CENTRALE

14
32 R
17

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

48.1.29

48 48
G G
29 21

CELEBRIORVM
DISTINCTIONVM
TVM PHILOSOPHICARVM, TVM THEOLOGICARVM

[illegible]

Bibl. Secr. [illegible] Coll. Rom.

AVTHORE

HENRICO LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOZÆO

PICTAVORVM EPISCOPO

Soc. Iesu

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AVGVSTORITI PICTONVM

Ex Prælo ANTONII MESNERII, Regis & Academiæ Typographi. 1612.

Cum priuilegio Regis.

LECTORI.

MVLTIPLICI terminorum varietate & acceptione quæ Philoſophiæ, Scholaſticæque Theologiæ ſtudio inſudantes retardare ſolet, obrutus aut ſaltem acriter vexatus, horum penè omnes difficiliores ex probatiſſimis quibuſque authoribus, quorum eruditionis melior nota vetuſtate præfulget, ordine alphabetico memoriæ cauſà congeſſi. Cùm verò primæuis harum ſcientiarum cultoribus tanquam fundamentis, quæ in ampliora velut ſpatia à recentioribus exporrecta, ornatum quidem & elegantiam maiorem, neutiquam pondus & firmitatem conſecuta ſunt, incumberem & inſiſterem, nullos quamuis parum Latinos, imò & barbaros, aut minus aptè traditos, reieci refugíve: Non enim reſpuenda erat durities verborum, è qua velut è ſilice, interpretationis acceſſu, ignes puriores elicias & excudas: Sicut enim prædura oſſa medullas, rigidi ſilices ſcintillas, quæ attritu minimo ſeminaria vi, quaſi in fœtus igneos erumpente extunduntur, in ſe fouent & cohibent; ſic barbaries hæc primigeniæ philoſophiæ ſucculentam habet corticem, & verborum modulis rigeſcens breuioribus, tantillum niſu mentis tenuata, ſpargit fœliciſſimo prouentu rerum ſuccos & ſenſuum ſegetem vberiorem. Quam ego inire rationem, ne munere meo ex lege inſtituti mei aberratione gratuità non defungerer, adigebar; quippe qui non tam tetrici cenſoris & caſtigatoris, quàm ſatis accurati corrogatoris, ſubinde tamen concinnatoris partes aſſumpſerim. Hinc implicari me inuoluíque de induſtria ſententiarum varietate & plerumque ex aduerſo pugnantibus authoribus, vtrinque ſtare & velut decertare oportuit: Quamobrem contraria hic, (vbi dilucida tantùm quorumlibet terminorum qui per vniuerſam Philoſophiæ Theologiæque ditionem funduntur, notitia, non cuiuſlibet rei veritas & diſcuſſio ſpectatur) abſque vitio & nota vel obliuionis, vel ignorationis legi poſſunt. Imparem enim eſſe me tanto oneri tótque ſententiis quæ occurrebant & ſuboriebantur inter legendum conciliandis ſat ſciebam; par eſſe non debebam; quia non ab inſtituto deſciſcere: quo limite anguſtiori, tenuitatis nimirum meæ & propoſiti quibus volui conformatum opus hoc, concludebar. Adde quod in immenſum libet iſte excreuiſſet, cùm ea ratione omnes ferè Philoſophiæ & Theologiæ quæſtiones agitandæ eſſent, & ad amuſſim examinandæ, quod maioris operæ opus eſt. Tantùm verò inde lucis ſtudiis olim affulſit meis, vt rudibus & nouitiis non ingratum fore putarim, ſi publico ederetur commodo quod priuato collectum eſt. Etſi enim quidam Lexica & Directoria, vt loquuntur, Theologica conſcripſerint quæ mole laborant ſuâ, nullus tamen hactenus (quem viderim) tot reconditas diſtinctiones breuiùs ob oculos poſuit, aut per tabulas digeſſit, aut in ordinem arctiorem compegit: quo non

planè irrito conatu aliquis vt ſpero excitatus, vltimam huic operi & ſedulam manum admouere non grauabitur. Vale Lector & fruere, operámque noſtram etſi leuem boni conſule, cuius edendæ præpoſtero debetur conſilio, ſi alicui fortè parum trito aut exoleto termino authoris nomen deſideras, meos etenim tantùm in vſus cùm hæc ab initio ſcriberem, verba rerum potiùs innatarum quàm elegantiæ & nitoris, res rationum potiùs quàm authorum pondere penſabam & expendebam. Vtrumque tacito, vt nunc liquet, tui maioris commodi augurio, quod carpes Lector ſi ſedulus es & accubuus, non me ſi beneuolus & amans tui meíque.

CATALOGVS AVTHORVM QVIBVS IN HOC OPERE CONSCRIBENDO PRÆCIPVE VSI SVMVS.

CLARVIT ANNO

1240 Alexander de Ales, Anglus ord. Min. Doctor Irrefragibilis.
Antonius Andreas, Arragonius, ord. Min. Scoti diſcipulus.
1510 Antonius Trombeta, Patauinus, ord. Minorum.
Ariſtoteles.
1296 Armandus de Bellouiſu, Bononienſis ord. Prædicatorum.
1149 Auerroës, Cordubenſis.

1280 S. Bonauentura Fidanza Cardinalis, ord. Min. Doctor Seraphicus.

Conimbricenſes.
1590 Conſtantius Buccafocus, Sarnanus Cardinalis, ord. Min.

1470 Dominicus de Flandria ord. Præd.
1313 Durandus de Sancto Portiano ord. Præd. Epiſcopus Meldenſis.

1310 Egidius Romanus, Cardinalis, ord. S. Auguſtini, Doctor Fundatiſſimus.

1519 Franciſcus Lychetus, Brixienſis ord. Min.
1320 Franciſcus Mayronis, Gallus ord. Min. Scoti diſcipulus, Doctor Illuminatus.
Franciſcus Suarez, Granatenſis, Societatis Ieſu.
1590 Franciſcus Toletus, Cordubenſis, Cardinalis Societatis Ieſu.

1490 Gabriel Biel, Germanus, præpoſitus in Schonbach.
1350 Gregorius de Arimino, ord. S. Aug.
1330 Gualterus Burlæus, Anglus, Scoti auditor.
1230 Guilielmus Ockam, Anglus ord. Min. Scoti diſcipulus.
1335 Guilielmus de Rubione, Arragonius, ord. Min.

1290 Henricus Goëthals de Gandauo, Archidiaconus Tornacenſis, Doctor Solemnis.
1320 Heruæus Natalis, Brito, ord. Præd.

1514 Iacobus Almain, Senonenſis.
1350 Ioannes de Baccone, Anglus, Carmelita, Doctor Reſolutus.
Ioannes Baptiſta Gratia Dei, Aſculanus ord. Præd.
Ioannes de Baſſolis, ord. Min. Scoti auditor.

Ioannes Buridanus, Belga,
1320 Ioannes Canonicus, vel Marbres. ord. min. Scoti auditor.
1424 Ioannes Capreolus, Toloſanus ord. Præd.
1306 Ioannes Duns, Scotus ord. min. Doctor Subtilis.
Ioannes de Ianduno, Gandauenſis, Scoti auditor.
1600 Ioannes de Rada, Hiſpanus ord. min.

1590 Mathias Aquarius, Neapolitanus, ord. præd.
1394 Marſilius de Ingen, Anglus.

1455 Nicolaus de Orbellis, Andegauenſis ord. min.

1490 Paulus Barbus, Soncinas, Inſuber. ord. præd.
1420 Paulus Venetus, ord. S. Aug.
1317 Petrus Aureoli Verberius, Cardinalis ord. min.
1590 Petrus Fonſeca, Luſitanus Societatis Ieſu.
1509 Petrus Tataretus, Pariſienſis.

1290 Richardus de Mediauilla, Anglus, ord. min.
1349 Robertus Holkot, Anglus, ord. præd.
1140 Rupertus Epiſcopus Lincolnienſis, Anglus, ord. min.

1570 Simon Fontanus, Senonenſis ord. min.
1490 Stephanus Brulefer, Maclouienſis, ord. min.

1270 S. Thomas Aquinas ord. præd. Doctor Angelicus.
1350 Thomas de Argentina, ord. S. Aug.
1530 Thomas de vio, Caietanus, Cardinalis, ord. præd.

FINIS.

Approbatio R. P. F. Petri Poiluert. Sacræ Theologiæ profeſſoris.

EGO Frater Petrus Poiluert ſacræ Theologiæ profeſſor, librum *Celebriorum Diſtinctionum, tum Philoſophicarum, tum Theologicarum Synopſin, Authore HENRICO-LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOZÆO PICTAVORVM EPISCOPO*, ſatis attentè perlegi, quod mihi opus ſubtiliſſimum lectúque digniſſimum viſum eſt; atque ob definitiones & diſtinctiones Philoſophicas, Logicas & Theologicas, quibus mira varietate contextum eſt, perutile cenſeo vt typis excuſſum in lucem prodeat. Datum Pictauis decima octaua Septembris. 1612.

EGO ſubſignatus Theologus Pariſienſis magna cum animi mei voluptate opus hoc Reuerendiſſimi in Chriſto Patris, ac Domini Pictonum Antiſtitis dum perlegi, ſumma cum vtilitate in publicum exeat optaui. Auguſtoriti, peruigilio D. Matthæi. 1612.

F. M. Le Heurt, Gard.
Fratrum Minorum.

ERRATA GRAVIORA ITA CORRIGANTVR.

PAGINA, 1. linea 16. re & ratione.

p. 4. l. 39. COLLATIVVS.

p. 6. l. 22. MODALIS.

p. 10. l. 26. proprio genere, l. 37 dormienti 1. Ethic. l. 38. VIRTVALIS eſt.

p. 17. l. 9. SVBIECTIVE. l. 11. OBIECTIVE. l. 29. Petrus & ſeſſio eius, item relationes.

p. 38. l. vltima. moueatur per accidens.

p. 42. l. 50. numero & duæ ſpecies ſecundo intentionaliter ſumptæ.

p. 49. l. 9. ENTITATE aliqua RELATIVA, ſeu RESPECTV.

p. 62. l. 33. ſed ENS actu & ſimpliciter.

p. 63. l. 38. συνουσία.

ABSOLVTVM à { TERMINO / CAVSA / SVBIECTO } id eſt non habens { TERMINVM / CAVSAM / SVBIECTVM } diſtinguitur contra
- RELATIVVM, vt ſunt omnia quæ nõ ſunt in prædicamento relationis.
- DEPENDENS, & ſic ſolus Deus eſt abſolutus.
- CONTRACTVM, ſeu reſtrictum ad ſubiectum vt ſubſtantia. *Ex Sarnano.*

ABSTRACTIO
- REALIS, cùm vnũ ab alio reipsà ſeparatur, vt anima à corpore: vtrumque autem eorum quæ ſeparantur debet ſeparatim exiſtere, vt ſit propria abſtractio.
- RATIONIS, ſeu INTENTIONALIS, ſeu INTELLECTVALIS, ſeu SPIRITVALIS eſt quâ aliquid per intellectũ ſeparatur ab alio, cui nihilominus in re coniũctum eſt.
  - PHYSICA, eſt à materia ſenſibili ſingulari tantũ: quia corpus naturale in genere cõſiderat Phyſicus, non ſingularia.
  - MATHEMATICA, eſt à materia ſenſibili ſingulari & communi, non re, ſed ratione: quia Mathematicus quantitatem conſiderat non explicãdo materiam cui ineſt.
  - METAPHYSICA, eſt ab omni materia re & ratione competitque Deo & Intelligentiis, & enti vt ens eſt.
  - HABITVALIS, fit per ſpecies impreſſas & habitualiter inhærentes.
  - ACTVALIS, fit per ipſum actum Intellectus exercitum.
  - COGNITIVA, ſeu INTELLECTVS POSSIBILIS eſt quâ Intellectus poteſt intelligere vnum non intelligendo aliud, & ſic ante illuſtrationem Intellectus agentis, poſſibilis intelligit ſingulare cognitum obiectiuè in imaginatione, non intelligendo vniuerſale.
  - FACTIVA, ſeu INTELLECTVS AGENTIS ſic fit. Poſtquam ſpecies intentionalis traducta eſt ex ordine ſenſibili ad ordinem intelligibilem, intellectus agens abſtrahẽdo intentionem vniuerſalis à phantaſmate, facit ipſum intelligibile in actu, & ſic intellectus agens abſtrahit vniuerſale, & paſſibilis intelligit ipſum. Ideóque quia inſtar artis illam velut formam arte factam è phantaſmate præiacẽnte educit, Factiuæ nomẽ ſortita eſt. *Hæc Baconus ex Auerroe.*
  - NEGATIVA vt loquuntur *Conimbricenſes*, ſeu DIVISIVA (quã quidam improprié COMPOSITAM vocant, quia omnis enunciatio eſt compoſita, cũ ſit ſecunda intellectus operatio) quâ in enũciatione vnũ negatur de alio ſiue verè, ſiue falſò.
  - PRÆCISIVA, ſeu SIMPLEX, ſeu SIMPLICITATIS, ſeu DEFINITIVA, quia fit per ſimplicem apprehenſionem vnius non cogitando de alio eidem realiter coniuncto.
    - VNIVERSALIS ab inferiori, ſeu NON IDENTITATIS ſeu, vt vult Ocham, NON CONVENIENTIÆ quâ gradus ſuperior ab inferiori cum quo non conuenit, nec idem eſt conceptu, mẽte abſtrahitur.
    - à FVNDAMENTO, vt à potentiâ generandi quæ eſt fundamentum paternitatis, abſtrahitur paternitas.
    - à SVBIECTO, vt cùm accidentia cognoſcimus abſque conſideratione ſubiecti.
    - ab ÆQVALI quæ à quibuſdam FORMALIS appellatur, vt cùm albedo abſtrahitur à dulcedine in pomo, & ratio boni à ratione veri.
    - VLTIMATA, eſt cùm non ſupereſt abſtrahendi locus, ſed purè exprimitur rei natura, vt albedineitas.
    - NON VLTIMATA, eſt quando ſupereſt, quod iterum abſtrahas, vt cùm dicitur albedo, abſtractio facta eſt à ſolo ſubiecto, & reſtat alia abſtractio ab inferioribus, id eſt hac vel illa albedine.
    - PRÆDICATIONIS ſeu ATTRIBVTI vel PRÆDICATI eſt cùm aliquid per modum quidem eſſendi connaturalem admittit vnum tantùm prædicatum ſeu attributum, & non aliud, ſi illud quod admittit ſit concretum, non admittit illius abſtractum: quâ abſtractione, diuina eſſentia priuata eſt, dicere enim poſſumus, diuina eſſentia eſt bona, & diuina eſſentia eſt bonitas. *Ex Ocbamo.*

ABSTRACTUM
- à ſubiecto tantum & non ab inferioribus, vt color.
- ab inferioribus tantum & non à ſubiecto, vt humanitas.
- ab inferioribus & a ſubiecto, vt coloreitas.
- per
  - existentiam, vt Deus & Intelligentiæ,
  - indifferentiam, vt Ens, vnum, verum, bonum & aliæ paſſiones entis, quæ indifferenter reperiuntur in ſuperioribus & inferioribus.

ACCIDENS
- ſumitur pro eo quod
  - Non eſt de ratione alterius: & ſic accidens opponitur eſſentiæ. Sic lapis poteſt dici accidens hominis, quamuis ſit in categoria ſubſtantiæ: quia eſt extra eſſentiam hominis.
  - Non per ſe exiſtit ſed inhæret in alio, & ſic opponitur ſubſtãtiæ & diuiditur in nouẽ prædicamenta poſteriora.
  - Euenit præter intentionẽ agentis, vt inter ſodiendum inuenire theſaurum eſt accidens, & ſic dicitur Fortuna & Caſus.
  - Poſitum in prædicato facit propoſitionem per accidens.
- reale, ſeu physicum ſeu prædicamentale quod eſt forma aliqua inhærens multiplex eſt, videlicet,
  - completum, quod in ratione formæ accidentalis eſt integra ac totalis forma, vt color, albedo.
  - incompletum, quod habet rationem partis reſpectu completi, vt differentiæ accidentium, qualem faciunt diſgregatiuum viſus reſpectu albedinis. *Hæc Suarez.*
  - permanens, vt color.
  - ſucceſſiuum, vt motus.
  - proprium
  - commune
  - ſeparabile, vt color à pariete
  - inſeparabile, vt nigredo à coruo
  - modificatum, quod dicitur modus & non poteſt etiam virtute diuinâ conſeruari ſine ſubiecto, quia eius eſſentia, & natura in hoc ſita eſt, vt ſubiectum actu afficiat, ſic figura non poteſt eſſe ſine figurato, neque vnio ſine partibus cõiunctis vt quantitas, color, &c.
  - abſolutum habet eſſe perfectum in ſua ſpecie. Hoc autem à Deo conſeruari poteſt ſine ſubiecto vt in Euchariſtia; quia realiter diſtinguitur, diſtinctione perfectâ, Cauſa enim materialis ſubiectiua non eſt de eſſentia ſubiectatis accidentis.
  - ſimplex quod non habet ſubiectum determinatum quod in eius definitione ponatur, ſicut curuum.
  - copulatum quod habet ſubiectum determinatum ſine quo definiri non poteſt, vt ſimitas.
  - vltimæ actualitatis, quod ſubiectum ad vlteriorem formam non ordinat, vt color.
  - diſpoſitiuum, quod ſubiectum diſponit ad vlteriorem formam, vt ſuperficies reſpectu albedinis.
  - formale, ſeu in abſtracto, quod ſignificat tantùm ipſam formam accidentis, vt color tantùm coloreitatem.
  - connotatiuum, ſeu in concreto, quod ſignificat formam accidentalem formaliter, & connotat ſubiectum, vt album, coloratum.
- rationis, vt ſunt ſecundæ intentiones.
- negatiuum, vt non homo, *Ex Conimbricenſibus.*
- intentionale, vt ſunt ſpecies intelligibiles & ſenſibiles in anima.
- corrumpitur per
  - alterationem, contrarium à ſuo contrario, vt frigus à calido.
  - abſentiam conſeruatiui agentis, vt lumen in aëre deſinit recedente ſole.
  - corruptionem
    - ſubiecti, vt riſibilitas corrumpitur homine mortuo.
    - termini, vt ſimilitudo deſinit perempto ſimili.
- dependet a ſubiecto per modum
  - informantis, qui modus dicit imperfectionem in ſubiecto quatenus ſubiectum ſe habet, vt perfectibile & potentiale reſpectu accidentis.
  - poſterioris naturaliter, ad prius naturaliter, vt ſuſtentificati ad ſuſtentificans; Et hic modus dicit perfectionem in ſuppoſito, naturam accidentis ſuſtentante.
- conſideratur vel quo ad
  - naturam & quidditatem eius.
  - peculiarem modum, quo determinat ens, & veluti quadam differentiâ diſtinguitur à ſubſtantia.
  - exiſtentiam actualem in rerum natura, ſiue hæc ſit modus naturæ additus, ſiue nihil aliud, quàm actualitas accidentis extra ſuas cauſas conſtituti.
  - vnionem cum ſubiecto, quæ dicitur inhærentia actualis, & creditur eſſe modus ex natura rei ab accidentis natura diſtinctus, quando accidens realiter differt à ſubiecto, vbi enim eſt realis identitas, eiuſmodi vnio non eſt neceſſaria. *Hæc Caſtanus.*

ACTIO

- IMMANENS, quæ manet in eodem ſuppoſito, & in eadem potentia à qua elicitur, vt eligere, velle.
  - VITALIS, quæ procedit immediatè ab alliqua potentia animæ, ſeu rei viuenti.
  - NON VITALIS, quæ à quouis alio principio n[illegible] ſcitur.
- TRANSIENS eſt quæ non recipitur in potentia à qua producitur, ſiue tranſeat in diuerſum ſuppoſitum, vt illuminatio dimanans à ſole in aërem, ſiue in diſtinctam potentiam, aut partem eiuſdem ſuppoſiti, vt calefactio quâ manus manum calefacit.
- PERMANENS, vt conſeruatio.
- SVCCESSIVA, vt motus.
- INSTANTANEA vt illuminatio, generatio.
- RESPECTIVA eſt in agente, & eſt quidam reſpectus agentis ad paſſum, vt tranſmutantis ad tranſmutatum.
- ACTA, eſt ipſe motus, vel forma quæ terminat motum, & producitur per motum; Et hæc eſt in paſſo, ſicut motus in mobili.

ACTVS

- PVRVS, ſeu INDEPENDENS, ſeu NECESSARIVS, ſeu à SE, ſeu PER SE SVBSISTENS, vt Deus.
- POTENTIÆ ADMIXTVS, ſeu DEPENDENS, ſeu AB ALIO, & AD ALIVD, vt ſunt creaturæ.
- ABSOLVTVS, qui cùm ſecundùm ſe ſit aliquid actuale abſolutum nihil aliud actuat, duplex eſt
  - SIMPLICITER, ille videlicet cuius eſſentia neque ab vllo alio actu phyſico actuatur, neque vllo indiget ad exiſtendum: ſic ſolus Deus eſt actus ſimpliciter abſolutus.
  - SECVNDVM QVID, qui non quidem actuatur actu vllo phyſico, ſeu formali, indiget tamen actualitate aliquâ, tanquam eſſentiæ complemento ad per ſe exiſtendum, quam actualitatem ſubſiſtentia & exiſtentia eſſentiis rerum miniſtrant.
- RELATIVVS, ſeu RESPECTIVVS ſeu ACTVANS, eſt qui aliquid aliud actuat, & ideo dicitur reſpectiuus, quia dicit ordinem ad aliquid aliud, vnde appellatur actus ad aliud, eſtque duplex
  - METAPHYSICVS, vt ACTVS
    - ESSENTIÆ, qui eſt ipſa eſſentia.
    - EXISTENTIÆ, qui eſt ipſamet exiſtentia.
    - SVBSISTENTIÆ, ſeu VLTIMÆ ACTVALITATIS qui dicitur, ACTVS HYPOSTATICVS, & eſt ipſius ſingularis, ſeu primæ ſubſtantiæ.
    - INEXISTENTIÆ, qui proprius eſt accidentium.
  - PHYSICVS, ſeu FORMALIS, ſeu SPECIFICVS, ſeu INFORMANS, vt forma, triplex eſt
    - EDVCTVS è potentiâ materiæ qui perficit ſubiectum & ab eo dependet, vt omnes formæ ſubſtantiales præter animam.
    - PERFICIENS SVBIECTVM, & ab illo non dependens, vt anima humana.
    - CONSERVATIVVS, ſeu ACTVS METAPHORICVS, & ſic locus eſt quaſi forma & actus qui conſeruat locatum.
- PRIMVS, qui vel eſt, vt
  - FORMA ſubſtantialis rei, vt anima in homine.
  - POTENTIA, ſeu PRINCIPIVM AGENDI, vt ſunt potentiæ vitales in homine.
  - HABITVS, vt ſcientia, &c.
  - ACCIDENS, quodcumque quod eſt principium QVO operationis, vt ſpecies intentionalis ſeu intelligibilis.
- SECVNDVS, qui eſt ipſa operatio, dicitur à quibuſdam ACTVS QVI, & actus primus ACTVS QVO, ſicut aliud eſt principium QVOD, & aliud QVO, & ideo potentia ſeu virtus actiua eſt in actu primo quando poteſt agere, & habet omnia requiſita ad agendum, & eſt in actu ſecundo quando habet actualem ordinem ad actionem, qui ordo conſiſtit in hoc quod per illius actualem ordinem ad actionem res fit agens cùm antea non ageret.
- INFORMANS, de quo ſuprà in actu reſpectiuo, vt forma, qui actus opponitur potentiæ receptiuæ & ſubiectiuæ, eſtque duplex,
  - SVBSTANTIALIS, vt forma.
  - ACCIDENTALIS, vt candor.
- ENTITATIVVS, ſeu TRANSCENDENS, ſeu (ſecundùm Henricum) PRÆSENTIALIS EXISTENTIÆ, quem Scotus & Henricus tribuunt materiæ primæ, & nihil eſt aliud quàm entitas rei, quatenus actu exiſtit extra cauſas, qui actus opponitur potentiæ obiectiuæ, ſicut actus formalis opponitur potentiæ ſubiectiuæ.

- NATVRALIS, qui poteſt attingi ab agente creato, & differt ab actu phyſico de quo ſuprà in diuiſione actus reſpectiui, quia hic eſt actus ſecundus, ille eſt actus primus.
- SVPERNATVRALIS duplex eſt
  - QVOAD SVBSTANTIAM, qui ſecundùm ſuam eſſentiam & primam & ſpecificam rationem talis eſt, vt ipſamet entitas actus non poſſit eſſe agenti creato, vel creabili, per abſolutam Dei potentiam, connaturalis: vt eſt vnio hypoſtatica, viſio beatifica, &c.
  - QVOAD MODVM TANTVM, qui ſecundùm entitatem conſideratus, eſt ſimpliciter proportionatus & producibilis ab agente naturali creato, ſuppoſito concurſu Dei vniuerſali, ſed tamen pro vt habet annexum talem vel talem modum non poteſt produci ab agente creato: ſic reſtituere viſum cæco eſt actio ſupernaturalis ſecundùm modum, quia entitas viſus eſt quid naturale & producibile a natura: ſed reſtitutio viſus in cæco eſt quid ſupernaturale & improportionatum agenti naturali quandoquidem ſecundùm naturam non datur regreſſus à priuatione ad habitum.
- EXERCITVS, vt quando dicitur homo eſt riſibilis; riſibile prædicatur de homine in actu exercito.
- SIGNATVS, vt cum dicitur, riſibile prædicatur de homine, ſeu Cauſa vt habens potentiam ad cauſandum eſt in actu ſignato & illi reſpondet vt QVO, cauſa vt cauſans eſt in actu exercito, ſeu actu ſecundo, cui reſpondet vt QVOD. Sic autem in propoſitionibus vocatur, quia ſignificatur aliquem actum competere alicui rei, qui tamen in illa propoſitione non exercetur, vt riſibile prædicatur de homine, vbi riſibili dicitur competere prædicatio cùm tamen ſubiiciatur; Actus tamen iſte exercetur in hac propoſitione, homo eſt riſibilis: vbi riſibile non ſubiicitur ſed prædicatur; Sic cauſa dicitur eſſe in actu ſignato, quando ſignificatur habere quæ ad agendum neceſſaria ſunt, cum tamen exercetur, & exeritur vis ipſius in effectum, dicitur eſſe in actu exercito.

HOMINIS

- MORALIS, ſeu IN GENERE MORIS, eſt actus humanus ex libertate & conſilio operante productus, qui proinde eſt quid aggregatum ex ipſo actu naturali, vna cum omnibus circumſtantiis loci, & temporis, ideo vocatur ACTVS CIRCVMSTANTIONATVS ab Aureolo, ſimplicique ratione conſideratur, vel in ratione
  - HONESTI, vt eſt actus bonus.
  - INHONESTI, ſeu turpis, vt eſt peccatum.
- NATVRALIS, ſeu PHYSICVS, ſeu IN GENERE NATVRÆ, eſt ipſa operatio præciſa à circumſtantiis, ideóque dicitur actus nudus.
- INTERIOR, qui eſt elicitus à potentiis vitalibus interioribus, quales ſunt operationes intellectus & voluntatis.
- EXTERIOR, qui eſt propriè membrorum externorum, & qui verſatur vt plurimùm circa materiam extrinſecam; ſic homicidium eſt actus exterior, velle occidere, actus interior.

INTELLECTVS

- RECTVS, ſeu DIRECTVS, eſt ille qui directè habet tendentiam in rem extra ſe tanquam in obiectum terminatiuum ſeu materiale.
- REFLEXVS, eſt ille qui terminatur ad actum præexiſtentem in potentia, in quem tendit, tanquam in obiectum ſuum formale & materiale.
- COLLATIVVS, eſt ille quo comparatur vnum obiectum ad aliud, ideóque dici ſolet actus intellectus COMPARATIVVS.

VOLVNTATIS

- ELICITVS, ſeu ESSENTIALIS ipſius voluntatis eſt ille, qui producitur immediatè ab ipſa voluntate & manet in ea, vt velle diligere Deum, velle reddere debitum, & eiuſmodi.
- IMPERATVS, ſeu AD VSVM VOLVNTATIS, eſt ille qui producitur ab alia potentia tanquam à principio proximo & immediato, ſed voluntate illam potentiam mouente ad exercitium, vt quando voluntas mouet intellectum ad intelligendum, vel cum mouet appetitum ad actum temperantiæ, aut fortitudinis, & ſic de aliis.
- IMPERATIVVS triplex.
  - FORMALITER IMPERATIVVS, qui eſt velle aliquid exequi ſimpliciter.
  - VIRTVALITER, ſeu ÆQVIVALENTER, eſt velle aliquid conſequenter ad aliquid aliud, vt cùm quis ſuadet infideli recipere fidem Chriſtianam, conſequenter etiam ſuadet vt recipiat baptiſmum.
  - CONDITIONALITER, ſeu EX SVPPOSITIONE, vt ſi vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, &c. *Hæc Biel.*

ADÆQVATIO

- NATVRALIS, eſt inter ſimilia.
- PROPORTIONALIS, eſt inter diſſimilia ſicut materiæ ad formam. *Ex Scoto.*
- ſeu æqualitas mutua repræſentantis ad repræſentatum ratione
  - OBIECTI, ſeu ENTITATIS AD ENTITATEM, ita vt cognitâ entitate repræſentantis, cognoſcatur entitas repræſentati perfectè, ſicut cognitis principiis, cognoſcitur concluſio.
  - ACTVS, ſeu SPECIEI, ſeu RATIONIS REPRÆSENTATIVÆ, quæ ita repræſentat obiectum quantùm repræſentabile eſt.
  - POTENTIÆ, quæ adæquatio in hoc conſiſtit vt obiectum in tantùm repræſentetur in quantum potentia elicere poteſt actum ſuum circa illud. *Hæc Rada.*

ÆQVALITAS

- DIMENSIONIS eſt cùm vnum corpus eſt æquale alteri ſecundum omnem quantitatem, ſcilicet longitudinem, latitudinem & profunditatem.
- CONTINENTIÆ, ſeu EXTENSIONIS eſt cùm vnum corpus continet alterum, & nec plus nec minus natum eſt continere, vt ſuperficies extima vltimi cœli continet totum vniuerſum. *Ex Iandun.*
- POSITIVA, eſt quando vnum in ſe continet omnem perfectionem alterius, vt verbum Patris.
- NEGATIVA, eſt quando vnum non continet aliquem gradum perfectionis quo alium excedit, vt inter lineam & albedinem. *Hæc Conimbricenſes.*

ÆQVIVOCVM

- ÆQVIVOCANS, eſt terminus ſeu vox ſignificans diuerſas naturas ſub diuerſis rationibus, vt canis ſignificat terrenum, cœleſtem & marinum.
- ÆQVIVOCATVM, eſt res illa ſignificata per illud nomen, vt animal latrans, ſydus cœleſte, & canis marinus ſunt res æquiuocatæ ſub hoc nomine canis.
- CASV & FORTVNA, eſt quod diuerſis omninò rationibus, ſuis congruit ſignificatis, vt Gallus, homini natione Gallo, & Gallo aui. Et vocabulum Alexander Alexandro Paridi, & Alexandro Macedoni: Sic autem dicuntur, quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis ſeu conuenientiæ rerum ſignificatarum. Et hæc ſunt propriè æquiuoca.
- CONSILIO & RATIONE, eſt quod diuerſimodè, ob certam tamen rationem ſuis ſignificatis conuenit: Ratio autem hæc ſe habet, vel ex parte
  - IMPONENTIS, & vocatur æquiuocum à conſilio purè, vt cùm nomen Ioannis Baptiſtæ, ei pariter conuenit, cui ſolùm, vt imitetur, impoſitum eſt.
  - RERVM, & vocatur Analogum.

ÆTERNVM

- POSITIVE, eſt quod exiſtit in omni differentia temporis, vt Deus.
- NEGATIVE eſt quod in nulla differentia temporis deficit, & ſic vniuerſale dicitur æternum.

AGENS

- VNIVOCVM, quod producit effectus eiuſdem ſpeciei, vt homo generat hominem.
- ÆQVIVOCVM, quod producit effectum diuerſæ ſpeciei, vt ſol producit ranam, & aurum.
- ANALOGVM, quale eſt Deus reſpectu creaturarum.
- FORMALI, vt albedo facit album.
- EFFECTIVVM, vt pictor facit parietem album.
- PER MODVM CAVSÆ FINALIS, ſic finis facere dicitur, mouendo efficientem, motione quadam metaphoricâ.
- DIRECTIVVM, vt cùm homo aliquid agit dirigendo ſecundùm prudentiam aut artem, aut per alios habitus practicos.
- INSTRVMENTALE, per inſtrumentum
  - SEPARATVM, vt ſecurim.
  - CONIVNCTVM, vt manum.
- NATVRALE, ſeu DETERMINATVM, ſeu NECESSARIVM, ſeu à NATVRA, ſeu NON LIBERVM, quod determinatum eſt ad producendum vnum tantùm effectum, & non eius oppoſitum, vt calor calefacit tantùm, & non frigefacit. Sic ſunt agentia omnia naturalia expertia voluntatis.
- LIBERVM, ſeu VOLVNTARIVM, ſeu INDETERMINATVM, ſeu AGENS EX PROPOSITO, quod æquè poteſt facere aliquid, & eius oppoſitum, vt voluntas poteſt velle & nolle.
- PER
  - MOTVM, vt fit in productione ignis, & ſicut agentia naturalia.
  - SIMPLICEM EMANATIONEM, ſicut propriæ paſſiones fluunt ab eſſentia.
  - PRODVCTIONEM CREATIVAM, abſque omni motu & tranſmutatione, tam ex parte agentis, quàm ex parte materiæ, & ſic ſolus Deus producit ex nihilo.
- INDEPENDENS, quod in ſua actione nihil præſupponit, & ſic ſolus Deus eſt agens independens.
- DEPENDENS AB ALIO, triplex eſt vel
  - à CAVSA PRIMA, ſeu VNIVERSALI
    - DEO, & ſic abſolutè omnia agentia creata tam ſpiritualia, quàm corporalia dependent à Deo
    - COELO, ſic ſolùm corpora inferiora & elementa.
  - AB INTRINSECO ALIQVO quod fit in ipſo mobili, vt terra, lapis, ad motum deorſum à grauitate.
  - AB EXTRINSECO ALIQVO, ſicut potentia viſiua, vt actu videat, requirit obiectum quod eſt ſibi extrinſecum.
- MEDIATVM, vt auus reſpectu nepotis.
- IMMEDIATVM, vt pater reſpectu filij.
- SVBORDINATVM, ordine quodam vel
  - ESSENTIALI, qualis eſt inter cœlum & hominem, animam & potentias.
  - ACCIDENTALI, qualis eſt inter indiuidua, vt inter patrem & filium.
- NON SVBORDINATVM duplex eſt,
  - NEGATIVE, & ſic Deus eſt agens non ſubordinatum, quia nullo modo poteſt recipere influxum, & ſubordinationem, ab alio.
  - PRIVATIVE, cùm inter duo non eſt ſubordinatio aliqua eſſentialis ad omnes effectus, qualis eſt inter hominem & lapidem, quia lapis agere poteſt abſque influxu hominis, & contra; poteſt tamen lapis recipere motionem aliquam ab homine, & ſic ſubordinari ei.
- VT QVOD, ſicut ſuppoſitum,
- VT QVO, ſicut materia & forma.
- PROPRIA VIRTVTE, quod—
  - IN SVA ACTIONE nihil præſupponit, & ſic ſolus Deus agit propriâ virtute.
  - NECESSARIÒ, præexigitur ad operationes aliorum tanquam agens, ſic cœlum & intelligentiæ agunt in hæc inferiora.
  - AGIT ſecundum formam ſuam ſubſtantialem, ſic ignis & omnia elementa dicuntur agere, vt ignis producendo ignem, aqua aquam
  - AGIT, ſecundum inclinationem naturalem, vt res quælibet prout innato pondere in fines ſuos feruntur, qualis actio, tam materiæ, quàm formæ conuenit.
- ALIENA VIRTVTE, vt agentia creata reſpectu Dei

AGENDI RATIO multiplex
- FORMA REI SVBSTANTIALIS, vt anima in homine.
- POTENTIA ACTIVA, vt intellectus & voluntas, ſunt rationes & principia quibus homo intelligit.
- QVALITATES ACTIVÆ, vt calor eſt ratio calefaciendi igni.
- VIRTVS INFLVXA à ſuperiori agente: quæ duplex eſt
  - NATVRALIS, ab agente naturali, vt influentiæ à cœlo.
  - SVPERNATVRALIS, vt virtus ſacramentalis in Sacramentis.
- QVANTITAS, quæ etiam confert aliquid agenti, vt maior ignis, magis agit quàm paruus.
- HABITVDO RESPECTIVA, vt approximatio, proportio agentis ad paſſum, & omnia quæ aliquo modo conferunt ad ſubſtantiam vel modum actionis.
- SPECIFICATIO ACTIONIS, ſic notitia obiecti eſt ratio voluntati agendi, quia actus voluntatis ſpecificatur ab obiecto, quatenus eſt cognitum, *vt vult Soncinas.*

AGGREGATVM per accidens eſt compoſitum conſtans vel partibus diuerſi generis & naturæ, vt domus; vel partibus, eiuſdem generis, ſed quarum vna non ſit actus ſeu forma reſpectu alterius, vt exercitus, aceruus lapidum, &c.

ALIETAS
- OPPOSITIONIS, eſt inter conceptus oppoſitos, quales ſunt conceptus differentiarum diuidentium genus.
- DISPARATIONIS, eſt inter conceptus diſparatos, vt duarum ſpecierum ſub eodem genere:
- DETERMINABILIS, & DETERMINATIVI, eſt in conceptibus generis & differentiæ.
- INCLVSIONIS, & INDETERMINATIONIS, eſt in conceptibus inferiorum & ſuperiorum. Et hæc alietas compatitur ſecum veriſſimam identitatem. *Hæc Canonicus.* Alietas tamen ſtrictè & propriè ſumpta eſt differentia in eſſentia; Vnde illa dicuntur alia, quæ differunt eſſentialiter, vt Ioannes & Canis.

ALTERATIO
- CORRVPTIVA, vt calefactio & denigratio.
- PERFECTIVA, ſeu MODALIS, vt illuminatio quæ dicit receptionem luminis, & abiectionem tenebrarum, quæ non eſt forma, ſed priuatio tantùm.

AMOR
- AMICITIÆ, eſt cùm bona amato cupimus & procuramus propter ipſum & non propter nos.
- CONCVPISCENTIÆ, eſt cùm amamus aliquid propter nos, & in noſtrum commodum & bonum referimus.

ANALOGA
- INÆQVALITATIS, ſeu SECVNDVM ESSE, ſunt quorum nomen commune eſt, & ratio omninò eadem, inæqualiter tamen perfecta in inferioribus, vt genera quæ ob inæqualitatem differentiarum contrahentium perfectiùs exiſtunt in vna ſpecie, quam in alia; etiamſi hæc planè impropriè dicantur analoga, nam verè vniuoca ſunt, rationi enim genericæ quæ ex æquo participatur ab inferioribus, extranea eſt perfectio maior alterius ſpeciei ex differentiis proueniens.
- ATTRIBVTIONIS, quorum eſt idem nomen, eademque ratio ſecundùm terminum, tamen ſecundùm diuerſas habitudines ad illum: Nam animal ſuſcipit ſanitatem vt ſubiectum; pulſus indicat vt ſignum; cibus conſeruat vt cauſa: quibus poſterioribus attribuitur nomen ſanum propter habitudinem ad illud prius, cui primo & principaliter competit ſanitas: Nam ſanum ſignificat temperiem debitam primarum qualitatum in animali.
- PROPORTIONIS, ſunt & quorum idem commune nomen, & eadem ratio proportionaliter, ſeu QVORVM EST SIMILIS RATIO. Alia enim eſt ratio principii in fonte, in corde, in inſtanti quod dicitur principium temporis. Item alia eſt RATIO ENTIS in ſubſtantia, in accidente. Alia forma hominis in viuo atque in mortuo.

ANGELVS eſt compoſitus ex
- ACTV, & POTENTIA.
- ESSE, & ESSENTIA.
- NATVRA, & SVPPOSITO, ſeu EX QVO EST, & QVOD EST.
- NATVRA SPECIFICA, & DIFFERENTIA INDIVIDVALI.
- SVBIECTO & ACCIDENTE, & hæc eſt compoſitio accidentalis.
- GENERE & DIFFERENTIA.
- ACTV POSITIVO, & PRIVATIVO ut loquuntur Scotiſtæ:

ANIMA
- DIVIDITVR per
  - GRADVS, ſeu PARTES ESSENTIALES, ut in uegetatiuum, ſenſitiuum & intellectiuum.
  - POTENTIAS ut
    - VEGETATIVVM in nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam.
    - SENSITIVVM, in appetitum ſenſitiuum, cuius ſpecies ſunt iraſcibilis, & concupiſcibilis.
    - APPREHENSIVVM in quinque ſenſus exteriores, & tot interiores.
    - INTELLECTIVVM, in intellectum, uoluntatem, & memoriam intellectualem.
  - PORTIONES, ut partem
    - SVPERIOREM, quæ contemplatur res æternas & ſpiritales.
    - INFERIOREM, quæ contemplatur res caducas & mundanas.
- SVBSISTIT ut
  - QVOD, prout eſt independens in ſuo eſſe à corpore.
  - QVO, prout eſt id quo exiſtit totum. *Hæc Conimbricenſes.*
- DICITVR
  - ANIMA, dum uegetat.
  - SPIRITVS, dum contemplatur.
  - SENSVS, dum ſentit.
  - ANIMVS, dum ſapit.
  - MENS, dum intelligit.
  - RATIO, dum decernit.
  - MEMORIA, dum recordatur.
  - VOLVNTAS, dum uult.

APPETITVS

- ELICITVS duplex eſt
  - SENSITIVVS, ſeu ANIMALIS, ſeu SENSVALIS quo res præeunte notitiâ ſenſus fertur in bonum ſuum, ideo appellatur SENSVALITAS, & RATIONALIS SECVNDVM PARTICIPATIONEM, in quantum natus eſt obedire rationi, eſtque duplex.
    - CONCVPISCIBILIS per modum deſiderij, ſeu per proſecutionẽ.
    - IRASCIBILIS per fugam.
  - INTELLECTIVVS, ſeu RATIONALIS, ſeu VOLVNTAS, quæ præuia notitiâ intellectus apprehendit bonum conueniens.
- INNATVS, ſeu NATVRALIS, ſeu METAPHORICVS, eſt propenſio ingenita ab authore naturæ, quâ vnũquodque abſque vlla præuia notitia inclinatur in id quod ſibi conueniens eſt, éſtque.
  - MATERIÆ, quo appetit formam actuantem.
  - FORMÆ SVBSTANTIALIS, quæ appetit materiam diſpoſitam qualitatibus primis.
  - QVALITATVM PRIMARVM, quæ appetunt materiam diſpoſitam per quantitatem & dimenſiones. *Hæc Paulus Venetus.*
  - POTENTIÆ NATVRALIS, quæ per ſe in actus ſuos propendet, vt potentia viſiua in actus viſionis. *&c.*
- IVSTITIÆ, eſt in ſola rationali natura, & eſt ille quo nõ tam id quod nobis eſt commodum affectamus, quàm quod iuſtum eſt.
- COMMODI, eſt in vnaquaquæ re etiam non ſentiente; ſic grauia deorſum mox vt permittitur ſe proripiunt. *Ex Scoto.*
- DESIDERII, ſeu INHIANTIS, ſeu CARENTIÆ eſt quo aliquid deſiderat habere id quo caret, ſic materia poteſt dici appetere formam quam nondum poſſidet.
- COMPLACENTIÆ, ſeu FRVENTIS, quo amatur aliquid quod eſt præſens, ſic materia appetit formam quâ fruitur. *Hæc Bruleſer.*

APPRÆHENSIO

- SENSVS, eſt circa obiecta, & accidentia exteriora præſentia.
- IMAGINATIVÆ, eſt circa ſimilitudines rerum tum præſentium, tum abſentium.
- PHANTASTICÆ, eſt circa ſimilitudines rerum ſingularium non ſenſatarum ex quibus nouas intentiones effingit.
- COGITATIVÆ, eſt circa ſimilitudines rerum, ſed cum diſcurſu quodam, qui conſtat ex terminis ſingularibus, ideo dicitur Diſcurſus expoſitorius.
- INTELLECTVS, eſt circa eſſentias rerum, circa quidditates & circa vniuerſalia, & hæc potentia per excellentiam dicitur APPRÆNSIVA ſimpliciter.

APPROPRIATIO per

- ASSIMILATIONEM, & ſic cauſa debet appropriari ſuo effectui.
- ADÆQVATIONEM, & ſic potentia appropriatur obiecto & viciſſim

ASSVMERE

- EFFECTIVE, eſt cauſare vnionem naturæ aſſumptæ, ſic omnes tres perſonæ Deitatis aſſumpſerunt naturam humanam, id eſt effecerunt.
- TERMINATIVE, eſt illam vnionem terminare, ſic ſola ſecunda perſona, Verbum, aſſumpſit naturam humanam. *Ex Baſſolis.*

AVGMENTATIO fit vel per

- IVXTA POSITIONEM, ſeu APPOSITIONEM MATERIÆ, ſeu ACCESSIONEM, ſeu ACCVMVLATIONEM, vt additur lapis lapidi, & hæc augmentatio eſt impropriè dicta, cum partes inter ſe non faciant ens vnum per ſe, ſed per accidens & vnum aggregationis.
- INTENSIONEM IN QVALITATIBVS, ſic cùm quatuor gradus caloris adduntur calori vt deo, dicitur tunc calor intendi & augeri. Et hæc augmentatio eſt etiam impropria.
- RAREFACTIONEM, vt ex aqua ſit aer maioris quantitatis, & hæc etiam eſt impropria.
- ADDITIONEM IN QVANTITATE DISCRETA, ſic numerus augetur per additionem vnitatis.
- INTVSSVSCEPTIONEM, cùm ſuſcepto intus, digeſtóque alimento à virtute animæ conuertitur alimentum in ſubſtantiam viuentis, & fit vnum per ſe cum cæteris partibus; Ideo augmentatio hæc eſt propriè dicta, & ratione tantùm differt à generatione, & appellatur aggeneratio, ſicut etiam differt tantùm ratione à mixtione cùm vnus & idem motus numero ſit, & generatio aggeneratio, ſiue augmentatio & mixtio.

B

BEATITVDO
- OBIECTIVA, eſt ipſe Deus, eáque duplex eſt.
  - MATERIALIS, ſeu RATIO MATERIALIS OBIECTI, quæ eſt Deitas, ſeu Deus.
  - FORMALIS, ſeu RATIO FORMALIS quæ eſt ipſe Deus, quatenus eſt ſummum bonum hominis, ſeu ipſe actus viſionis Dei.
- FORMALIS, eſt ipſe actus.
- SVBIECTIVA, eſt ipſe homo, ſeu natura beatificabilis, licet hæc impropriè dicatur beatitudo, & veriùs diceretur beata. *Hæc Biel.*
- NATVRALIS, qualem Ariſtoteles in ſuis libris Ethicorũ depingit, illiúſq; obtinendæ media præſcribit.
- SVPERNATVRALIS, qualem expectant Chriſtiani poſt hanc vitam.

BONVM
- TRANSCENDENTALE tam latè patet ac Ens, ideo omnia entia ſunt bona bonitate tranſcendentali, & quantùm Entitatis habent, tantùm Bonitatis habent.
- PRÆDICAMENTALE, ſeu RESPECTIVVM, ſeu NATVRALE, eſt bonum vni alicui naturæ, ſeu ſpeciei, & non alteri, ſic bonum eſt terræ eſſe in centro Vniuerſi, non autem eſt bonum ignis.
- HONESTVM, eſt per ſe & propter ſe appetibile, vt Virtutes.
- VTILE eſt appetibile, propter aliud, tanquam medium propter finem.
- DELECTABILE, eſt per ſe appetibile vt afferens quietem quandam ſeu oblectationem appetitui.
- MORALE ſeu MERITORIVM latè ſumptum, eſt proprium hominum, & dicit ordinem ad voluntatem, cuius tot ſunt ſpecies, quot ſunt virtutes morales: quo bono morali homo ſimpliciter dicitur bonus, aut malus,
- INTELLECTVALE dicit ordinem ad intellectum, & tot ſunt eius ſpecies, quot ſunt virtutes intellectuales, vt intelligentia, ſcientia, prudentia, à quibus homo non dicitur ſimpliciter bonus.
- CONSISTIT in
  - MODO per quem intelligitur commenſuratio effectus in ordine ad cauſam, vt habeat eum ſcilicet modum & limitem quem ei cauſa præfixit; ideo à Salomone dicitur MENSVRA, quia menſura rem modificat & coërcet.
  - SPECIE per quam intelligitur forma, ſiue cauſa formalis effectus, quæ à Salomone appellatur NVMERVS, quia ſpecies & eſſentiæ rerum ſunt veluti numeri, *Ex Ariſtot l.8. Metap. tex.10.*
  - ORDINE per quem indicatur perfectio accidentalis vniuſcuiuſque rei, & naturalis inclinatio ab bonum ſuum conueniens, quæ a Salomone appellatur PONDVS, quia vt corpora ponderibus, ita quælibet res innatâ propenſione in ſuum proprium bonum fertur.
- PARTICIPATIVE ſeu AB EXTRINSECO, & vt à CAVSA, eſt quo omnia creata ſunt bona, bonitate participatâ.
- ESSENTIALITER, ſic ſolus Deus eſt bonus.
- FORMALITER, ſic vnaquæque res bona eſt, bonitate ſua naturali, tanquam effectus formalis à cauſa formali prouenient,
- ET FINIS in actu
  - EXERCITO, id eſt quo ad rem ipſam, ſunt idem: Nam exercetur, vt ſic loquar, appetitio voluntatis circa finem & media ob ſolam bonitatem finis.
  - SIGNATO, id eſt quoad rationes ſignificatas per hæc nomina, non ſunt idem: Nam bonitas ſola eſt ratio motiua cur finis appetatur.

C

CATEGOREMATA vocantur quaſi DICIBILIA quæ de vno aut pluribus dicũtur. SYNCATEGOREMATA verò dicuntur, quæ non dicuntur de aliquo aut aliquibus, ſed tamen categorematis adiumentum afferunt, vt certum orationis ſenſum efficiant, vt CRASI, diuitis, doctè, ſapienter, omnis, nullus, ſi, cum, aut, ab, & eiuſmodi: *Hæc Fonſeca.*

CATEGORIA idem eſt ac enunciatio, ſeu prædicatio vnius de alio: Quia autem res in decem claſſibus, ſeu ordinibus ideo diſponuntur, vt ſuperiora de inferioribus, iuxta naturæ ordinem affirmentur, meritò ipſæ claſſes græcè CATEGORIÆ latinè PRÆDICAMENTA appellantur, quia in his Categoremata, ſeu quæ prædicantur, in ordinem coacta, diſpoſita ſunt.

CAVSA
- PRIMA, primitate / SECVNDA, vt ſunt creaturæ reſpectu Dei.
  - PERFECTIONIS, quæ cæteris eſt perfectior.
  - ILLIMITATIONIS, ſeu INDIFFERENTIÆ eſt quæ concurrit ad plures effectus ſpecie, diſtinctos, *vt ſol.*
  - DVRATIONIS, quæ aliam tempore ſeu duratione præcedit.
- ÆQVIVOCA, quæ non eſt eiuſdem rationis & denominationis cum ſuo effectu, vt Sol reſpectu animalium genitorum ex putri materia.
- VNIVOCA, quæ eſt eiuſdem denominationis & rationis cum ſuo effectu, vt homo generans hominem.
- ANALOGA, vt Deus reſpectu creaturarum.

- VNIVERSALIS, duplex eſt per
  - PRAEDICATIONEM, ſic Homo eſt cauſa vniuerſalis omnium hominum, quia prædicatur de ſuis inferioribus.
  - CAVSALITATEM, ſeu in eſſendo, ſeu IN CAVSANDO, quæ concurrit ad effectus aliorum agentium, vt Deus & cœlum. *Hæc Soncinas.*
- PARTICVLARIS, vt Polycletus.

- TOTALIS, quæ poteſt producere totum effectum duplex eſt.
  - SVFFICIENS, quæ omnibus aliis circumſcriptis poteſt effectum ſufficienter producere, vt ignis calefactionem.
  - PRAECISA, quæ poteſt aliquem effectum ſufficienter producere, & ſine qua non poteſt talis effectus produci, vt anima reſpectu actus vitalis, Deus reſpectu creationis.
- PARTIALIS, quæ concurrit cum alia, vt duo homines trahentes nauim.

- SIMPLEX, vt ſol, homo.
- COMPOSITA, vt duo trahentes nauem.

- SECVNDVM
  - FIDEM, quæ ſecundùm veritatem cauſæ eſt, vt materia & forma.
  - IMAGINATIONEM, id eſt, ſecundùm operationem intellectus, ſicut genus & differentia reſpectu ſpeciei quam cauſant metaphyſicè. *Hæc burlæus ex Auerroe*

- PER SE, ſeu INFLVENS IN EFFECTVM, quæ virtute & actione propriâ producit effectum, vt fabricator reſpectu domûs.
- PER ACCIDENS, ſeu NON INFLVENS IN EFFECTVM; quæ non agit propriâ virtute, ſed eius cui coniungitur, ſicut album eſt cauſa ipſius domus.

- INTRINSECA, vt materia & forma.
- EXTRINSECA, vt efficiens & finis.

- PROPINQVA, quæ iamiam actura eſt, aut quaſi in procinctu ad agendum.
- REMOTA, quæ nondum ad operandum ſatis accincta.

- MEDIATA, quæ cauſat vel interuentu alterius ſuppoſiti, vel alterius virtutis.
- IMMEDIATA, quæ agit vel immed atione ſuppoſiti, vt ignis comburendo ceram; vel immediatione virtutis, vt ſol liquefaciendo ceram.

- IN FIERI
  - ET FACTO ESSE, vt corpus luminoſum reſpectu luminis, & Deus conſeruans reſpectu rerum quas perpetuâ productione conſeruat.
  - ET NON FACTO ESSE, cuius influxu continuo effectus iã productus non depēdet, tales ſunt omnes cauſæ creatæ præter ſolē reſpectu luminis, & potentias vitales reſpectu ſuorū actuū & paucas alias. *Hæc Scotus.*

- MOVENS
  - MOTA, vt cauſæ ſecūdæ.
  - IMMOTA, vt cauſa prima.

- EFFICIENS, quæ eſt principium primū mutationis vel eſt.
  - PRINCIPALIS, quæ in ſuo ſaltem ordine ac genere virtuté habet integram & ſufficientem ad effectum; ſeu quę non operatur vltra menſuram inhærentis ſibi & cōnaturalis virtutis, quo fit vt effectus illi aſſimilari poſſit, etiamſi alioqui à cauſa ſuperioris ordinis & dependeat & virtutem accipiat. Hæc eſt duplex.
    - PHYSICA, ſeu verè EFFICIENS, quæ per ſe influit & dat eſſe effectui actione, vt ita dicam, exequente.
    - MORALIS, ſeu DISPOSITIVA, ſeu IMPVTATIVA, ſeu EXCITATIVA ſeu CONSILIANS, quæ conſilio, precibus, imperio, permiſſione, vocatione, inſpiratione, aut ſimili modo mouet cauſam liberam ad operandum, quæ licèt non attingat effectum influxu reali & phyſico, tamen huiuſmodi eſt, vt ei meritò imputetur laus operis aut culpa.
  - INSTRVMENTALIS, quâ principalis ad agendum vtitur, ſeu quæ eleuatur ad producendum effectum nobiliorem ſe, vel vltra menſuram propriæ perfectionis.
  - PERFICIENS, ſeu CONSVMMATIVA.
  - DISPONENS, vt ſunt ipſemet diſpoſitiones, quibus præinſtruitur materia ad formam inducendam.
  - SPECIFICATIVA; ſicut obiectum eſt cauſa intellectionis.
  - SINE QVA NON, vt approximatio ligni, ſine qua ignis non combureret.
  - SVBORDINATA
    - ESSENTIALITER, quando cauſæ inferiores dependent à ſuperioribus tam in eſſe, quàm in cauſare, ſicut ſe habent Deus & ſol & aqua reſpectu ranæ.
    - ACCIDENTALITER, quando eſt dependentia in eſſendo, non tamen in cauſando, vt filius licèt habeat eſſe à patre, generare tamen poteſt patre mortuo.
- MATERIALIS, ex qua aliquid fit tanquam ex præiacente ſubiecto.

- FORMALIS, quę dat eſſe rei duplex eſt.
  - INTERNA, quæ eſſentialem rei compoſitionem ingreditur, cuiuſmodi ſunt omnes formæ phyſicæ reſpectu entis naturalis, & anima humana & equina reſpectu hominis & equi; & differentiæ metaphyſicæ comparatione ſpeciei, vt rationale reſpectu hominis.
  - EXTERNA, quę licet rem non componat, nec in ea includatur, tamen eſſentiam determinat, eique certam ſpeciem tribuit, quod eſt proprium munus formæ, ita ſe habet idea reſpectu ſui effectus, & obiectum reſpectu ſcientiæ.
- FINALIS, cuius gratia aliquid fit.

CONSIDERATVR
- FORMALIS, à mathematico.
- EFFICIENS, FORMALIS, & FINALIS, à metaphyſico.
- EFFICIENS, FORMALIS, MATERIALIS, & FINALIS, à Phyſico.

CENTRVM
- MAGNITVDINIS corporis, eſt illud quod eſt in media linea diuidentis illud corpus, per duo æqualia.
- GRAVITATIS corporis, eſt illud quod eſt in medio lineæ diuidentis illud corpus in partes æqualiter graues.

CERTITVDO
- EVIDENTIÆ, quæ habetur per ſcientiam.
- ADHÆSIONIS, ſeu ADHÆRENTIÆ, quâ credens firmiùs adhæret creditis, quàm ſciens ſcitis. *Ex Durando.*
- ORDINIS. Eſt de infallibili productione effectûs à ſua cauſa.
- PERFECTIONIS, eſt de obiecto perfectiſſimo, vt de Deo & de Intelligentiis.
- OBIECTI, conſiſtit vt obiectum ſit certum in ſe, vel ſecundùm ſe, vel prout ſubeſt diuinæ reuelationi.
- COGNITIONIS, ſeu NOTITIÆ, ſeu MEDII, requirit vt intellectus, obiecti certitudinem certò & per medium certum cognoſcat, & certitudo hæc requiritur ad ſcientiam
- COGNOSCENTIS, ſeu EX PARTE SVBIECTI, iuxta quam dicit Ariſtor. 7. Ethic. c. 3. poſſe aliquem ex proterma magis & firmiùs adhærere erroribus ſuis, quàm alij veritatibus ſuis, ſicut hæretici faciunt.

CIRCVMINCESSIO, eſt alicuius ſubſiſtentis in ſubſiſtente realiter diſtincto mutua & intima præſentialitas, in eadem natura numero.

COÆQVARI
- FORMALITER, eſt habere æqualitatem ad aliquid, ſeu commenſurari alicui: Sic locus locato coæquatur.
- ORIGINALITER, & quaſi paſſiuè, ſic imago coæquata eſt ei cuius eſt imago. *Hæc Baſſolis.*

COELVM ſumitur pro
- VLTIMA SPHÆRA.
- AGGREGATO, ex omnibus corporibus cœleſtibus.
- AGGREGATO, ex omnibus corporibus tam cœleſtibus, quàm inferioribus, tam ſimplicibus quàm mixtis.

COGNITIO
- MATVTINA, eſt cognitio rerum creatarum in Verbo.
- VESPERTINA, eſt cognitio rerum in propria genere.
- MERIDIANA, eſt cognitio diuinæ eſſentiæ, & in eſſentia diuina, quia clara eſt ſicut meridies. *Hæc Ingen.*

- QVIDDITATIS, eſt quâ vnum tantùm prædicatum eſſentiale cognoſcitur.
- QVIDDITATIVA, ſeu DEFINITIVA, eſt quâ omnia prædicata eſſentialia vſque ad vltimas cauſas cognoſcuntur.

- DEMONSTRATIVA, eſt quæ demonſtratione comparatur, ſeu, per quam proprietates oſtenduntur de ſubiecto.
- COMPREHENSIVA, eſt quâ res cognoſcitur, quantùm ex ſe cognoſcibilis eſt.

- ACTVALIS, eſt quando homo actualiter cognoſcit aliquid, quem Ariſtoteles comparauit vigilanti.
- HABITVALIS, eſt quando habet habitum alicuius ſcientiæ, ſed non actu contemplatur: Et habentem hāc cognitionem Ariſtoteles comparauit dormienti, id 1. Ethic.

- VIRTVALIS, eſt quando inferius cognoſcitur in ſuo ſuperiori, & quando partes virtualiter cognoſcuntur in toto, aut quando effectus cognoſcitur in cauſa.

- COMPLEXA, quam Auerroës FIDEM vocat, eſt quæ de aliquo complexo habetur, vt de propoſitione affirmatiua, vel negatiua, & vocatur COMPOSITIO, & DIVISIO.
- INCOMPLEXA, quam Auerroes FORMATIONEM vocat, eſt quæ de aliquo incomplexo habetur, & vocatur, INTELLIGENTIA SIMPLICIVM.

- IN ALIO, vt cùm Beati in diuina eſſentia creaturam intuentur.
- POST ALIVD, eſt diſcurſus ſucceſſiuus vnius poſt aliud.
- EX ALIO, eſt cùm vnum ex alio inferimus per rationalem copulam, ergo, aut igitur, priori notitiâ cauſante poſteriorem, qui eſt diſcurſus cauſalitatis.

- CAVSAM HABET
  - EFFECTIVAM, vt potentia viſiua.
  - OBIECTIVAM, vt color, ſeu paries.
  - FORMALEM, vt ſpecies impreſſa & expreſſa.
  - INSTRVMENTALEM, vt organa & ſenſoria.

COMMVNICATIO

- VNIVERSALIS, ſeu PRÆDICATIONIS, ſeu SVPERIORIS AD INFERIVS, ſeu LOGICA, Quomodo Vniuerſale, & quidditas communicatur ſpeciebus.
- ESSENTIÆ, ſeu NATVRÆ communis pluribus ſuppoſitis, ſola relatione diſtinctis, qualis eſt ſolius diuinę eſſentiæ.
- ASSVMPTIBILITATIS, quæ eſt in aſſumptione naturæ humanæ à Verbo. *Hæc Capreolus,*
- SVBIECTI AD FORMAM, vt ligni ad colorem quem ſuſcipit.
- FORMÆ AD SVBIECTVM, vt coloris ad lignum,
- PARTIS AD TOTVM.

COMMVNICABLE

- VT
  - QVOD, eſt illud quod de pluribus prædicatur, vt vniuerſalia & omnia ſuperiora reſpectu ſuorum inferiorum.
  - QVO, eſt illud quod eſt ratio eſſendi alicui ſubſtantialiter vel accidentaliter, ſeu EST id quo aliquid eſt tale; ſic forma communicatur materiæ, albedo parieti, vt loquuntur *Scotiſtæ*, quideo definiunt indiuiduum quod eſt incommunabile vt quo, & vt quod.
- SECVNDVM
  - TRANSFVSIONEM, ſeu PER IDENTITATEM: Sic eſſentia Patris communicatur filio & Spiritui Sancto. Transfuſionis autem terminus mihi videtur durior, paucíſque Scholaſticis innotuit, etſi apud quoſdam patres inueniri putem.
  - PRÆDICATIONEM, Sic eſſentia diuina eſt quoddam quaſi prædicabile commune tribus perſonis. *Ex Heruæo.*

COMPOSITIO

- REALIS, quæ eſt rerum à parte rei, ſeu ſine mentis opera diſtinctarum, duplex eſt.
  - METAPHYSICA, quæ eſt entitatum abſque mentis opera diſtinctarum, ſed quarum vna ſe habet vt modus alterius. eſtq; vel ex
    - NATVRA, & SVPPOSITO, ſeu EX QVO EST, & QVOD EST.
    - ESSE & ESSENTIA, quam *Ioann.* vocat COMPOSITIONEM INNITENTIÆ; quæ eſt inquit, quando aliquid innititur in aliud prius ſe naturaliter a quo dependet ſecundùm ſuum eſſe, ſicut intelligentiæ dependent à primo ente.
    - ACTV POSITIVO, & PRIVATIVO, ſecundùm *Scotiſtas.*
    - POTENTIA & ACTV, quæ iis competit rebus creatis, quæ cum ſimplices ſint & actus meri ac puri, id eſt expertes poſſibilitatis phyſicæ, conſtãt tamen ex aliquo tanquam potentiâ, & aliquo tanquam actu: Eſſentia eſt actus, receptiuitas illius eſt potentia.
  - PHYSICA, quę multiplex eſt.
    - EX HIS, vt homo componitur ex materia & forma.
    - CVM HIS, vt anima componitur cum corpore, ſubiectum cum accidente. Et hæc compoſitio propriè ſumpta requirit vt alterum vel informet alterum, vel inhæreat alteri, ideo à *Durando* appellatur COMPOSITIO PER INHÆRENTIAM.
    - HVIVS AD HOC, eſt cum duo inter ſe componuntur ad efficiendum vnum totum, ſed ita, vt neutrum alterũ informet, neque inhæreat alteri tanquam ſubiecto; ſicut Humanitas Chriſti componitur cum perſona Verbi, ex quibus reſultat hic homo qui dicitur Chriſtus, ideo ab eodem Durando appellatur COMPOSITIO SECVNDVM DEPENDENTIAM INEXISTENTIS, ſeu COMPOSITIO SECVNDVM SVBSISTENTIAM, cum ſcilicet vnum eſt tantùm inexiſtens & alterum ſubſiſtens, Perſona enim diuina ante incarnationem ſubſiſtebat tantùm in natura diuina, poſt incarnationem ſubſiſtit in humana abſque vlla alia inhærentia: & eandem compoſitionem appellat *Durandus* SECVNDVM HABITVDINEM RELATIVAM; quia nimirum natura humana & perſona diuina ex vnione iſta ſe habent ſicut terminatiuum, & terminatum, ſuſtentificans & ſuſtentificatum.
    - EX PARTIBVS
      - SVBSTANTIALIBVS, ſic materia intelligitur habere partes ſubſtantiales diſtinctas à quantitatiuis. *Hæc Baſſolus.*
      - ESSENTIALIBVS, vt ex materia & forma
      - QVANTITATIVIS, vel
        - CONTINVIS, vt ſubſtãtiæ extenſę.
        - DISCRETIS, vt ex vnitate & vnitate componitur numerus.
      - HOMOGENEIS, vt aquâ.
      - HETEROGENEIS, vt homo ex capite, pectore, corde.
      - GRADVALIBVS, quę fit per gradus vt albedo, calor vt octo.
    - EX SVBIECTO &
      - ACCIDENTE, vt paries albus.
      - PROPRIETATIBVS INTENTIONALIBVS, vt homo riſibilis.
- RATIONIS, ſeu LOGICA. ex genere & differentia, ex indeterminato & determinante.
- METAPHORICA, vt
  - MOTORIS cum mobili; ex quibus conſtituitur vnum per ſe motum, vt intelligentiæ cum cœlo, Angeli cum corpore aſſũpto.
- ACTVALIS, quando compoſitum actu, & copulatim ponit omnes ſuas partes, & ſic homo ponit actu cor, caput, pedes.
- POTENTIALIS, quando compoſitum non ponit actu omnes partes, ſed ſub diſiunctione, vt vniuerſale reſpectu ſpecierum quas potentiâ tantùm continet. Hæc diſtinctio eſt Burlæi, & pertinet ad compoſitionem cùm metaphyſicam tum phyſicam, videtur enim eſſe mixta ex vtraque.

COMPRÆHENSIO ſumitur pro

- OMNI COGNITIONE, & ſic eſt idem quod appræhenſio.
- APPRÆHENSIONE, cuiuslibet eſſentialis ipſius rei cognitæ, & ſic eſt idem quod diſtincta notitia rei ex principiis intrinſeci rei.
- PERFECTISSIMA notitia, quæ poteſt eſſe ex principiis intrinſecis & accidentalibus.
- NOTITIA REI
  - SVB omnibus prædicabilibus de re.
  - DISTINCTA, in tanta perfectione ſecundùm actum cognoſcendi quanta eſt in obiecto cognito. *Hæc Occam,*

CONCEPTVS

- SVMITVR PRO
  - POTENTIA CONCEPTIVA, ſeu INTELLECTIVA.
  - RATIONE CONCIPIENDI, ſeu SPECIE INTELLIGIBILI.
  - ACTV CONCIPIENDI formali.
  - ALIQVO FORMATO PER ACTVM INTELLIGENDI, nimirum pro verbo mentis.
  - OBIECTO
    - CONCEPTIBILI, quatenus tantùm aptum eſt concipi.
    - IAM CONCEPTO, vt terminat actum intelligendi, ſeu concipiendi, qui communiter appellatur conceptus obiectiuus.
- OBIECTIVVS ſeu MATERIALIS eſt res ipſa quę obijcitur intellectui, ſeu ipſum obiectū & multiplex eſt.
  - DISTINCTVS, ſeu PRÆ[illegible].
  - CONFVSVS, quo totum aliquod cognoſcitur ſic vt ſingulæ partes non concipiantur alio & alio conceptu.
  - SIMPLEX, qui duplex eſt quoad modum cognoſcendi.
    - ET QVOAD REM COGNITAM, quando appræhenditur nuda rei eſſentia, vt conceptus hominis, leonis, auri.
    - ET NON QVOAD REM COGNITAM, vt ſunt qualitates ſimplices repræſētantes obiectum aliquo modo compoſitum, vt conceptus hominis albi, remi fracti. *Hæc Caietanus.*
  - SIMPLICITER SIMPLEX, qui reſolui non poteſt in ſuperiora prædicata, vt ens quod non habet ſe ſuperius in quod reſoluatur, ſimiliter differentiæ, paſſiones, quæ nulli directè ſupponuntur generi in quod reſoluantur. Reſolui autem in ſuperiora eſt definiri per ſuperiora.
  - VLTIMATVS duplex
    - POSITIVE, quem alius conceptus præceſſit.
    - NEGATIVE, quem nullus alius conceptus ſubſequitur.
  - DETERMINABILIS, ſeu DETERMINATVS, vt eſt generis reſpectu differentiæ ſpecificæ.
  - DETERMINANS, ſeu DETERMINATIVVS, vt conceptus differentiæ determinantis genus ad ſpecies.
  - VNVS vnitate
    - FORMÆ, ſicut eſt in omni conceptu generico & ſpecifico.
    - ANALOGIÆ, ſeu COMPARATIONIS, vt quando vnum dicitur in ordine [illegible].
    - DISIVNCTIONIS, vt quando conceptui formali, non reſpondet præciſa natura, ſed ſub disiunctione.
  - QVIETANS INTELLECTVM, qui cognoſcit omnes cauſas intrinſecas & extrinſecas, propinquas & remotas.
  - NON QVIETANS INTELLECTVM, qui non cognoſcit prædictas cauſas.
  - PERFECTVS, quo obiectum aliquod perfectè appræhenditur.
  - IMPERFECTVS, quo imperfectè & confusè.
  - DISTANS, eſt quando in propoſitione prædicatum connectitur cum ſubiecto mediante copula, vt homo eſt animal, vel homo non eſt animal.
  - INDISTANS, eſt quando in propoſitione prædicatum coniungitur cum ſubſtantiuo, ſine media copula, vt homo albus ambulat, vel homo non albus ambulat. *Hæc Buridanus*
- FORMALIS, eſt actualis ſimilitudo [illegible] intellectu ab intellectu, ſeu, eſt ipſa actualis cognitio obiecti. Dicitur formalis [illegible] repræſentat rē ſub ea forma, ſeu natura ſecundùm quam [illegible]. Dicitur actualis vt diſcernatur à ſpecie intelligibili, quæ etiā eſt ſimilitudo rei quæ intelligitur, non tamen inhæret intellectui [illegible] ſed vt habitus: Eſtque duplex
  - SIMPLEX ſeu APPRÆHENSIVVS, qui vocatur prima mentis operatio.
  - COMPOSITVS, ſeu COMPLEXVS, ſeu ADHÆSIVVS, ſeu IVDICATIVVS qui vocatur ſecunda mentis operatio.

CONTACTVS

- PHYSICVS, ſeu QVANTITATIVVS, eſt quando extrema ita ſunt ſimul, vt mutuo inter ſe agant, ſic elementa ſe mutuo tangunt contactu phyſico.
- MATHEMATICVS, eſt quando extrema ita ſunt ſimul, vt mutuò inter ſe non agant, ſic ſphæra lunæ, ſphęram ignis.
- METAPHYSICVS, eſt vnio in ſubſtantiæ duarum rerum, ſic materia & forma ſe mutuo [illegible].
- VIRTVTIS, eſt inter rē corpoream & incorpoream, vt inter anima & corpus, cœlum & intelligētiam.

CONTINENTIA
- ESSENTIALIS, quâ inferiora continent in ſe ſuperiora, vt homo continet animal:
- REALIS, quâ aliquid continet aliud quod eſt ſibi realiter idem: ſic ſecũdùm Scotiſtas anima continet potentias ſuas; & ſubiectum paſſiones.
- POTENTIALIS, ſeu PRÆDICATIVA, quo modo inferiora prædicata continentur in ſuperioribus, ſic ſubſtantia totum ordinem ſui prædicamenti potentialiter continet, ſic animal continet hominem, homo Socratem. *Hæc Tataretus.*
- VNITIVA, quâ ſuperiora vnitiuè, ſeu identicè continentur in ſuis inferioribus. *vt vult Brulefer*
- EMINENTIALIS, ſic minùs perfecta in perfectioribus, vt bruti natura in homine continetur, Angeli in Deo.
- VIRTVALIS
  - PRODVCTIVA, ſeu (*Ex Herueo*) SECVNDVM CAVSALITATEM EFFECTIVAM, ſic effectus continentur in cauſa, formæ eorum quæ generantur ex putri materia ſunt in ſole, concluſiones in præmiſſis, & omnia in Deo.
  - PASSIVA, ſeu POTENTIALIS triplex
    - REMOTE, ſic materia continet omnes formas, etiã careat omnibus diſpoſitionibus qualitatiuis & quantitatiuis.
    - PROPINQVE, ſic materia continet omnes formas ad quas diſpoſita eſt ab agente naturali, vt lignum ſiccum continet formam ignis.
    - PROPINQVISSIME, ſic continuum continet partes ſuas quæ ſola diuiſione efficiuntur in actu.
  - OPERATIVA, quo pacto continẽs poteſt exercere operationem ipſius contenti, ſic priora manent in ſuis poſterioribus, imperfectiora in perfectioribus, vt elementa in mixto.
  - SECVNDVM CONTINENTIVM FORMALEM, vt loquitur *Herueus*, ſic vegetatiuum continetur in ſenſitiuo, & ſenſitiuum in intellectiuo.
- CONSERVATIVA, ſeu LOCALIS, ſic vinum continetur in vaſe.
- SVBIECTIVA, ſic paries dicitur continere albedinem. *Hæc Brulefer*
- FORMALIS, eſt potentiarum quæ ſua obiecta mediis ſpeciebus continent, quâ ratione continentiæ, intellectus dicitur omnia, apud Ariſtotelem.

CONTINGENS
- VT PLVRIMVM, ſeu FREQVENTER, vt quæ fiunt à natura, quandoque enim recipiunt impedimentum.
- RARÒ, ſeu, VT IN PAVCIORIBVS, vt quæ attribuuntur fortunæ.
- ÆQVALITER, ſeu AD VTRVMLIBET, vt quæ fiunt à libero hominis arbitrio.
- LOGICE, ſolùm dicit poſſibiliter aliquid eſſe, & poſſibiliter non eſſe, neque ponit aliquam imperfectionem in cauſa, & ita Deus contingenter creauit mundum.
- PHYSICE, addit intrinſecè & formaliter reſpectum ad cauſam defectibilem, & impedibilem.
- MORALITER, addit intrinſecè, & formaliter quod effectus productus contingens, ſit præter intentionem operantis.

CONTINGENTIA
- VERA, eſt indeterminata potentialitas ad plura.
- IMPROPRIA, eſt quædam illimitata poteſtas ad plura ſine omni potentialitate: ſed cum omnimoda actualitate, & hæc competit Deo.
- VOLVNTARIA, quæ prouenit ab agentibus ex propoſito. Et hæc eſt propriè dicta.

CONTRAPASSVM, ſignificat æqualem recompenſationem paſſionis ad actionem præcedẽtem. Exodi 21. reddet animam pro anima, oculum pro oculo. Et hæc vocatur LEX TALIONIS.

CONTRARIETAS
- SVMITVR pro
  - OPPOSITIONE, quæ eſt inter priuationem & habitum, ſic tenebræ & lux dicuntur contraria, ſed impropriè.
  - DISTANTIA duarum formarum eiuſdem generis in eodem ſubiecto viciſſim exiſtentium & ſucceſſiuè, & mutuò ſe expellentium, & dicitur contrarietas perfecta.
  - DISTANTIA vel REPVGNANTIA duarum formarum, ſiue eiuſdem, ſiue diuerſi generis quæ poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto; ſiue ſint actiuæ, ſiue paſſiuæ, & dicitur cõtrarietas DIMINVTA, vt albedo & dulcedo, paternitas & virtus.
- POSITIVA, vt albedo & nigredo, eſtque duplex
  - PRIMÒ CONTRARIA, vt albedo & nigredo.
  - SECVNDARIÒ CONTRARIA, vt albedo, & rubedo.
- PRIVATIVA, vt motus & quies, lumen & tenebræ.
- SECVNDVM
  - ENTITATEM, ſeu FORMAM, ſeu ESSENTIAM, ſic frigus opponitur calori, albedo nigredini.
  - MODVM ESSENTIÆ, ſic magis frigidum opponitur minùs frigido, magis album minùs albo, *ex Soncinate.*

CONVENIRE, alicui per partem, ſicut per
- RATIONEM, QVA, & ſic agere conuenit compoſito per formam.
- PRIMO DENOMINATVM, per illud quod dicitur conuenire toti, ſic dicitur criſpitudo ineſſe homini per partem, nempe per caput, vt albedo per dentes.

CONVERTIBILITAS
- DEFINITIONIS CVM DEFINITO.
- PROPRIÆ PASSIONIS CVM SVBIECTO.
- VLTIMÆ DIFFERENTIÆ CVM SPECIE PROPRIA.

CORPVS
- LOGICVM, ſeu METAPHYSICVM, eſt genus in categoria Subſtantiæ.
- MATHEMATICVM, ſeu CORPVS SVMPTVM PRO MENSVRA, eſt trina dimenſio in categoria Quantitatis.
- PHYSICVM, ſeu CORPVS SVMPTVM PRO MATERIA, eſt altera pars compoſiti, vel ipſum totum.

CORRVMPITVR aliquid
- PROPRIE, quod primò eſt exiſtens in mundo & poſtea non eſt, ſic propriè compoſita corrumpuntur, non priuationes neque formæ.
- IMPROPRIE, ſeu TRANSSVMPTIVE, quod primò denominat aliquod ens, & poſtea ceſſat denominare ipſum, ſic priuationes & formæ poſſunt dici corrumpi.
- QVIA
  - CORRVMPITVR eius ſubiectum, vt albedo, corrupto pariete.
  - CAVSA DESINIT CAVSARE, vt lumen in aëre amoto luminoſo.
  - FORTIVS ALIQVID SVPERVENIT, vt frigus cùm maior aduentat & ingruit calor.

CREDERE
- DEVM, eſt credere Deum eſſe.
- DEO, eſt credere verbis eius, ſiue Scripturæ ſacræ fidem adhibere, & quod omnia Dei verba etiam tradita ſint vera.
- IN DEVM, eſt adhærere Deo per cognitionem & amorem.

D

DE OMNI DICI, ſeu PRAEDICARI, duplex eſt
- PRIORISTICVM, quod requirit vniuerſalitatem ſubiecti tantùm: ita vocatur quia tale ſubiectum requiritur ab Ariſtotele in libris Priorum ad conſtituendum ſyllogiſmum.
- POSTERIORISTICVM, quod requirit vniuerſalitatem ſubiecti & temporis; ſic vocatur, quia tale requiritur ab Ariſtotele in libris Poſteriorum ad conſtituendum ſyllogiſmum demonſtratiuum.

DEFINITIO
- QVID NOMINIS, ſolùm explicat quid nomen ſignificat.
- QVID REI, explicat naturã rei ſignificatæ, eſtq; triplex
  - QVIDDITATIVA, quæ fit per partes rei eſſentiales, vel
    - PHISICAS
    - METAPHISICAS.
  - DESCRIPTIVA, ſeu ADDITAMENTALIS, ſeu PER ADDITAMENTVM, eſt per rei accidentia propria vel communia.
  - CAVSALIS, eſt per cauſas extrinſecas rei, vt anima eſt forma à Deo creata ad beatitudinẽ. Eclypſis eſt interpoſitio terræ; Tonitru eſt ruptio nubium: Sic accidentia per ſubiectum ſolent definiri.
- COMPETIT
  - SVBIECTO denominatiuè.
  - FORMÆ quidditatiuè.

DENOMINATIO
- INTRINSECA, eſt ab aliqua forma, ſeu accidente, quæ inhæret ſubiecto, vt paries dicitur eſſe albus ab albedine quæ in ipſo eſt.
- EXTRINSECA, eſt à forma aliqua quæ non exiſtit in ipſa re, ſed vel adiacet rei, vel alio quocumque modo eſt extra rem, ſic columna dicitur dextra vel ſiniſtra, paries viſus vel intellectus à viſione vel intellectione, campana ſonora à ſono in aëre exiſtente.

DENOMINATIVA
- DENOMINANTIA, ſunt ipſæ voces, vt albus, fortis.
- DENOMINATA ſunt res ipſæ, paries, Socrates.

DEPENDENTIA
- ACTVALIS, eſt quædam relatio ordinis alicuius poſterioris ad prius, vt accidentis ad ſubiectum, formæ ad materiam.
- APTITVDINALIS, eſt quando aliquid ſic habet inclinationem ad aliud, quod ſemper eſſet in actu niſi impediretur, vt accidentia in Euchariſtia dependentiam habẽt aptitudinalẽ ad præexiſtẽs ſubiectum cui inhærebant.
- POTENTIALIS, eſt non repugnantia terminorum, ſic quælibet entitas habet dependentiam potentialem ad ſuppoſitum Verbi. *Ex Scoto.*
- ESSENTIALIS, ſic dependet creatura à Deo, domus à fundamento, & actus vitalis à potentia.
- ACCIDENTALIS, ſic accidens dependet à ſubiecto, quamuis Deus poſſit per potentiam ſuam abſolutã accidentia conſeruare abſque ſubiecto.
- PARTIALIS, ſicut partes dependent à toto:
- IN
  - ESSENDO, eſt quã aliqua dependent ſecundùm eſſentiam ab alio, vt creaturæ à Deo.
  - CAVSANDO, cùm aliqua dependent ab alio, non ſecundùm eſſe, ſed ſecundùm cauſare tantùm, ita vt ſi illud non concurreret ad cauſandum cum illis, non cauſarent vtique, ſicut ſũt corpora elementaria reſpectu cœli, *Et Hæc diſtinctio eſt Fa[...]olij.*
  - CONSERVANDO, eſt quã aliquid dependet ab alio ad conſeruationem ſui eſſe, ita vt deficiente illo a quo dependet, ſtatim deſinat eſſe: ſic creaturæ dependent à Deo, lumen à Sole.

DESCENSVS, eſt ab vniuerſali ad ſingularia ſufficiẽter enumerata progreſſio, ſicut ASCENSVS, eſt à ſingularibus ſufficiẽter enumeratis ad vniuerſale progreſſio. Deſcenſus autẽ & Aſcenſus quadruplex eſt.

- COPVLATIVVS, qui fit per particulam ET, copulatiuè acceptam, id eſt, iungentem implicitè vel explicitè plures propoſitiones, vt ſi ſuppoſitionem, ſeu acceptionem ſubiecti illius propoſitionis, OMNIS HOMO EST ANIMAL, ſic explices: Hic homo eſt animal, & hic homo eſt animal, & ſic de cæteris.
- COPVLATVS, qui fit per eandem particulam ET, copulatim acceptam, id eſt, vt iungit ac nectit partes vnius extremi, aut termini propoſitionis, non integras propoſitiones.
- DISIVNCTIVVS, qui fit per particulam, VEL disiunctiuè acceptam, id eſt, nectentem plures propoſitiones.
- DISIVNCTVS, qui fit per particulam VEL, disiunctim acceptam, id eſt vt nectit partes termini vnius propoſitionis non diuerſas propoſitiones.

DETERMINATIO

- IN ACTV
  - PRIMO.
  - SECVNDO.
- AD PARTICVLARE OBIECTVM

  EST DETERMINATIO, ad
  - SPECIEM INTELLIGIBILEM.
  - OPERATIONEM INTELLECTVS.
  - TALE OBIECTVM.
- DISTRAHENS.
- NON DISTRAHENS. *Ex Aureolo*

DEVS COGNOSCITVR vià

- EMINENTIÆ, tribuendo ei quicquid in rebus eminet & excellit, demptâ omni imperfectionis notà.
- NEGATIONIS, penitus remouendo defectus à natura diuina.
- CAVSALITATIS, ex efficientia, aliiſque modis cauſandi.

DIFFERENTIA, DIVERSA, DISTINCTA DICVNTVR, quæ

- IN ALIQVO conueniunt, & in aliquo diſtinguuntur, vt homo & brutum.
- IN NVLLO CONVENIVNT, vt ſimplicia quæ ſunt diuerſa ſeipſis, & non differunt aliquibus differentiis ex quibus componantur, vt rationalitas & irrationalitas.
- NON SVNT ALIQVO MODO EADEM, vt album & dulce, Ioannes & homo.

DIFFICILE, propter

- RESISTENTIAM.
- LABOREM.
- INCLINATIONEM AD OPPOSITVM.

DIFFORMITAS

- NEGATIVA, eſt carentia conformitatis cum aliquo obiecto, quæ ſi accipiatur in quauis cognitione reſpectu rerum quas non repræſentat, eſt pura negatio; ſi verò ſumatur in cognitione, comparatione rei per eam cognitæ, ſed non adæquatè & perfectè: quia ſcilicet non attingit omnes eius partes, vel totam eius cognoſcibilitatem, eſt priuatio, & hæc dicitur IGNORANTIA, qualem de qualibet re homo cuiuſlibet rei peritiſſimus, habet.
- POSITIVA, eſt inadæquatio cognitionis cum obiecto in quod tendit, & ſecundùm eam partem, ſeu gradum rei in quam tendit qualis eſt hæc, Socrates non eſt riſibilis, & hæc dicitur FALSITAS, nam tendebatur in notitiam proprietatis. *Ex Conimbricenſibus*

DIGNITAS, eſt propoſitio per ſe nota ſimpliciter, ſcilicet ſecundùm ſe, & quoad nos, quia illius termini ſunt omnibus euidentes.

DISCVRSVS

- SVCCESSIONIS, eſt ſeries cognitionum ſibi ſuccedentium, abſque dependentia vnius ab alia, ſed hic impropriè dicitur, nam omnis diſcurſus propriè eſt à cauſa, quia quatenus infert, dependet.
- CAVSALITATIS, eſt progreſſio à cognitione vnius ad cognitionem alterius cum dependentia vnius ab alia.

DISPOSITIO

- SVMITVR
  - PRO
    - MODO, ſeu QVALITATE, ad hoc principaliter ſubſtantiæ data, vt eam quoad operationem perficiat, præſupponente tamen aliud principium accidentarium ſe prius, & ſic eſt genus ad habitum & diſpoſitionem.
    - QVACVMQVE FORMA ſubiectum afficiente, quo ſenſu res dicitur hoc, vel illo modo diſpoſita, id eſt, affecta.
    - FORMA PRÆPARANTE ſubiectum ad vlteriorem formam, ſic calor eſt diſpoſitio ad formam ignis.
    - DISPOSITIONE PROPRIE DICTA, prout diſtinguitur contra habitum, & ſic definitur: Diſpoſitio eſt qualitas benè, vel malè afficiens ſubiectum quæ facilè abiici poteſt.
    - ORDINE, & POSITIONE, ſeu SITV partium in toto, & ſic dicit aliquam ſpeciem qualitatis, figuram nimirum, vel formam rei.
    - DISPOSITIONE partium corporis alicuius in loco, & ſic conſtituit prædicamentum Situs.
  - AGGREGATIM, pro omnibus diſpoſitionibus quæ reſpondent habitibus partialibus ad quos ſingulæ tendunt, ex quibus quemadmodum vnus habitus totalis integratur; verbi gratia, ſcientiæ phyſicæ: ita ex diſpoſitionibus prævijs ſimul ſumptis fit aggregatum quoddam.
  - DIVISIM, pro vna vel altera diſpoſitione, quæ ad huiuſmodi habitum partialem tendit.
- PRÆPARANS, ſeu SECVNDVM POTENTIAM, quæ eſt in præparatione & nondum in vltimata perfectione, & actualitate ſicut ſcientia & virtus inchoata.
- PERFECTA, ſeu SECVNDVM SPECIEM, vt habitus ſcientiæ & virtutes completæ.
- CORPORALIS, ſeu, SECVNDVM LOCVM, quæ pertinet ad prædicamentum ſitus.
- INTENTIONALIS, ſeu SPIRITVALIS, ſic prima tonſura reſpectu ſacrorum ordinum.
- CONVERTIBILIS, ſeu NECESSARIA, ad formam ſuſcipiendam eſt ſine qua forma haberi non poteſt, vt calor, ſiccitas, & raritas reſpectu ignis.
- NON CONVERTIBILIS, ſeu NON NECESSARIA, ſine qua forma haberi poteſt, & hoc modo character eſt diſpoſitio reſpectu gratiæ, quia ſine charactere gratia poteſt haberi.

DISTANTIA

- **DIMENSIVA**, eſt propriè dicta & de genere Quantitatis quâ vnum diſtat ab alio dimenſionaliter.
- **PERFECTIONIS**, eſt tranſſumptiuè ſumpta, & transfertur ad alia, vt ad ſubſtãtias ſeparatas à materia, & vniuerſaliter ad omnia entia quæ ſecundùm dignitatem aut perfectionem differunt.
- **FORMALIS** duplex
  - **POSITIVA**, quâ diſtant contraria.
  - **NEGATIVA** ſeu **PRIVATIVA** quâ diſtant contradictoria.
- **SITVALIS**, quâ agens & paſſum collocantur in diuerſis ſitibus.
- **NATVRALIS**, eſt inter diſſimiles naturas, & ſic diſtat Deus à creaturis.
- **VIRTVALIS**, eſt quâ aliquod agẽs diſtat ab aliquo paſſo, quia inter illud agens & paſſum mediant alię virtutes, & ſic dicitur, quòd inter hominem generatum & ſolem intercedit alius generans.
- **SVPPOSITALIS**, eſt quâ inter duo ſuppoſita, puta Sortem & Platonem, mediant alia ſuppoſita, vt puta Pitagoras & Callias.
- **INFINITA**
  - **SIMPLICITER**, ex parte vtriuſque extremi, vt vnius contradictorij ab altero.
  - **SECVNDVM QVID**, eſt ex parte vnius extremi, vnde licet ex parte Dei ad creaturas ſit infinita diſtantia, ex parte tamen creaturæ ad Deum, finita eſt: ita enim ſe habent creaturæ, quod vna eſt propinquior Deo, quàm altera, cùm vna alterâ perfectior ſit.
- **SECVNDVM RATIONEM**
  - **ENTIS**, ſic maior eſt diſtantia inter Deum & creaturas quàm inter intelligibile & ſenſibile; hæc enim differunt tantùm ſpecie.
  - **COGNOSCIBILIS**, ſic maior eſt diſtantia inter intelligibile, & ſenſibile, quàm inter Deum & creaturas: Nam hîc per diuinam ſaltem potentiam ab illis videri poteſt, intellectus à ſenſu nequaquam. *Ex D. Bonauentura*
- **SECVNDVM**
  - **ABSENTIAM**, ſic motor quantò diſtat per abſentiam, tantò debilior eſt motus.
  - **INDEPENDENTIAM**, ſic motor quantò diſtat per independentiam, tantò potentiùs mouet, vt Deus, cœlum, ſol. *Ex D. Bonauentura.*

DISTINCTIO ſecundùm THOMISTAS

- **REALIS**
  - **QVÆ**, eſt inter rem
    - **ET REM** exiſtentes, ideo eiuſmodi dicuntur diſtingui diſtinctione reali, realitate exiſtentiæ, vt Sortes, & Socrates.
    - **INCLVDENTEM ALIQVID REALE**, & rem non includentem illud, idque dupliciter. Inter rem includentem aliquid
      - **INTRINSECE**, & rem excludentem illud, vt inter animal, & hominem.
      - **EXTRINSECE**, & rem excludentem illud, ſic diſtinguũtur homo, & diſciplinabile ſubiectum & paſſio.
  - **REALITATE ESSENTIÆ**, quomodo diſtinguuntur res diuerſæ eſſentialiter; quamuis ſint eædem realitate exiſtentiæ; ſic albedo & dulcedo in pomo diſtinguuntur, ſic anima, & eius potentiæ.
  - **RESPECTIVA**, tantummodò reperitur inter perſonas diuinas.
- **RATIONIS**, vel
  - **RATIOCINATÆ**, quæ eſt inter ea quæ differunt tantùm nominibus definitiuis, & modo ſignificandi, vt homo & humanitas, Deus & Deitas, lignum & dolabile, vnum & Ens.
  - **RATIOCINANTIS**, ſeu **RATIONIS CONCIPIENTIS**, vt cùm dico, homo eſt homo, eadem res ratione ſubiecti, & prædicati tantùm differt.
- **MODALIS**, vt cùm dico Sortes currit tardè, & Sortes non mouetur velociter; diſtinguuntur diſtinctione modali ex D. Thoma. Sed re vera eſt æquiuocatio in particula ly modalis, quia non loquitur de modo rei, ſed de modo propoſitionis. Et diſtingui modaliter, non eſt aliud quàm propoſitionem habere diuerſum modum ſicut in exemplo allato alius eſt modus ly tardè, alius ly velociter. Ideóque non eſt neceſſarium hinc aſtruere nouam diſtinctionem. *Ex Aquario.*

DISTINCTIO ſecundùm SCOTISTAS

- **RATIONIS**, ſeu **COLLATIVA**, eſt ſolùm per actum collatiuum intellectus, ita vt non à re, ſed ab intellectu præciſe habeat dependentiam, & intellectu non conſiderante, nihil eſt, vt dextrum & ſiniſtrum in columna, eſtque duplex: Alia quæ
  - **PRÆCISE** dependet ab intellectu, ita vt nihil ſibi correſpondeat in re, quo modo dicimus Sortes eſt Sortes.
  - **NON PRÆCISE** dependet ab intellectu, ſed primò dependet à rebus ipſis realiter inter ſe diſtinctis, ſic lapis & homo diſtinguuntur ratione, ſed iſta non eſt propria diſtinctio rationis.
- **EX NATVRA REI**, quæ ſolùm conſiſtit in diuerſis rationibus terminorum vnius, & indiuiſæ ſeu indiuiſibilis rei, circumſcripto omni opere intellectus, vt ſuperius & inferius, definitum & definitio, totum & partes, relatio & eſſentia in diuinis: Ideo à Scoto ſic definitur. **DISTINCTIO**, ex natura rei, eſt inter illa de quibus duo contradictoria, ſecluſo opere intellectus verificari poſſunt, ſicut eſſentia diuina eſt communicabilis, relatio non eſt communicabilis, definitio eſt conſtitutiua, definitum non eſt conſtitutiuum, ſed conſtitutum, communicabile autem & non communicabile, conſtitutiuum, & non conſtitutiuum ſunt contradictoria.

- FORMALIS, eſt illa quæ cadit inter illa quorum quidditates, ſiue FORMALITATES, ſiue rationes definitiuę ſunt diuerſæ, vt albedo à dulcedine, ſapientia à iuſtitia in diuinis attributis, actio à paſſione, & calefactio à calore.
- REALIS, eſt illa quæ cadit inter illa quorum quodlibet eſt aliqua entitas poſitiua & realis, & vnum non includit alterum in vltima abſtractione, nec aliquo modo de eo prædicari poteſt, qualis eſt inter producens & productum, cauſam & effectum
- ESSENTIALIS, eſt illa quæ cadit inter ea quæ per aliquam potentiam poſſunt ab inuicem ſeparari, vt inter ſubſtantiam & accidens.
- SVBIECTIVA ſeu SE TOTIS SVBIECTIVE, eſt illa quæ cadit inter ea quæ ita ſe habent, quod eorum realitates ſunt diſtinctæ numero, vt Socrates & Plato.
- OBIECTIVA, ſeu SE TOTIS OBIECTIVE, eſt illa quæ cadit inter ea quæ non in aliqua realitate conueniūt, vel quidditatiua ratione, vel conceptu vniuoco & reali, vt hæ vltimæ differentiæ.
- MODALIS eſt quadruplex inter
  - QVIDDITATEM ET MODVM eius, vt Deitas & infinitas.
  - MODOS OPPOSITOS, vt inter finitum & infinitum.
  - MODOS EIVSDEM RATIONIS, vt inter duas Hæcceitates.
  - MODOS DISPARATOS, vt inter infinitatem & neceſſitatem.

DISTINCTIO ſecundùm alios.

- REALIS, inuenitur in rebus ante operationem intellectus, vt inter Socratem & Platonem, eſtque
  - NEGATIVA, quę eſt inter ens & nō ens.
  - POSITIVA, quæ eſt inter duo entia aliquo modo poſitiua.
    - REALITATIS MAIORIS, eſt inter rem & rem, vt inter Socratem & Platonem, inter ſubſtantiā & accidēs. Appellatur Diſtinctio REALIS MAIOR, & ad illam reducitur DISTINCTIO SVPPOSITALIS, ſeu perſonalis quę eſt inter duo ſuppoſita, ſeu duo indiuidua quæcunque.
    - REALITATIS MINORIS, ſeu MODALIS, & impropriè à quibuſdam dicta FORMALIS. Reperitur inter illa quorū alterum ſeparatim poteſt exiſtere ſine alio non autem contra quod contingit in re & modo rei. Hoc modo diſtinguitur quantitas & figura, ſubſtantia & exiſtentia, Petrus & ſeſſio eius, inter relationes & fundamenta, & ad hanc diſtinctionem iure reduci debet illa diſtinctio quæ reperitur inter duos modos; vt inter exiſtentiam & ſubſiſtentiam.
- RATIONIS, per intellectū qui diſſidens in eodem Socrate eſſe prędicatum & ſubiectū in iſta propoſitione Socrates eſt Socrates rationis duplex eſt
  - RATIOCINANTIS, quæ nullum fundamentum habet in re; ſed ab intellectu pro arbitratu cognoſcentis effingitur, vt cùm diſtinguitur idē à ſeipſo, & alia infinita exēpla.
  - RATIOCINATÆ, ſeu VIRTVALIS, cui reſpondet aliquod fundamentum in re, præbens occaſionem intellectui vt vnam rem velut duas concipiat, quo pacto ſe habent attributa diuina. Ad hanc diſtinctionem reduci poteſt illa quæ à quibuſdam appellatur FORMALIS, MVTVA, NON MVTVA, RECIPROCA, NON RECIPROCA quales ſunt in er animal & hominem, inter hominem & rationale, inter rationale & animal, Quoniam omnes hæ diſtinctiones proueniunt ab intellectu cum fundamento in re propter inadæquatos conceptus

ESSENTIALIS DISTINCTIO, eſt eorum quorum diuerſæ ſunt eſſentiæ, & definitiones, ſic communis eſſe poteſt omnibus ferè alijs diſtinctionibus, præſertim reali maiori, minori, & rationis ratiocinatæ.

EX NATVRA REI DISTINCTIO, eſt præciſa omni operatione intellectus: ideo à quibuſdam ponitur tanquam genus ad realem maiorem, & minorem. Ab alijs ponitur tanquam ſpecies REALIS in genere ſumptæ, ſed ſub nomine generico. Et ſic eadem eſt cum Reali maiori. Ab alijs confunditur cum diſtinctione rationis ratiocinatæ; Sed inter hos omnes non eſt ferè diſſenſio in re, ſed in vocabulis tantùm.

POTENTIALIS DISTINCTIO, eſt inter totum & partes, aut inter partes totius inter ſe actu coniunctas, vt inter oceanum & mare mediterraneum. Ab alijs reducitur ad diſtinctionem realem maiorem. Ab alijs ponitur tanquam ſpecies ab ea diſtincta: Sed fortaſſe non eſt hic maior diſſenſio quàm circa propriam & impropriam denominationem.

PERVTILE duximus ſic varias claſſicorum authorum ſententias circa rerum diſtinctiones vna cum vniuſcuiuſque explicatione in medium afferre, vt ſingulis Philoſophorum ſectis cùm Thomiſtarum tum Scotiſtarum; & aliorum quantum in nobis eſt ſatisfieret, vel hoc nomine in primis, cùm diſtinctionum cognitio ad omnē ferè diſputationem Philoſophicam, & Theologicam adeo neceſſaria ſit.

IN DIVINIS ſignificatur
- ESSENTIA, VT QVID.
- PERSONA, VT QVIS.
- NOTIO, ſeu PROPRIETAS, VT QVO.

DIVISIO
- PER SE, eſt vel
  - GENERIS IN SPECIES.
  - TOTIVS IN PARTES.
- PER ACCIDENS, vel eſt
  - VOCIS ÆQVIVOCÆ in ſua ſignificata, vt canis, alius latrabilis, alius piſcis marinus, alius ſydus cœleſte.
  - ACCIDENTIS IN SVBIECTA, vt ſanorum, aliud brutum, aliud homo.
  - SVBIECTI IN ACCIDENTIA, vt animalium aliud ſanum, aliud ægrum.
  - ACCIDENTIS IN ACCIDENTIA, vt ſanorum aliud calidum, aliud frigidum.
- MATERIALIS, ſeu QVANTITATIVA, fit per diuiſionem continui, & hanc ſequitur NVMERVS, qui eſt ſpecies quantitatis.
- FORMALIS, ſeu SPECIFICA, fit per oppoſitas & diuerſas formas, & hanc diuiſionem ſequitur MVLTITVDO, quæ non eſt de aliquo genere, ſed de transcendentibus. *Ex Suarez.*

DIVISIBILITAS
- PHYSICA, eſt cùm per contactum phyſicum vnum corpus introducitur inter partes alterius, eaſque ſeparat. Et hæc eſt propria quantitatis.
- METAPHYSICA, eſt cùm duæ partes quæ in eodem loco erant vnitæ accipiunt eſſe in diuerſis locis, vel per impulſum diſtrahuntur. Et hæc eſt minus propria diuiſibilitas. *Hæc Conimbricenſes*

DOMINIVM
- VT DISTINGVITVR, contra
  - SERVITVTEM, ſic hominibus ex iure gentium in homines conuenit.
  - SVBIECTIONEM, ſic rationi vt dominanti vires infimæ ſubduntur.
- DESPOTICVM, eſt quo Dominus imperat ſeruis, qui reſiſtere non poſſunt.
- CIVILE, eſt quo Princeps imperat ciuibus, qui reſiſtere poſſunt.
- ALTVM, quod habet Chriſtus Dominus ſuper omnia; Ex Iuſtitia legali, principi, vel reipublicæ in priuatorum res hic & nunc competit.

DVRATIO eſt permanſio rei in eſſe actuali.
- PERMANENS
  - SVPERNATVRALIS, quâ durant res ſupernaturales, eſtque
    - ÆTERNITAS
      - SIMPLICITER Dei ſcilicet.
      - PARTICIPATA, nempe duratio illarum rerum quæ magis participant diuinũ eſſe, vt viſionis beatificæ, luminis gloriæ.
    - MODVS ÆTERNITATIS, qui eſt duratio reliquorum habituum & actuum ſupernaturalium, vt fidei, ſpei charitatis.
  - NATVRALIS, quâ durant res naturales, eſtque
    - ÆVVM, quæ eſt duratio rei incorruptibilis, vt Angeli, animæ humanæ, materiæ primæ, & cœli.
    - MODVS ÆVI, qui eſt duratio rei corruptibilis, vt hominis, lapidiſque quæ tandem vltimo pereunt, dum perſiſtunt partium ſucceſſione carent.
- SVCCESSIVA, vt tempus
  - PRÆTERITVM.
  - PRÆSENS, dicitur actu exiſtere, non quod eius partes cohæreant ſimul; ſed quia ita præterfluunt, vt tamen copulentur præſenti inſtanti.
  - FVTVRVM.
  - CONTINVVM, quod conſtat partibus perpetuâ viciſſitudine defluentibus.
  - DISCRETVM, quo menſurantur intellectiones Angelicæ, non diuiſim ac ſingulæ per ſe ſpectatæ, ſed collectim, ita vt vna aliqua ipſarum aggregatio ſumatur. Vocatur tempus, quia cernitur in ea prius & poſterius, aliæ enim intellectiones alijs ſunt priores; dicitur diſcretum, quia non continuè, ſed diſcretè ſibi inuicem ſuccedunt. *Ex D. Thoma.*

E

EFFECTVS FORMALIS
- PRIMARIVS, eſt eſſe cõpoſiti, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidẽtale, vt homo animæ, homo albus albedinis.
- SECVNDARIVS, eſt materiæ ſeu ſubiecti, huic enim formæ quidem ſubſtantiales dant eſſe ſimpliciter; accidentales ſecundùm quid tantùm.
- INTRINSECVS, cùm forma aliqua ſiue accidens aliquod inhæret ſubiecto, & quod denominat illud, denominatione intrinſeca.
- EXTRINSECVS, quando non inhæret ſubiecto, quod denominat, ideo denominatio talis formæ eſt extrinſeca, ſic eſſe locatum à loco; ſic eſſe agens ab actione quæ non eſt in agente tanquam in ſubiecto, ſed in paſſo. *Hæc Capreolus.*

ELECTIO, in
- RATIONE, ſecundùm quam intellectus habet iudicare quod alteri eſt proponendum.
- VOLVNTATE, ſecundùm quam voluntas habet mouere, aut impellere, ſiue imperare de proſecutione eius quod iudicatum eſt.

ELEMENTVM
- LOGICE, ſic termini ſunt elementa propoſitionum, & principia concluſionum.
- PHYSICE, ſic ignis, aer, terra, aqua, ſunt elementa.
- METAPHYSICE, ſic quidditates ſuperiores ſunt elementa inferiorum, vt animalitas & ſubſtantia hominis.

ELICITVM
- QVIDDITATIVE, eſt ipſe actus vitalis prout eſſentialiter connotat potentiam vnde emanat.
- DENOMINATIVE, ſicut actus intelligendi dicitur eſſe elicitus per elicitionem in eo formaliter exiſtentem.
- CONSTITVTIVE, ſicut dicimus quod verbum noſtrum in quantum verbum, eſt elicitum; nam elicitio conſtituit illud in eſſe verbi, Verbum enim conſtituitur ex actu intelligendi & elicitione paſſiua.
- CONSECVTIVE, ſicut paſſio dicitur elicita à ſubiecto. *Hæc Mayronis*
- SIV PRODVCTVM ab agente tanquam
  - TERMINVS
    - FACTVS, vt compoſitum.
    - FACTIONIS, vt forma compoſiti.
  - VIA AD ILLVM TERMINVM, vt motus.
  - PRINCIPIVM IMMEDIATVM VIÆ, vt ipſa actio quæ principium eſt motus.

EMANATIO NATVRÆ IN DIVINIS per modum
- INTELLECTVS, quo modo procedit Filius à Patre.
- VOLVNTATIS, ſecundùm quam procedit Spiritus-Sanctus à Patre, & Filio.

ENS
- REALE, multifariam ſubdiuiditur in
  - ILLIMITATVM, vt Deus.
  - LIMITATVM, vt creaturæ, & diuiditur in decem prædicamenta. Et hæc eſt prima diuiſio ſecundùm *Thomiſtas*
  - QVANTVM.
  - NON QVANTVM. Hæc eſt prima, ſecundùm *Scotiſtas*.
  - FINITVM.
  - INFINITVM.
  - PER SE, idque tripliciter propter
    - INDEPENDENTIAM ABSOLVTAM, quod à nullo nullatenus dependet, ſic ſolus Deus eſt ens per ſe.
    - SIMPLICITATEM, ſeu HOMOGENEITATEM, quod licèt dependeat ab alio, tamen in ſua ratione formali nec in recto, nec in obliquo dicit res diuerſorum generum, ſic entia metaphyſicalia, & mathematica ſunt entia per ſe.
    - VNITATEM ESSENTIALEM, quod dicit res diuerſorum generum habentes ordinem neceſſarium inter ſe, ex quibus fit vnum ens per ſe, ſic entia naturalia ſunt entia per ſe. *Ex Sentinate*
  - PER ACCIDENS, eſt prædicatum accidentale: vt animal iuſtum, muſicum.
  - SVBSTANTIAM.
  - ACCIDENS.
  - ESSENTIALE, vt homo.
  - ACCIDENTALE, vt homo albus.
  - ACTV
  - POTENTIA
    - OBIECTIVA, quatenus eſt poſſibile produci ab agente.
    - SVBIECTIVA, ſeu RECEPTIVA, quatenus eſt poſſibile reſpectu materiæ, ſeu potentiæ paſſiuæ.
  - ABSOLVTVM.
  - RELATIVVM.
  - VNVM.
  - MVLTA.
  - ABSTRACTVM, ſiue IMMATERIALE.
  - NON ABSTRACTVM, ſeu MATERIALE.

- SVMPTVM
  - TRANSCENDENTER, eſt commune Deo & creaturis.
  - TRANSCENDENTISSIVE, eſt æquiuocum quacunque æquiuocatione limitatâ, ſeu tranſcendenti, ſeu Logica, ſeu Phyſica, ſeu Metaphyſica, quia vt ſic commune eſt ad ens reale, & ens rationis. *Ex Fontani.*
  - NOMINALITER, ſignificat omne id quod eſt, ſiue exiſtat, ſiue non, ſeu id quod habet entitatem aliquam realem, ſiue eſſentiæ tantùm, ſiue exiſtentiæ, vt accidens, ſubſtantia.
  - VERBALITER, ſeu PARTICIPIALITER, ſignificat tantùm id quod actu exiſtit.

- RATIONIS, ſeu IMPERFECTVM, ſeu DIMINVTVM, ſumitur, vel
  - SECVNDVM CONSTRVCTIONEM INTRANSITIVAM. Sic dicitur ens rationis illud quod eſt ipſa ratio, ſiue intellectus, ſicut dicitur eſſentia albedinis id quod eſt ipſa albedo.
  - SVBIECTIVE, quod eſt ſubiectiuè in ratione, ſiue ſint habitus, ſiue actus.
  - CAVSALITER, quod cauſatur à ratione mediatè vel immediatè, & ſic non ſolùm ea quæ ſunt in anima ſubiectiuè, ſed etiam omnia artificiata poſſunt dici entia rationis. *Hæc Soncinas.*
  - PROPRIE, prout diſtinguitur, contra ens reale, & triplex eſt
    - RELATIO, intellige ficta ab intellectu
    - NEGATIO
    - PRIVATIO. *Hæc Soncinas.*

- PHANTASIABILE
  - IMMEDIATE, quod propriè cadit ſub phantaſmate, vt res corporeæ quæ ſui ſpeciem in ſenſus tranſmittunt.
  - MEDIATE, eſt cuius cognitio arguitiuè, vel illatiuè, vel alio quocumque modo dedocibilis eſt ex phantaſmate, ſiue ex notitia eius quod proprie cadit ſub phantaſmate, vt incorporea, quæ ſui ſpeciem non tranſmittunt, ſed quorum vi alienorum phantaſmatum elicitur cognitio. *Hæc Argentina.*

ENVNCIATIONIS veritas pendet ab
- EXISTENTIA REI, ſicut à primo fundamento veritatis.
- ACTV INTELLIGENDI, ſicut à proximo fundamento.
- ESSE INTELLECTO, tanquam ab vltimato fundamento, ſiue vltima ratione fundandi.

ESSE
- REALE, ſeu VERVM.
- DIMINVTVM, ſeu POSSIBILE, ſecundùm Scotum, eſt quod res habent quatenus poſſibiles ſunt, & diſtinguitur ab eſſe cognito ſecundùm illum.
- SECVNDVM QVID, ſeu COGNITVM, ſeu ESSE OBIECTIVVM, eſt quod res habent in intellectu, quatenus ſunt cognitæ, quale eſſe habent ſecundæ intentiones. Thomiſtæ, eſſe hoc appellant ESSE DIMINVTVM, aliter quam Scotus appellabat.
- FORMALE, eſt quod à forma accipitur, vt eſſe hominem ab humanitate, eſſe album ab albedine.
- QVIDDITATIVVM, ſeu ESSENTIALE, eſt id eſſe quod dat definitio, vt eſſe animal, eſt eſſe quidditatiuum hominis.
- GENERICVM
- SPECIFICVM
- INDIVIDVALE
- HOC ALIQVID, ſumitur dupliciter pro
  - QVOLIBET PER SE SVBSISTENTE, ſiue ſit completum in ſpecie, ſiue non, ſicut dici ſolet animam humanam eſſe hoc aliquid.
  - EO TANTVM, quod eſt completum in ſpecie: ſic hic homo, hic lapis, ſunt hoc aliquid, non autem anima.
- ESSENTIÆ, eſt ipſa eſſentia, ſeu NATVRA rei.
- EXISTENTIA, quâ res eſt extra cauſas.
- SVBSISTENTIÆ, ſeu ESSE SVPPOSITALE, eſt id indiuiduale eſſe quod res habent contractæ ad ſingulares naturas, ſeu indiuidua.
- INEXISTENTIÆ, qui eſt modus proprius exiſtendi accidentium.
- TOTALE, quod ex omnium partium nexu conſurgit, vt hominis ex anima & corpore.
- PARTIALE, quod ex altera tantum parte, vt eſſe animæ.
- SIMPLEX, quod partium eſt expers, vel phyſicarum, vt angeli, vel metaphyſicarum, vt Deus.
- COMPOSITVM, quod ex partibus coaleſcit, vt homo.

ESSE

- PER
  - ESSENTIAM, vt Deus.
  - PARTICIPATIONEM: vt res omnes ſunt per participationem diuinæ eſſentiæ.
- NATVRALE, habent res extra intellectum.
- EX NATVRA eſt, quod ex natura rei proficiſcitur, vt propenſio ad riſum in homine.
- INTENTIONALE, ſeu SPIRITVALE, habent res intra intellectum.
- PROPOSITIONALE, quod importat compoſitionem prædicati cum ſubiecto. *Hæc Bruleſer.*
- QVO, eſt dupliciter
  - FORMALITER, ſic exiſtentia eſt id quo formaliter res exiſtit.
  - CAVSATIVE, per naturalem concomitantiam, & ſic natura ſeu eſſentia rei, eſt id quo res exiſtit. *Hæc Capreolus.*
- QVOD, eſt duplex nempe quod
  - NVLLO MODO EST VT QVO, & hoc modo ſolùm ſuppoſitum eſt, ID QVOD EST, quia eſt vltima actualitas rei.
  - ITA EST QVOD, vt etiam alio reſpectu ſit QVO; ſic NATVRA ET ESSENTIA eſt id QVOD EST; quia ipſa actuata eſt à forma partis, ipſa autem actuat compoſitum vt QVO. *Hæc Capreolus.*
- IN ALIO, vt
  - PARS IN TOTO, ſeu
    - INTEGRANS, vt manus in corpore humano.
    - PHYSICA, vt materia in corpore naturali.
    - METAPHYSICA, vt genus & differentia in ſpecie.
  - TOTVM INTEGRALE, in ſuis partibus ſimul ſumptis, vt domus in pariete, tecto & fundamento.
  - SPECIES IN GENERE, veluti homo IN, vel, SVB animali.
  - GENVS IN SPECIE, vt animal in homine.
  - FORMA IN MATERIA, ſiue ſit forma
    - SVBSTANTIALIS, vt anima hominis.
    - ACCIDENTALIS, vt albedo.
  - EFFECTVS IN CAVSA EFFICIENTE, aut MOTVS IN MOVENTE.
  - RES IN FINE, quo pacto auarus eſt in diuitiis, & virtus in beatitudine.
  - IN LOCO, aut VASE, vt Socrates in gymnaſio, aqua in vrceo.
  - RES IN TEMPORE.
  - REX IN REGNO.
- PER ACCIDENS ACCIDENTALITATE
  - PRÆDICATIONIS, eſt quando prædicatum dicitur de ſubiecto, ſed in nullo quatuor modorum dicendi PER SE, ſicut hæc, Petrus eſt albus.
  - REI, NON PRÆDICATIONIS, reperitur in omni propoſitione in qua prædicatur propria paſſio de ſubiecto, hæc enim prædicatur per ſe de ſubiecto, & tamen eſt accidens eius.
  - CAVSALITATIS, quando effectus comparatur ad cauſam à qua non eſt per ſe, ſicut cùm dicimus album ædificat.
  - CONIVNCTIONIS, ſeu SVBIECTI, quando ſunt duæ res diſtinctæ quarum vna accidit alteri, aut quando vtrumque accidit vni tertio, ſic albedo & muſicum Petro vniuntur, & ſunt per accidens. *Hæc Soncinas.*
- EST IN
  - FORMA, cauſaliter.
  - COMPOSITO, ſubiectiuè & formaliter. *Ex Alenſ.*

ESSENDI

- GRADVS poſſunt accipi, vel per
  - ADDITIONEM, vt quando intenditur albedo, nouum gradum recipiendo.
  - TRANSLATIONEM DE POTENTIA IN ACTVM, vt quando albedo in potentia per alterationem fit albedo in actu.
  - CAVSATIONEM EFFECTVS FORMALIS, vt quando albedo in ſubiecto dat eſſe album.
- GRADV, formica eſt nobilior cœlo, & quodlibet animal.
- MODO, cœlum eſt nobilius quolibet animali, quia forma cœli inſeparabilis eſt à materia.

ESSENTIALE

- CONSTITVENS ESSENTIAM, vt differentiæ.
- CONSEQVENS, vt paſſiones propriæ.
- QVOD
  - DICIT ESSENTIAM REI TANTVM, vt ſpecies vel natura ſpecifica.
  - EST DE ESSENTIA ET CONSTITVTIONE REI, vt materia & forma, caput & cor dicuntur eſſentialia conſtitutiua. *Hæc D. Bonauentura.*
- SINE QVO RES NON POTEST
  - ESSE, NEC INTELLIGI ESSE, vt vnitas, veritas, bonitas.
  - COGITARI HABERE PERFECTVM ESSE, vt ſunt potentiæ in anima, & hoc eſt minimo modo eſſentiale. *Hæc D. Bonauentura.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVOD IN CONCEPTV ET RATIONE FORMALI ALTERIVS CLAVDITVR, ſic INHÆRENTIA APTITVDINALIS, poteſt dici ESSENTIALIS, ſeu ESSE DE ESSENTIA ACCIDENTIS, quamuis non ſit, neque pars conſtituens, neque vt tota eſſentia accidentis. *Hæc Soncinas.*

EVIDENTIA
- VISIONIS, quando res nudè & immediatè cognoſcitur & videtur. Hanc habet ruſticus de eclypſi quam videt.
- INTELLIGENTIÆ, quando res non eſt præſens, ſed per diſcurſum rationis cognoſcitur. Hanc habet Aſtrologus de eclypſi quam non videt.
- OBIECTI, eſt claritas & perſpicuitas, quâ res ita potentiæ obiicitur, vt ab ea quaſi videatur: ſic quæ per ſe nota ſunt intellectui patent, quaſi præfulgente in obiecto euidentiâ.
- COGNITIONIS, eſt ipſa claritas perceptionis rem penetrantis.
- ILLATIVA, attenditur ſecundùm formalem illationem Syllogiſticam, & ſic omnia argumenta ſiue vera, ſiue falſa habent euidentiam illatiuam.
- PROBATIVA, eſt tantùm virtute propoſitionis euidentis & veræ.

EX, ſumitur vt notat PRINCIPIVM
- EFFECTIVVM, ſic dicimus filium fieri ex patre.
- TERMINATIVVM, ſeu TERMINVM à QVO MOTVS, ſic dicimus cadauer fieri ex homine.
- SVBIECTIVVM, ſic forma fit ex materia.
- CONSTITVTIVVM, ſic compoſitum naturale fit ex materia & forma.
- PRIVATIVVM, vt ex calido fit frigidum.

EXISTENTIA
- REALIS, quam res habet à parte rei exiſtens extra cauſas.
- OBIECTIVA, quam res habent prout ſunt cognitæ in intellectu.

EXPVLSIO
- FORMALIS, eſt qua vna forma in ſubiecto producta ſeipsâ aliam excludit; vt albedo expellit nigredinem.
- EFFECTIVA, eſt quando vnum accidens agendo in ſubiectum alterius illud eiicit, quo pacto calor exiſtens in igne, expellit rigus ab aqua.
- PHYSICA, fit per realem & phyſicam efficientiam, ſeu CAVSALITATEM: ſic frigus expellit calorem.
- DEMERITORIA: ſic peccatum expellit gratiam.

EXTENSIO
- SVMITVR pro
  - IPSA QVANTITATE, ſeu DIMENSIONE.
  - EFFECTV FORMALI QVANTITATIS.
  - RESPECTV conſequente quantitatem extenſam, & eius effectum formalem, qui reſpectus fundamentaliter eſt de genere SITVS, ſeu POSITIONIS, ſed formaliter in genere relationis.
- ENTITATIVA in eo poſita eſt, quod res aliqua conſtet pluribus partibus entitatem componentibus, quarum vna non ſit alia: Quod videre eſt in ſubſtantia corporis humani; alia enim pars eſt ſubſtantia capitis, alia pedis, alia cæterorum membrorum.
- QVANTITATIVA eſt per ordinem ad ipſum totum quantum, quâ videlicet plures illæ partes ita ordinantur inter ſe, vt præter quàm quod ſint plures; ita affectæ exiſtant, vt ſeruent inter ſe ordinem, quo v.g. primo loco ſit caput, deinde collum, tertio pectus, *&c.*
- APTITVDINALIS IN ORDINE AD LOCVM, eſt quâ duæ partes eiuſdem corporis, aut duo corpora ita ſe excludunt, vt neceſſariò vendicent diuerſas partes loci: quod cernitur in cuiuslibet corporis partibus, alteri enim loco reſpondet caput, alteri pedes, *&c.*
- ACTVALIS IN EODEM LOCO correſpondet prædictæ aptitudini; éſtque proprius illius actus: Duas autem has vltimas extenſiones, diuerſas eſſe deprehenditur in corpore Chriſti in Sacramento altaris exiſtente, quod aptum cùm ſit ratione quantitatis locum diuiſibilem occupare, ab eóque omne aliud corpus excludere, actu neutrum habet. ſiquidem omnes partes corporis eidem puncto reſpondent, & in eodem ſpatio cum quantitate hoſtiæ perſiſtunt. *Hæc Conimbricenſes.*

F

FATVM
- VIRTVALITER, eſt diuina voluntas, moderans & diſponens cauſas ſecundas ad productionem fatalium effectuum.
- FORMALITER, eſt diſpoſitio ipſa ſecundarum cauſarum ad effectum fatalem, id eſt, infallibilem reducta in diuinam voluntatem. *Ex Baſſolo.*

FIENDI MODI ſunt quinque
- TRANSFIGVRATIONE, vt ſtatua fuſilis.
- APPOSITIONE, ſeu AVGMENTATIONE, vt quæ augmentantur, ſicuti flumina ex diuerſis riuis, pictura aggeſtu colorum.
- SVBTRACTIONE, ſeu ABSTRACTIONE, vt ex lapide figura Mercurij, ſculpendo & exſcindendo ſuperflua.
- COMPOSITIONE, vt domus.
- ALTERATIONE, vt ex aqua fit aër.

FIERI vel ESSE à voluntate
- CAVSALITER, ſeu PRINCIPIATIVE, ſic Sortes ædificat domum ſuâ voluntate.
- CONCOMITANTER, vt cùm quis occidit alium ignorans eſſe inimicum, volens ſi adeſſet, occidere: & Filius in diuinis à voluntate paterna producitur concomitanter.

FINIS
- NATVRALIS, vt centrum rerum grauium, hominis viuere ex rationis modulo.
- SVPERNATVRALIS, vt Deus.
- PROPORTIONATVS, qui rei naturæ commenſus eſt, vt virtus reſpectu hominis.
- NON PROPORTIONATVS, ad quem comparandum non ſuppetunt rei vires connaturales.
- PROXIMVS, ſeu MINVS PRINCIPALIS, vt ſumptio medicinæ in ægroto.
- REMOTVS ſeu PRINCIPALIS, vt ſanitas in eodem.
- VLTIMVS
  - SIMPLICITER, vt Deus.
  - IN GENERE OPERATIONVM, vt beatitudo.
- CONSVMMANS, eſt perfectio & complementum rei, vt Deus eſt complementum vniuerſi, & forma eſt perfectio materiæ.
- CONSVMENS, eſt vltimum cuiuſque rei à quo nihil extra reperitur, vt ſuperficies ſunt fines corporis, lineæ ſunt fines ſuperficierum, corpus ſtellatum vltimum vniuerſi. *Ex Henrico & Media villa.*

- VERVS.
- APPARENS.
- PRÆFIXVS, ſeu PRÆSTITVTVS A VOLVNTATE. *Ex Lycheto.*
- SIMPLICITER, ſeu VLTIMATVS in quo operans conquieſcit & ſiſtit.
- SVB FINE, ſeu NON SIMPLICITER. *Ex D. Bonau.*
- INTERIOR, ſiue FINIS INTRA, vt loquitur *Herueus*, ſic forma eſt finis materiæ, item operatio eſt finis.
- EXTERIOR, ſiue FINIS EXTRA, ſic homo eſt finis omnium, & obiectum eſt finis.
- OPERIS, ſeu REI OPERATÆ, ſeu rationis OPERANDI, ſic finis ædificij eſt habitatio.
- OPERANTIS, quem operans intendit.
- GENERATIONIS, ſeu actionis, vt forma eſt finis generationis, & generaliter terminus per actionem productus, vt compoſitum.
- REI GENITÆ, ſeu REI FACTÆ, eſt operatio cuius gratia vnumquodque eſſe dicitur, aut vſus ad quem ipſa ordinatur.
- TERMINATIONIS REI, vt punctus reſpectu lineæ, & inſtans reſpectu temporis
- MOTIONIS AGENTIS, vt ſanitas ambulationis.
  - POSITIVVS, vt in exemplis allatis.
  - PRIVATIVVS, vt mors & corruptio.
- INTENTVS, intentione
  - PRIMARIA, eſt propter quem agens agit, vt ſanitas.
  - SECVNDARIA, eſt ille quo agẽs agit, vt ambulatio & vniuerſim media, quatenus feruntur ad finem.
- EVENTVS, vt inuentio theſauri, nam præter finem intentum à fodiente euenit.

- OBIECTIVVS, vt Deus, ab *Herueo* dicitur FINIS VT RES.
- FORMALIS, vt eſt beatitudo ipſa ſeu viſio beatifica, ab eodem dicitur FINIS VT ASSECVTIO REI.
- SVBIECTIVVS, vt homo beatus, qui eſt ſubiectum beatitudinis. *Hæc Ingen.*

- EFFICIENDVS, ſeu PRODVCENDVS, ſeu EXISTENS POTENTIA, vt vult *Soncinas*, qui non exiſtit, ſed fit ab operante, vt ædificium reſpectu Architecti.

- OBTINENDVS, ſeu NON PRODVCENDVS, ſeu ACTV EXISTENS, vt idẽ *Soncinas* appellat, qui non fit ab operante; ſed ante exiſtebat, ſic aurum eſt finis auari, item Deus finis hominum.
- CVIVS GRATIA, eſt cuius gratia aliquid fit, vt ſanitas medicinæ.
- CVI, ſeu vt à quibuſdam appellatur, FINIS IN QVO, eſt ille in cuius gratiam expetitur FINIS CVIVS GRATIA, ſic ægrotus eſt finis medicinæ.
- QVI, vt à *Capreolo* appellatur, ſeu ab *Herueo* FINIS VT RES, ſeu FINIS QVOD, vt ab alijs dicitur non ſortè abſque ſolœciſmo, idem eſt qui OBIECTIVVS, & eſt res ipſa quæ expetitur, vt aurum reſpectu auari.
- QVO, vt à *Capreolo* appellatur, ſeu vt ab *Herueo* FINIS VT ASSECVTIO REI, ab alijs FINIS MEDIANTE QVO, eſt idem qui FORMALIS, nimirum actio ipſa quâ res poſſidetur. Ideo ab alijs appellatur FINIS VT VSVS REI, ſeu FRVITIO, ſeu ADEPTIO, ſeu POSSESSIO REI.
- IN QVO QVIESCITVR, vt Charitas increata Dei.
- QVO QVIESCITVR
  - SIMPLICITER, vt Charitas creata & cõſũmata in patria, quâ ſimpliciter quieſcimus in Deo.
  - VEL VT NVNC, vt Charitas inchoata in via eſt finis quo quieſcimus pro ſtatu præſentis vitæ. *Ex D. Bonauent.*
- HABET ESSE
  - REALE IN REBVS IPSIS.
  - INTENTIONALE, ſeu INTELLIGIBILE, ſeu OBIECTIVVM, in mente ægroti vel medici.

FORMA

- SVMITVR, pro
  - ALTERA PARTE COMPOSITI, ſeu FORMA PARTIS.
  - QVOCVMQVE REALI ACCIDENTE, quæ dicitur, FORMA ACCIDENTALIS.
  - QVACVMQVE DENOMINATIONE, etiamſi ſumatur A NON ENTE: ſic priuatio eſt forma rei priuatæ.
  - FIGVRA REI: ſic figura quadrata dicitur forma tabulæ.
  - DEFINITIONE & REI NATVRA, ſeu ESSENTIA, quæ dicitur, FORMA TOTIVS.

- ABSTRACTA, ſeu SEPARATA A MATERIA, ſeu FORMA PER SE SVBSISTENS, ſeu IMMATERIALIS, vt Deus & Intelligentię.
- INFORMANS, ſeu FORMA PERFICIENS MATERIAM, ſeu FORMA INTRA REM, vt forma ſubſtantialis ignis.
- ASSISTENS, vt Intelligentiæ aſſiſtunt orbibus cœleſtibus tanquam formæ.
- EXEMPLARIS, ſeu FORMA EXTRA REM, ſeu EXTRINSECA, vt idea.
- INTENTIONALIS, vt ſpecies intelligibilis.
- ARTIFICIALIS, vt forma lecticæ.
- ACCIDENTALIS, eſt quodlibet accidens
  - ABSOLVTA, vt candor.
  - RELATIVA, vt ſimilitudo, paternitas.

- TOTIVS, ſeu FORMA METAPHYSICA, ſeu LOGICA ſeu FORMA DECLARANS QVIDDITATEM REI, ſeu FORMA QVÆ EST TOTA ESSENTIA & NATVRA REI, ſeu FORMA RESVLTANS, vt humanitas reſpectu hominis, compræhendit enim animalitatem, & rationalitatem in ſe.
- PARTIS, ſeu FORMA PHYSICA, ſeu FORMA COMPOSITIONIS, eadem eſt CVM FORMA INFORMANTE, & ſumitur pro quacumque parte definitionis, ſiue illa quæ ſumitur à genere, ſiue illa quę ſumitur à differentia.
- MATHEMATICA, de qua agit Mathematicus, & eſt quantitas.
- CORPOREITATIS, eſt coæua materię primę tanquam præuia diſpoſitio ad propriam & ſpecificam rei formam, quod genus formæ primùm Stoici inuenère, & poſtea Auicenna, Scotus, Henricus & alij recepère.
- PARTIALIS, ſeu ORGANICA, quales ſunt illæ quas nonnulli ponunt in ſingulis membris corporis humani, vt cor ſuam partialem formam habeat, cerebrum ſuam; & ſic de alijs. Has formas introduxerunt nonnulli Philoſophi propter diuerſas & contrarias omnino operationes organorum, diuerſáſque partium complexiones & temperaturas.

- QVALIFICANS, eſt quarta ſpecies qualitatis. Eſtque propria rerum animatarum: ſic enim definitur, eſt decor quidam rei animatæ, vt ſpecies Priami eſt forma eius.
- MODIFICANS, eſt circumſtantia aliqua pertinens ad actum virtuoſum.
- A QVA, eſt à qua effectus, vt ab agendi principio egreditur.
- EX QVA, eſt qua res conſtat.
- AD QVAM, eſt ad cuius ſimilitudinem aliquid fit, & ea eſt
  - EXTRINSECA, vt prototypus Regis.
  - INTRINSECA, vt idea in mẽte artificis. Idea autem diuerſa ratione & eſt intrinſeca & extrinſeca, intrinſeca reſpectu eius in cuius mente ineſt: Extrinſeca reſpectu ideati, ſeu eius quod fit ad ſimilitudinẽ illius. *Vide Conimbricenſes & Suarez.*

- INDEPENDENS, ſecundùm
  - ESSE ET RECIPI, quæ eſt ipſum ſuum eſſe ſimpliciter, quia nec accipit eſſe ab alia cauſa ſuperiori, nec recipitur in alio, vt Deus.
  - RECIPI, ſed DEPENDENS ſecundùm eſſe, quæ accipit aliunde eſſe, & non recipitur in materia, vt Intelligentiæ.
- DEPENDENS, ſecundùm ESSE & RECIPI, quæ vndiquaque finitatem habeat, cùm eſſe hauriat à cauſa ſuperiori, vt in materia, ſeu ſubiecto recipiantur, vt ſunt formæ elementorum.
- EST IN EODEM SVBIECTO cum alia.
  - ADÆQVATE, quando ſic ſe habent, quod in quacumque parte ſubiecti eſt aliquid vnius, in eadem eſt aliquid alterius, & è contra, ſic albedo & dulcedo ſunt in lacte.
  - INADÆQVATE, quando in aliqua parte ſubiecti eſt aliquid vnius in qua non eſt aliquid alterius, & è contra; ſic ſunt in eodem ſubiecto albedo & nigredo extenſæ & diuiſæ per duas medietates continui, ſunt enim in eadem ſuperficie, ſed inadæquate: quia in aliquo puncto ſuperficiei eſt aliquid albedinis in quo non eſt aliquid nigredinis.

- VNIFORMITER DIFFORMIS, ſeu ÆQVALITER INÆQVALIS, vt calor ab igne productus in aëre, qui certâ lege, & tenore vniformi fit minor, & difformis quo magis ab igne agente aër diſtat & recedit.

- DIFFORMITER DIFFORMIS, ſeu INÆQVALITER INÆQVALIS, vt calor in ſubiectū æque diſtãs diuerſimodè impreſſus pro vt illius partes aliter & aliter diſpoſitæ ſunt.

- DAT ESSE VT QVO, & vt principium intrinſecum: EFFICIENS verò cauſa, VT QVOD, & vt principium extrinſecum.

FORMALITAS, eſt omnis ratio ſeu notio, quâ concipitur aliquid.

FORMALITER ſumitur pro
- QVIDDITATIVE, vt homo formaliter eſt animal rationale.
- VT DISTINGVITVR CONTRA VIRTVALITER: ſic ſol non eſt formaliter calidus, ſed VIRTVALITER, quia vim habet efficiendi caloris: non enim calor eſt in ſole tanquam forma aut qualitas inhærens ſubiecto.
- RATIONE AGENDI, ſeu PRINCIPIO ACTIVO: ſic homo eſt FORMALITER animatus, quia habet animam quâ poteſt agere, ſic formaliter intelligit.
- QVOCVMQVE ACCIDENTE INHÆRENTE: ſic dicimus homo eſt formaliter albus.

FVTVRA
- IN CAVSIS SVIS NECESSARIA, vt ſolem cras oriri.
- VT
  - IN PLVRIBVS, ſicut medicus præcognoſcit ſanitatem infirmi.
  - IN PAVCIORIBVS, ſicut caſualia & fortuita.
  - AD VTRVMLIBET, ſeu ÆQVALITER AD ESSE, ET NON ESSE.

G

GENERATIO
- SVMITVR
  - SIMPLICITER, & ſic propriè ſubſtantia dicitur generari.
  - SECVNDVM QVID, & ſic accidentia dicuntur generari.
  - PRO
    - ALTERATIONE PRÆVIA, quâ diſponitur materia ad formam recipiendam.
    - IPSA INTRODVCTIONE FORMÆ, quæ eſt in inſtanti.
    - AGGREGATO, ex alteratione & introductione formæ, tanquam ſi eſſet vnus motus.
- ATTRIBVITVR alicui
  - SVBIECTIVE, quod incipit eſſe ſubiectum alicuius, cuius primò non erat, & ſic materia prima dicitur generari.
  - TERMINATIVE, quod eſt terminus formalis generationis, & ſic forma generatur.
  - COMPLETIVE, quod eſt terminus vltimus, & vltimatè intentus generationis, & ſic compoſitum propriiſſimè generatur.
  - PER ACCIDENS, ſic accidens dicitur congenerari ad generationem ſubiecti.
  - PER ALTERVM, vt vniverſalia ad generationem ſuppoſitorum.
  - PER SE
    - PROPRIE, ei quod primò generatur, ſeu VT QVOD, & ſic compoſitum propriè, primò per ſe generatur.
    - IMPROPRIE, ſeu VT QVO, ſeu CONCOMITATIVE, ſic eſſentia & natura, ſeu ESSE dicuntur generari.
- CONTRARIORVM, ſeu PVRE DISSIMILIVM, vt cùm genitum omnino eſt diſſimile corrupto, ſicut cùm fit aër ex aqua.
- DISPARATORVM, ſeu ALIQVO MODO SIMILIVM, cùm genitum eſt aliquo modo ſimile corrupto, vt cùm ex albo fit rubrum. *Ex Scoto.*
- HABET
  - PRINCIPIVM duplex
    - MOVENS NON MOTVM, & illud eſt anima vegetatiua.
    - MOVENS MOTVM, eſt calor ſiue ſpiritus.
  - TERMINVM duplicem
    - TOTALEM, ſeu TERMINVM QVI, & eſt ipſum ſuppoſitum quod producitur & quod ſubſiſtit.
    - FORMALEM, ſeu TERMINVM QVO, & eſt forma quæ per generationem acquiritur, vt forma ignis.

GENVS
- PHYSICVM, eſt natura quædam exiſtens à parte rei quæ communis eſt pluribus ſpeciebus, vt natura animalis quæ communis eſt homini & bruto.
- METAPHYSICVM, eſt eadem natura communis pluribus ſpeciebus quatenus eſt in intellectu, & habet tantùm aptitudinem vt poſſit ineſſe inferioribus.
- LOGICVM, eſt eadem natura communis pluribus ſpeciebus quatenus prædicatur de ſuis inferioribus. Vnde à Porphyrio definitur; quod eſt prædicabile de pluribus vniuocè, vt animal reſpectu hominis & bruti. Eſtque veluti ſecunda intentio quæ reſpondet generi metaphyſico, quod eſt veluti prima intentio.
- MORALE, eſt virtus aliqua communis pluribus virtutibus; & ſic Humilitas eſt quoddam veluti genus ad temperantiam, iuſtitiam, ſobrietatem, & prudentiam.

IN GENERE eſſe
- VT PRINCIPIVM
  - EXTRINSECVM, productiuum entitatis quæ in genere eſt; ſic Deus dicitur eſſe principium omnis generis.
  - INTRINSECVM, ſic punctus eſt in linea, ſeu in Categoria quantitatis.
- SICVT RES PER SE IN RECTA SERIE, vt genera & ſpecies. *Ex Sonſinate.*

H

HABERE

- QVALITATEM ALIQVAM, vt vitium, virtutem, ſcientiam.
- QVANTITATEM, vt cubitum, vlna.n.
- VESTIMENTVM, vt ea quæ circa corpus, aut circa partes corporis ſunt, & iſte modus conſtituit Prædicamentum habitûs, vt veſtem, annulum.
- PARTES SVAS INTEGRALES, ſeu CONSTITVENTES, ſicut homo habet manus & pedes, corpus, animam.
- SICVT CONTINENS HABET CONTENTVM, vt vas aquam.
- POSSESSIONEM, vt agros, domum.
- VXOREM, & hic modus improprius eſt: quia non dicitur quis habere vxorem niſi eo quòd habitent ſimul vir & vxor. *Hæc Ariſtoteles.*

HABITVDO eſt ordo & relatio vnius ad alterum, vt ſubiecti ad prædicatum, termini ad ſignificatum, accidentis ad ſubiectum, potentiæ ad obiectum, actus ad potentiam.

HABITVS

- SVMITVR pro
  - OMNI FORMA, ſeu PERFECTIONE, quam quomodocumque habet res in ſeipſa. Et duplex eſt
    - NATVRALIS.
    - ADVENTITIVA.
  - RELATIONE REALI, vel rationis, quâ vnum aliquod relatiuum dicitur habere correlatiuum alterum, vt cùm dicitur dominus habere ſeruum.
  - VNO EX SEX PRÆDICAMENTIS, & ſic eſt habitudo quędam media inter corpus noſtrũ, & ea quæ illi adiacent, ſeu circa illud ſunt.
  - VESTE vel aliquo ſimili indumento quod corpori adiacet.
  - ACCIDENTALI quadam perfectione rei natura ſua durabili, & difficulter amiſſibili, quâ res bene vel malè afficitur ad operationem, & ſic eſt in prima ſpecie qualitatis, & diſtinguitur contra diſpoſitionem.
  - PRO SPECIE INTELLIGIBILI, vel QVOLIBET LVMINE, quod eſt principium actûs ſecundi, & ſic ſpecies ab Ariſtotele appellantur habitus.
- INFVSI, ſeu SVPERNATVRALES, qui à Deo infunduntur vt Fides, Spes, Charitas, ſuntque duplices apud Caietanum infuſi
  - PER SE, qui à ſolo Deo produci poſſunt, vt Charitas.
  - PER ACCIDENS, qui licet à ſolo Deo infundantur, vim tamẽ naturalium cauſarum non excedunt, vt ſcientia infuſa.
- ACQVISITI, ſeu NATVRALES, quæ ſunt qualitates productæ ex actibus frequentibus inclinantes potentiam ad operandum.
- QVIESCENTES.
- MOBILES.
- INTELLECTVALES, qui exiſtunt in intellectu
  - SPECVLATIVI, vt ſcientia, intelligentia, ſapientia.
  - PRACTICI, vt ars, prudentia.
- MORALES, qui exiſtunt in voluntate, ideo appellantur APPETITIVI, vt virtutes & vitia.
- SCIENTIÆ augeſcit
  - INTENSIVE, quando magis perficitur & conſummatur circa eãdem concluſionem.
  - EXTENSIVE, quãdo ad plures concluſiones ſe extendit, & ſic dicitur augeri per additionem concluſionis ad concluſionem.
- NOBILIOR ALIO, vel quo ad
  - EVIDENTIAM: Et ſic Mathematicæ ſunt nobiliores Theologia.
  - ASSENTIENDI MODVM: Sic Theologia eſt ſimpliciter nobilior aliis ſcientijs *Ex Capreolo.*

HÆCCEITAS vel minus barbarè, HÆCCITAS, quia eius additione natura communis fit hæc, Eſt principium indiuiduationis, & differentia quædam poſitiua, & primò incommunicabilis quæ adiuncta ſpeciei per ſe conſtituit indiuiduũ in eſſe indiuidui. vel, vt definit Faber eſt vltima realitas formę ſeu ſpeciei per quã indiuiduum fit primo & per ſe ſingulare, & hoc aliquid.

IDEM ſumitur, pro re cuius
- ESSENTIA, vel PARS ESSENTIALIS NON VARIAT, vt Deus, cœlum.
- FORMA ESSENTIALI INVARIATA, partes materiales corporis aliæ, & aliæ ſuccedunt in eodem ſitu & figura, ſic partes Petri iugiter per nutritionem mutantur.
- PARTES SECVNDVM MATERIAM ET FORMAM mutantur in eodem ſitu & figura; vt Ligeris dicitur nunc idem fluuius qui fuit ante centum annos; licet propriè loquendo forma fluuij vt ſic non ſit mutata, eſt enim idem fluxus aquæ indeſinens, prout ab eodem fonte & ſcaturigine emanat.

IDENTITAS
- REPETITIONIS fit
  - SVB EADEM VOCE, vt Sortes Sortes
  - SVB ALIA VOCE ET EODEM CONCEPTV, vt Marcus Tullius.
  - SVB ALIA VOCE ET CONCEPTV, vt Sortes, homo, animal.
- INDISTINCTIONIS, eſt cùm res vnius eſt indiſtincta à re alterius, ſicut cùm intellectus non poteſt præciſè concipere circularitatem abſque linea circulari.
- FORMALIS, eſt relatio actualis & requirit vtrumque extremum eſſe formaliter vnum.
- FVNDAMENTALIS, eſt ipſum fundamentum cui non repugnat identitas formalis ad ſeipſum, ſic ens vt diſtinguitur ab vno non eſt idem ſibi ipſi formaliter, ſed tantùm fundamentaliter.

IGNORANTIA
- ANTECEDENS, quæ antecedit omnem actum voluntatis quo poſſit eſſe voluntaria.
  - CAVSA EFFECTVS (quæ etiam vocatur ANTECEDENS, ſed alia notione) alicuius qui ignoratur, vt ſi ignorem adhibitâ ſufficienti diligentiâ, aliquem adeſſe quem occidi, aliàs nullo modo occiſurus.
  - NON CAVSA EFFECTVS (quæ etiam CONCOMITANS vocatur) eſt coniuncta per accidens cum effectu alicui ignorato, ita vt ipſius non ſit cauſa: vt ſi ignorem aliquem adeſſe, ſufficienter adhibita diligentiâ, tamen ſi adeſſet fuiſſem æquè occiſurus.
- CONSEQVENS quæ ſequitur actum aliquem voluntatis quo ipſa directè, vel indirectè eſt voluntaria.
  - CAVSA EFFECTVS (quæ etiam ANTECEDENS vocatur) qui ſi non laboraſſet ignorantiâ non fuiſſet ſecutus, eſt tamen interpretatiuè voluntarius in ignorantia quam ſupponimus aliquo modo eſſe voluntariam, vel ob non adhibitam ſufficientem diligentiam, vel ob alium modum.
  - NON CAVSA EFFECTVS, (quæ CONCOMITANS etiam vocatur) ſed per accidens illi coniuncta, eo quod æquè fuiſſet ſequutus, ſi non laboraſſet ignorantiâ, vt cùm iacularis ignorans an ibi ſit inimicus, non tamen ex illa ignorantia, ſed ex propoſito iacularis, vt occidas inimicum.
- CVLPABILIS, ſeu VINCIBILIS, quia ſtudio ac diligentia ſuperari poteſt, eſt culpabilis cùm eſt eorum quæ quis ſcire tenetur.
- INCVLPABILIS, ſeu INVINCIBILIS, quæ manet poſt omnem diligentiam poſſibilem & debitam, & hæc excuſat à peccato.
- AFFECTATA, cùm quis affectat ſe ignorare vt libentiùs peccet, eſt voluntaria indirectè, quia non eſt volita in ſe, ſed in voluntaria negligentia, vel omiſſione diſcendi.
- SVPINA, ſeu NEGLECTA, quæ non excuſat à peccato ſi negligentia ſit magna, ignorantia ex ea naſcens dicitur Craſſa, & eſt eorum qui ignorant articulos fidei, vel peccata prohibita Decalogo.
- IVRIS, quâ ignorat aliquis quid ſit ſtatutum, præceptum, vel prohibitum aliquo iure, vt ſi ignoret vſuram eſſe prohibitam.
- FACTI, quâ factum aliquod ſecundum ſubſtantiam ſuam, vel eius circumſtantiam ignorat quis, vt ſcis prohibitum eſſe occidere Clericum, ſed neſcis ſe occidere, vel neſcis hunc eſſe Clericum.
- PVRÆ NEGATIONIS, eſt ſimpliciter aliquid neſcire.
- PRIVATIONIS, eſt ignorare aliquid poſtquam ſcire potuit, & tenetur ſcire.
- PRAVÆ DISPOSITIONIS, eſt tenere opiniones aliquas falſas de aliqua re.
- SIMPLEX, eſt neſcire aliquid quod tenetur ſcire, facit tamen aliquid ſed non ſufficienter.

IMAGO
- ÆQVALITATIS, ſic in diuinis filius eſt imago patris.
- IMITATIONIS, ſic homo eſt imago Dei.
- REPRÆSENTATIONIS, ſic mundus eſt ſpeculum Creatoris, non in quo ſe Creator, ſed in quo creaturæ illum velut architectum in opere ſpeculentur.

IMMEDIATIO
- SVPPOSITI, eſt cùm inter agens & paſſum nullum aliud ſuppoſitum intercedit, quod prius in ſe recipiat actionem agentis, quàm tranſmittetur in paſſum, ſic aër eſt medius inter manum & ignem.
- VIRTVTIS, eſt quando inter agens & paſſum nulla virtus intercedit tanquam principium agendi, ſic inter calorem & manum calefactam nihil intercedit immediatione virtutis.
- CAVSÆ, ſic immediatè agit vltima cauſarum ſubordinatarum, cæteræ agunt mediante vltima.
- EFFECTVS, ſic omnes cauſæ ſubordinatæ immediatè operantur, quia omnes ſimul idem efficiunt.
- PERFECTIONIS, ſic quælibet forma ſubſtantialis immediatè ineſt materiæ, nam diſpoſitiones ad illam viæ ſunt.
- TRANSMVTATIONIS, vt cùm plures formæ ſubordinatæ ſibi inuicem ſuccedunt, vt in homine ſunt formæ mixtionis, anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, & rationalis ex ſententia multorum, vltima forma non eſt immediata immediatione tranſmutationis, ſed perfectionis tantùm.

IMMOBILE DICITVR, quod
- NVLLO MODO poteſt moueri.
- CVM DIFFICVLTATE mouetur.
- NON MOVETVR, ET NATVM eſt moueri illo tempore in quo non mouetur, & vocatur iſtud MOBILE QVIESCENS.

IMMVTABILE
- PRIVATIVE, eſt quod non mutatur, & tamen aptum eſt mutari.
- NEGATIVE, eſt quod non ſolùm de facto, ſed nullo etiam modo mutari poteſt.
- REALE, eſt neceſſarium, vt corpus eſt immutabiliter mobile.
- COMPLEXIONALE, eſt quod non poteſt mutari de veritate in falſitatem, vel è conuerſo, vt ſunt propoſitiones æternæ veritatis.

IMPLICARE CONTRADICTIONEM. His vocibus paſſim vtuntur Philoſophi, vt obiectum omnipotentiæ diuinæ ſignificent. Deus poteſt quicquid non implicat aut inuoluit contradictionem eſſe à Deo, quibus non intelligitur reſpectus actionis ad potentiam executiuam Dei de quâ agitur: ſic enim ſenſus eſſet ineptus: Deum per huiuſmodi potentiam poſſe quicquid non inuoluit contradictionem, à tali potentia procedere, quod eſt perinde ac dicere, Deum poſſe quicquid poteſt. Intelligendus eſt ergo in ea propoſitione reſpectus ad alia attributa & perfectiones ſimplices, quæ neceſſario ſunt in Deo, vt ſit ſenſus, Deum poſſe potentiá executiuá quicquid non inuoluit contradictionem procedere ab alius attributis. Sic intelligitur Deum falſæ religioni atteſtari verbo vel miraculo non poſſe, quia hoc repugnat bonitati & veritati ipſius. Quia verò non omnia quæ implicant contradictionem dicunt reſpectum huiuſmodi ad potentiam vel attributa Dei, Ideo generalius poteſt dici, illa implicare contradictionem quæ ex terminis, ſeu ex obiecto repugnantiam inuoluunt. Cùm enim vt aliquid fiat, duo requirantur, vnum ex parte agentis, alterum ex parte patientis ſeu obiecti, ex parte illius, vis & potentia agendi, ex parte huius non repugnantia: Primæ conditionis defectu infinita à nobis fieri non poſſunt, etſi natura ſua ſint factibilia; ſecundæ conditionis defectu multa Deus non efficit: quod enim cùm affirmatur, negatur, impoſſibile eſt: vt cùm dicitur, mons ſine valle.

IMPOSSIBILE
- LOGICVM, vt contradictoria eſſe ſimul vera, & huiuſmodi impoſſibilia includunt in ſe contradictionem.
- MATHEMATICVM, ſimiliter includit in ſe contradictionem, quia omne quod eſt impoſſibile in mathematicis eſt contra rationem rei formalem, hoc autem eſt per ſe impoſſibile.
- PHYSICVM, ſeu SIMPLICITER, vt cùm aliquid naturaliter fieri non poteſt.
- MORALE, cùm res ex ſua natura poſſibilis eſt, ſed habet magnas difficultates, ita vt penſatis omnibus, videatur impoſſibile; ſic impoſſibile eſt omnes homines eſſe virtuoſos, & vt dicit Ariſtoteles impoſſibile eſt aleatorem mille iactibus ſemper iactum Veneris facere, cùm tamen poſſit ſingulis ſeparatim ſumptis id facere, non tamen omnibus.

IMPOTENTIA SVMITVR, vel
- NEGATIVE, pro NON POTENTIA.
- PRIVATIVE, pro DEFECTV.
- POSITIVE, pro qualitate quâ ſubiectum imbecillum impoténſque efficitur ad agendum, & ſic eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.

INCLINATIO, quando res eſt in potentia
- TANTVM RECIPIENDI aliud ad quod inclinatur, & hoc modo materia inclinatur ad quamlibet formam ſubſtantialem.
- NON TANTVM RECIPIENDI, ſed etiam agendi, & ſic materia non eſt inclinata ad formam. Potentiæ tamen vitales ſuos actus & producere & recipere natæ ſunt.

INCLVDITVR aliquid in alio, vel
- SICVT ſuperius in inferiori, & tale inclusum eſt ignobilius includente.
- SICVT ACTVS includitur in propria potentia, & perfectio in perfectibili, & ſic eſſe includitur in eſſentia creaturæ, quia eſſe, eſt actualitas eſſentiæ, & eſſentia eſt tanquam in potentia reſpectu eſſe.

INCOMPOSSIBILE
- SVBIECTO, vt calidum & frigidum, ſic omnes formæ ſubſtantiales ſunt incompoſſibiles in materia, quia materia non poteſt actuari ab omnibus ſimul, ſed ab vna tantum.
- ESSENTIALITER, vt calor & ſapor, licet enim idem poſſit eſſe calidum & ſapidum, impoſſibile tamen eſt vt calor ſit ſapor. *Ex Herueo & Soncinate.*

INCORRVPTIBILE
- EX PARTE
  - MATERIÆ, ſeu AB INTRINSECO, EO QVOD
    - NON HABEAT MATERIAM, vt Angelus.
    - HABEAT MATERIAM, quæ non eſt in potentia niſi ad vnam formam, vt cœlum.
  - FORMÆ, eo quod rei corruptibili per naturam inhæret aliqua diſpoſitio, per quam totaliter à corruptione prohibetur, & hoc dicitur incorruptibile SECVNDVM GLORIAM, vt anima ex cuius beatitudine redundat in corpus incorruptionis dos.
  - CAVSÆ EFFICIENTIS, & hoc modo in ſtatu innocentiæ homo fuiſſet incorruptibilis, quia Deus homini dederat vim quandam per quam poterat corpus ab omni corruptione præſeruare quandiu anima Deo ſubiecta manſiſſet. Et hæc eſt vis ligni vitæ.
- QVOD EST ſubiectum primum tranſmutationis, vt materia prima.
- SPECIE, eſt natura & ſpecies rerum quæ indiuiduis pereuntibus nunquam intercidit.
- NVMERO, ſeu SECVNDVM INDIVIDVVM, vt cœli & alia entia incorruptibilia, ſeu ingenerabilia.
- ÆQVIVALENTER, ſic corpus humanum, ſi æternum nutriretur, & humidum radicale in perpetuum reſtauraretur eſſet incorruptibile per æquiualentiam, licet non videretur omnino eadem materia ſemper vna numero, ſic nauis Theſei eadem duraſſet, ſi deciduas partes perpetim ſuppleuiſſent Athenienſes.

- EX
  - INSVFFICIENTIA, ſeu POTENTIALITATE, ſeu DEFECTV ACTVALITATIS, eſt quâ materia non habens formam eſt indeterminata ad actum formæ.
  - SVFFICIENTIA SVPERABVNDANTI, ſeu SIMPLICITER, eſt ex illimitatione actualitatis, & Deo competit. *Hæc Antonius Andreas & Nicolaus de Orbellis.*
- CONTRADICTIONIS, ſemper eſt cum contingentia & indifferentia ad alteram partem contradictionis, & competit voluntati reſpectu ſummi boni, imo & dæmonibus reſpectu odij Dei & mali.
- ILLIMITATIONIS, ſeu VIRTVTIS, vel ad
  - PLVRES effectus diſparatos producendos, vt ſol ad vermem & plantam, qui tamen ſi inueniat materiam diſpoſitam ita neceſſariò producit alterum illorum, ac ſi tantùm poſſet in alterum.
  - CONTRARIA, vt voluntas poteſt velle & nolle.
- PER
  - PRÆDICATIONEM, vt tranſcendentia, ens, vnum, verum: &c. ſic Deus non eſt indeterminatus.
  - PERFECTIONEM, ſecundùm quam Deus eſt indeterminatus, quia omnes perfectiones in ſe continet.
- DE
  - INESSE EX PARTE CAVSÆ, eſt quâ cauſa eſt indeterminata ad agere & non agere.
  - POSSIBILI, eſt qua cauſa eſt indeterminata ad poſſe agere, & poſſe non agere: quia nimirum poteſt recipere potentiam agendi vel non agendi, v.g. Aqua eſt indeterminata ad calefaciendum, vel non calefaciendum, homo ex ſe nudè ſpectatus eſt indeterminatus ad merendum cœlum, vel non merendum. *Ex Guilielmo de Rubione.*
- PRIVATIVE DICTA, quæ opponitur determinationi per materiam & ſuppoſitum, quâ indeterminatione bonum in vniuerſali eſt indeterminatum, quia non exprimitur nec cuius ſit bonum, nec quod ſit in particulari.
- NEGATIVE DICTA, quæ opponitur determinationi ſimpliciter dictæ, eſt quæ nullo modo determinari poteſt neque vt HVIVS, neque vt HOC, id eſt, neque per materiam, neque ſuppoſitum, neque particulare aliquod, quo modo bonum increatum eſt indeterminatum negatiuè. *Hæc Henricus.*
- PASSIVA, qualis eſt in materia prima.
- ACTIVA, qualis eſt in agente libero. *Ex Henrico.*
- PRIVATIVA, quâ aliquid natum aptum eſt determinari ab alio, vt animal à rationali & irrationali.
- NEGATIVA, quâ aliquid non eſt aptum ampliùs determinari ad aliud, vt Socrates, Sortes. *Ex Henrico.*

INDIFFERENTIA
- IDENTITATIS, eſt inter ea quæ ſunt eadem, eo modo quo ſunt eadem; prout enim eadem non differunt.
- COMMVNITATIS, quam habent ſuperiora reſpectu inferiorum.
- RECEPTIONIS, quam habet materia reſpectu formarum.
- ACTIONIS, quam habet agens indifferens ad hanc vel illam actionem, vel agentia naturalia ad hoc vel illud indiuiduum producendum.
- DISIVNCTIONIS, quam habent propoſitiones hypotheticæ disiunctiuæ.

INDIVIDVATIO
- PRÆDICAMENTALIS, oritur ex principio indiuiduationis, ſeu ex materia ſignata, vt voluit *D. Thomas.*
- TRANSCENDENTALIS, reperitur in angelis.

INDIVIDVVM
- PROPRIVM, vbi ſunt propria nomina, vt Plato & Cæſar.
- DEMONSTRATIVVM, quod conſtat ex nomine demonſtratiuo, vt hic homo.
- VAGVM, quod ad vnum certum mentem non dirigit, vt aliquis homo.
- SVPPOSITIVVM, ſeu ex hypotheſi, cùm vnum neceſſariò intelligitur, vt Mariæ filius, id eſt, Ieſus.

INDIVISIBILE
- SVMITVR pro
  - RE INCORRVPTIBILI, & INFRANGIBILI vt cœlum.
  - MINIMO NATVRALI, vt atoma.
  - RE NON HABENTE PARTEM, vel SITVM, vel POSITIONEM, vt intellectus vel intelligentia.
  - TERMINO
    - QVANTITATIS, vt punctus in linea.
    - QVALITATIS, vt gradus in latitudine, ſeu intenſione caloris.
- IN GENERE
  - QVANTITATIS, ſeu ALTERI INHÆRENS, ſeu SECVNDVM QVANTITATEM, eſt punctus qui eſt terminus continui.
  - SVBSTANTIÆ, ſeu INDIVISIBILE PER SE SVBSISTENS, ſeu SECVNDVM SVBSTANTIAM, & QVIDDITATEM, vt Deus, animal, angeli.
- SECVNDVM
  - CONTINVITATEM, quod eſt actu indiuiſum, potentiâ tamen diuiſibile, vt magnitudo, ideo appellatur indiuiſum priuatiuum.
  - SPECIEM, quod eſt vnum ſecundùm ſpeciem, nec eſt amplius diuiſibilis in plures ſpecies, vt homo.
  - ACTVM & POTENTIAM, ſeu INDIVISIBILE SIMPLICITER, ſeu INDIVISIBILE NEGATIVVM quod non poteſt diuidi neque actu, nec potentiâ, vt punctum, inuratum eſſe, momentum. *Ex Zara etc.*
- PROPTER
  - INEXISTENTIAM MVTVAM, vt cùm vnum eſt in alio, ſed neutrum poteſt exiſtere ſine alio, ſic ſubiectum, & accidens proprium ſunt indiuiſa.
  - INEXISTENTIAM NON MVTVAM, vt cùm vnum eſt in alio, ſed alterum poteſt exiſtere ſine alio, ſic ſubiectum & accidens commune, ſunt indiuiſa.
  - VNITATEM CONSTITVTIVAM, ſeu ESSENTIALEM, quando duo ſimul vniuntur, & per ſe conſtituunt vnam eſſentiam tanquam vnum ens per ſe, ſic materia & forma ſunt indiuiſa inter ſe. *Ex Seminate.*

INFINITVM
- SIMPLICITER, ſeu INFINITVM IN GENERE ENTIS, ſeu INFINITVM ENTITATE, ſeu ESSENTIA, ſeu PERFECTIONE, ſeu VNIVERSALITER, ſeu EXTRA GENVS PRÆDICAMENTALE, & ſic ſolus Deus eſt infinitus.
- RADICALE, quod Mayronis ponit in ſolo Deo.
- EX PARTE
  - FORMÆ, ſic etiam Deus.
  - MATERIÆ, vt quantum.
- PER PRIVATIONEM SPECIFICÆ DETERMINATIONIS, ſeu SECVNDVM INTERMINABILITATEM, ſeu PER INDETERMINATIONEM AD RECIPIENDVM, vt materia prima.
- CATEGOREMATICVM, ſeu ACTV tantum valet quantum NON TERMINATVM, vt Deus.
- SYNCATEGOREMATICVM, ſeu NON TOT QVIN PLVRA, quod æquiualet huic orationi ALIQVANTVM, & QVANTVMLIBET MAIVS, & tale infinitum eſt quadruplex.
  - DVRATIONE, idque dupliciter
    - à PARTE POST, ſeu INFINITVM INFERIVS NON SVPERIVS, vt Angeli & anima.
    - à PARTE POST, & ANTE, ſeu SVPERIVS, & INFERIVS, vt Deus.
  - SVCCESSIONE, vt motus, tēpus.
  - DIVISIONE, ſeu SECVNDVM MAGNITVDINEM, ſeu DIMINVTIONE, ſeu DETRACTIONE, vt magnitudo.
  - ADDITIONE, ſeu APPOSITIONE, ſeu INFINITVM SECVNDVM MVLTITVDINEM, ſeu INFINITVM NVMERALE, vt numerus.
- EXTENSIVVM, quod ſe extendit non ad tot quin ad plura & plura in infinitum, ſic valor meritorum Chriſti ad minimum fuit infinitus extenſiuè.
- INTENSIVVM, vt ſi eſſet aliqua qualitas infinite intenſa, ſicut multi exiſtimant grauitatem peccati mortalis eſſe infinitam intenſiuè.
- QVANTITATIVVM, quod congruit quantitati dimenſiuæ.
- VIRTVALE, ſeu FORMALE, ſeu INFINITVM VIGORIS, VIRTVTIS, & PERFECTIONIS, quod congruit Deo.
- NEGATIVVM, quod nullo modo natum aptum eſt finiri, ſeu quod non eſt capax finitionis, ſicut vox dicitur inuiſibilis.
- PRIVATIVVM, quod eſt natum quidem finiri, etiam ſi actu infinitum eſſet, vt linea etſi infinita eſſet finiri tamen ſemper à punctis poſſet.
- POSITIVVM, ſeu DISPARATVM, ſeu CONTRARIVM, quod per naturam, ſeu entitatem aliquam poſitiuam illimitatum eſt, vt nullo modo finiri poſſit, quomodo Deus eſt infinitus ſecundùm eſſentiam.
- PER IMPOTENTIAM TRANSEVNTIS, ſic tranſitus ab oriente ad occidentem dicitur infinitus reſpectu noſtri, quamuis eius quantitas ſit finita.

PHYSICVM, idem quod QVANTITATIVVM, vt CONTINVVM diuiſibile in infinitum.
METAPHYSICVM, idem quod INFINITVM SIMPLICITER IN GENERE ENTIS, vt Deus.
MATHEMATICVM, vt numerus mente conceptus.

FORMALITER, dicit negationem non priuationem FINITATIS, ſicut inuiſibilitas dicit negationem viſus
FVNDAMENTALITER, eſt ipſa entitas cui repugnat finitas, ſicut inuiſibile eſt illud quod impoſſibile eſt videri. *Hæc Guilielmus de Rubione.*

INHÆRENTIA
- EST proprius modus accidentis: ADIACENTIA autem eſt applicatio rei per ſe exiſtentis ad aliam rem, & hæc conuenit ſubſtantiæ, ſicut veſtimentum adiacet corpori.
- POSITIVA, eſt habere illum modum vnionis cum ſubiecto quem vocamus INHÆRENTIAM, Hoc modo ſunt in ſubiecto omnia accidentia realiter ab eo diſtincta.
- NEGATIVA eſt, non eſſe ſeparatum à ſubiecto, Hoc modo ſunt in ſubiecto ea quæ formaliter tantùm ſeu modaliter ab eo differunt, vt relationes, & huiuſmodi accidentia, quorum maior eſt cum ſubiecto vnitas quàm per inhærentiam. Hæc autem non dicuntur propriè inhærere, ſed inniti & ſuſtentari, vt Durandus animaduertit.
- ACTVALIS, eſt ipſa vnio accidentis exiſtentis cum ſubiecto exiſtente.
- APTITVDINALIS, eſt ipſa dependentia, ſiue eſſentialis ordo accidentis ſecundùm ſuam quidditatem ad ſubiectum à quo non actu, ſed aptitudine dependet. *Ex Iandun.*

INHÆRERE OBIECTO
- NEGATIVE, nihil aliud eſt, quàm non conſiderare obiectum nec vt referibile alteri, nec vt non referibile, quatenus poteſt abſtrahere ab vtroque: Sic homo per libertatem contradictionis non volendo obiectum inhæret negatiuè obiecto, id eſt, nec illud proſequitur nec fugit.
- CONTRARIE, eſt amare obiectum propter ſe, apprehendo illud eſſe amabile propter ſe. *Ex Lichето.*

INNITI ALTERI
- SICVT
  - EFFECTVS cauſæ efficientis præcipuè conſeruanti: Sic omnia innituntur Deo, & lumen ſole, actus vitalis potentiæ & forma educta materiæ.
  - PARS, vel modum partis habens innititur ei cuius eſt pars.
- PER INHÆRENTIAM, ſicut accidens innititur ſubſtantiæ mediatè, vel immediatè. *Ex Heruæo.*

INSTANS
- SECVNDVM
  - RATIONEM MENSVRÆ, & ſic eſt menſura quâ mobile menſuratur.
  - ESSE REALE, eſt ipſum mutatum eſſe mobilis ſecundùm actum; dicitur enim inſtans reſpectu temporis, mutatum eſſe reſpectu motus.
- INITIATIVVM FVTVRI.
- CONTINVATIVVM, præteriti & futuri.
- TERMINATIVVM præteriti. *Hæc Aureolus.*
- INTRINSECVM, ſeu PRIMVM ESSE REI, quo res ita eſt vt immediatè ante non fuerit, quod Scotus appellat INSTANS per affirmationem præſentis & negationem præteriti. Dicitur etiam VLTIMVM ESSE REI quo res ita eſt, vt immediatè poſt non ſit; quod Scotus appellat AFFIRMATIONEM PRÆSENTIS, & negationem futuri.
- EXTRINSECVM, ſeu VLTIMVM NON ESSE REI, quo res ita non eſt vt immediatè poſt ſit, quod Scotus appellat per negationem præſentis, & affirmationem futuri. Appellatur etiam PRIMVM NON ESSE REI, quo res ita non eſt, vt immediatè ante fuerit, quod Scotus appellat negationem præſentis & affirmationem præteriti.
- TEMPORIS
  - CONTINVI, caret omnino partibus, quia raptim fluit, & immediatè poſt euaneſcit, vt mutata eſſe.
  - DISCRETI, & huiuſmodi metitur operationes angelorum. *Ex D. Thoma.*
- NATVRÆ, eſt antegreſſio quædam, quâ ea quæ vtcunque rationem, ſeu modum cauſæ habent, vel aliis ſupponuntur, effectus ſuos, ſeu quaſi effectus ſuos præeunt, quamuis omnia ſimul in eodem puncto indiuiſibili temporis eſſe incipiant. Vnde in vno eodémque temporis inſtanti includuntur multa naturæ inſtantia, ratione quorum alia priora, alia poſteriora natura vocantur, v.g. priùs naturâ quàm tis non tempore competit Petro eſſe ſubſtantiam quàm viuens, viuens quàm animal, & hominem quàm Petrum.
- ORIGINIS, eſt inter Originans & Originatum, vt in diuinis inter Patrem & Filium. Et inſtantia iſta hoc ordine ſe habere poſſunt, vt in vno inſtanti temporis, poſſint eſſe duo vel plura inſtantia naturæ, in vno inſtanti naturæ poſſint eſſe duo inſtantia Originis. *Ex Conimbricenſibus.*

INSTRVMENTVM
- CONIVNCTVM, vt manus.
- SEPARATVM, vt baculus.
- ANIMATVM, vt miniſter.
- INANIMATVM, non habet aliquam intentionem reſpectu effectus, ſed loco intentionis eſt motus quo mouetur à principali agente.

INTELLECTVS
- DICITVR
  - INTELLECTVS, prout eſt —
    - POTENTIA INTELLECTIVA.
    - COGNOSCITIVVS ABSQVE DISCVRSV.
  - RATIO, prout eſt diſcurſiuus.
- SPECVLATIVVS, qui quod apprehendit non ordinat ad opus, ſed ad ſolam veritatis conſiderationem.
- PRACTICVS, qui quod apprehendit ordinat ad opus.
- PASSIVVS, dicitur ipſa imaginatio, & eſt materialior omnibus aliis.
- POSSIBILIS, qui omnes formas recipit vniuerſaliter.
- IN ACTV, dicitur illa ſpecies quæ eſt apud intellectum, id eſt ſpecies intelligibilis recepta in intellectu poſſibili.
- SPECVLATIVVS, qui eſt compoſitus ex intellectu poſſibili, & intellectu actu,
- ADEPTVS, eſt quando recipit omnes ſpecies & ſimilitudines omnium rerum.
- AGENS, eſt ille qui facit intellectum poſſibilé eſſe in actu omnia ad quæ eſt in potentia, & eſt formalior omnibus. Hæc ſex membra ſunt ex Sententia Auerrois, in quibus multa ſunt contra communem ſententiam Philoſophorum; quia exiſtimauit intellectum agentem eſſe ſeparatum.
- ABSTRACTIO
  - ACTVATIONIS, eſt deductio phantaſmatis de potentia ad actum: nam ante irradiationem intellectus agentis phantaſma eſt intelligibile in potentia, & poſt irradiationem eſt intelligibile in actu.
  - DEPVRATIONIS, eſt productio ſpeciei intelligibilis ex phantaſmate.
  - SEPARATIONIS, quâ intellectus poſſibilis elicit conceptum communiorem à conceptu minùs communi, vt abſtrahendo à Sorte conceptum hominis, animalis, & ſic vſque ad conceptum tranſcendentem.
  - SPECIFICATIONIS, qua intellectus elicit ſpecies ſecundæ intentionis ex ſpeciebus primæ intentionis, vt cùm percipit naturam humanam communicari multis indiuiduis, & vocat illam ſpeciem.
  - DEDVCTIONIS, quâ intellectus venit in notitiam cauſæ per effectum, aut è contra.
  - COMPOSITIONIS, qua intellectus ex conceptibus ſimplicibus format conceptus compoſitos, vt homo eſt albus, homo eſt anima.

Hæc Paulus Venetus qui tamen (vt opinor) fallitur, cum membrum hoc quod vocat compoſitionis videatur omnino repugnare abſtractioni. Nec ſimili cenſurâ vacat penultimum membrũ DEDVCTIONIS, cùm nihil affine habeat cum abſtractione. Præterea quarta ſpecies quam vocat SPEcificationis, rectiùs diceretur INTENTIONALIS.

IN INTELLECTV eſt aliquid
- SVBIECTIVE, cùm in intellectu eſt tanquam in ſubiecto, ſic habitus ſunt in intellectu.
- OBIECTIVE
  - TANTVM, ſeu PVRE OBIECTIVE, ſic omnia entia quatenus ſunt intellecta & cognita.
  - CONSEQVENTER, vt entia rationis & ſecundæ intentiones.
- VIRTVALITER, ſeu CAVSALITER, ſic artefacta ſunt in intellectu, & conſilia, & huiuſmodi quæ producuntur ab intellectu. *Hæc Aquarius.*

INTELLIGIBILITAS SVMITVR
- ABSOLVTE, & ſic intelligibilitas ſe habet vt genus, & dicitur de multis differentibus ſpecie vt de intellectu angelico & humano, & ſic non tribuit vnitatem ſpecificam noſtro intellectui.
- VT CONCERNIT MODVM IMMVTANDI POTENTIAM, & ſic intelligibilitas eſt ſpecies infima, eóque pacto vnitatem ſpecificam confert noſtro intellectui.

INTENTIO
- SVMITVR pro
  - ACTV MENTIS, ſeu PRO ACTV VOLVNTATIS, eáque eſt triplex
    - ACTVALIS, vt cùm quis actu cogitat de re & fertur ad illam.
    - HABITVALIS, eſt cùm quis frequenter intẽdit ac proponit ſe quidpiam facturũ, licet nondum fecerit.
    - VIRTVALIS, eſt cùm quis ita intendit, vt operi ſe accinxerit, iámque illud incœperit ea animi certitudine, ac firmo propoſito vt cœpta perſequatur & perficiat.
  - RATIONE, quam ſignificat definitio.
- FORMALIS, eſt ipſa intellectio quæ duplex eſt
  - PRIMA, eſt intellectio rei prout eſt à parte rei, vt hominis, arboris.
  - SECVNDA, eſt actio quâ mens fertur in rem prout ſub artem cadit, vt relatio quâ concipitur Genus.
- OBIECTIVA, nihil eſt aliud niſi obiectum intentionis formalis, primæ, vel ſecundæ.

INTENTIONALE eſſe
- OBIECTIVVM, excludendo entitatem realem, ſic ſecundæ intentiones habent eſſe intentionale.
- REPRÆSENTATIVVM, ordinatum ad repræſentandum aliquid, ſic lumen, ſpecies colorum in medio vel organo, & aliæ ſpecies habent eſſe intentionale, præſertim intelligibiles.

INTRINSECVM alteri
- DEFINITIVE SOLVM, vt punctus lineæ, & ſubiectum ſuæ propriæ paſſionis, quia non eſt de eſſentia eius, ſed ſolùm ingreditur definitionem eius.
- REALITER, & ESSENTIALITER TANTVM, vt partes quantitatiuæ & integrales principales hominis, quia licet non ponantur in definitione eius, tamen ſunt de eſſentia eius, vt caput, cor, hepar, &c.
- ESSENTIALITER, & DEFINITIVE SIMVL, vt genus & differentia reſpectu ſpeciei, & materia & forma reſpectu compoſiti naturalis.

INVOLVNTARIVM ſeu ıkvıtvm
- **SIMPLICITER**
  - VIOLENTVM, cuius principium eſt extra. eo quod patitur nihil coferēte, id eſt, repugnante per appetitum ejiuternū
    - ELICITVM, & vocatur COACTVM, reperitur que ſolùm in hominibus, ſpiritibus & brutis, vt cum quis voluntate repugnante rapitur ad ſuplicium.
    - NATVRALEM, & eſt violentum à COACTO diſtinctum, vt cum lapis ſurſum proncitur.
  - EX IGNORATIONE SINGVLORVM in quibus eſt actio, id eſt circunſtantiarum, inquit *Ariſtoteles 3. Ethicorum*, vt cū quis occidit amicum putans eſſe inimicum.
- **SECVNDVM QVID**, tale eſt illud quod fit ex metu.

IVSTIFICATIO
- PRIMA
- SECVNDA

eſt qua homo fit ex
- INIVSTO IVSTVS.
- IVSTO IVSTIOR.

IVSTITIA
- DISTRIBVTIVA
  - REMVNERATIVA.
  - PVNITIVA.
- COMMVTATIVA, ſecundùm proportionem Arithmeticam ſuū cuique reddit: DISTRIBVTIVA verò ſecūdùm proportionem Geometricam.
- LEGALIS, quæ reſidet in Republica, vel Monarcha cuius vi & authoritate effectus commutatiuæ & diſtributiuæ ſæpè vel inhibetur, vel ſuſpenditur, vt in caritate annonæ ne frumentum veneat, vt diſtrahatur à Domino priuato.

L

LATITVDO
- EXTENSIVA, eſt ſuperficies, ſeu quæcumque alia quantitas menſuratiua, & exceſſus in huiuſmodi latitudine attenditur ſecundùm diſtantiam & ſitum extremorum.
- INTENSIVA, eſt in perfectione rei non in quantitate continua, ſic albedo quæ eſt in pedali niuis, æqualis extenſionis eſt cum albedine quæ eſt in pedali parietis, ſed non eſt æqualis intenſionis, quia non eſt adeò perfecta albedo. *Hæc Soncinas.*

LIBERTAS
- SVMITVR VT OPPONITVR
  - SERVITVTI
    - CVLPÆ, ſeu PECCATI & LEGIS VETERIS, & hæc eſt libertas gratiæ.
    - POENÆ
    - MISERIÆ

      vtraque eſt libertas gloriæ.
  - NECESSITATI.
  - COACTIONI.
- A NECESSITATE, ſeu A NATVRA, ſeu A NATVRALI DETERMINATIONE, ſeu AB IMMVTABILITATE, ſeu vt appellatur à *Rada*, LIBERTAS ESSENTIALIS, ſeu FORMALIS, ſeu OPPOSITIONIS, vt appellat *Ingen*, ſeu CONTINGENTIÆ, ſeu INDIFFERENTIÆ, definitur à Durando quædam indifferentia vel contingentia, ad vtrumque oppoſitorum, id eſt facultas agendi, & nō agēdi, vel agendi contrariū, ideo diuiditur in libertatem contrarietatis & contradictionis.
- A COACTIONE, ſeu A VIOLENTIA, quam ſimiliter definiunt Durandus eſſe eam quà quis non poteſt violentari ad faciendum aliquod vel patiendum contra naturalem inclinationem: Conuenit Intellectui & brutis, quia ſponte actus ſuos edunt.
- CONTRADICTIONIS, ſeu QVOAD EXERCITIVM, eſt ad contradictorios actus, vt velle, & non velle, quamuis non velle non ſit propriè actus, ſed eiuſmis actus priuatio & ſuſpenſio.
- CONTRARIETATIS ſeu QVOAD SPECIFICATIONEM, verſatur inter duos actus cōtrarios & poſitiuos reſpectu alicuius obiecti, vt velle & nolle, aut ex duobus propoſitis vnum eligere præ alio.
- ORDINATIONIS
  - SERVILIS, quando quis ordinatè agendo primariâ intentione agit gratià alterius.
  - FINALIS, quando agit gratiâ ſui ipſius, idque cùm requiſita deliberatione & conſilio. *Hæc Ingen.*
- COMPLACENTIÆ, quâ voluntas complacet ſibi in aliquo. *Ex Rada.*
- EXPEDIENTIÆ, ſeu CONSILII, ad faciendum quod expedit. *Hæc Media villa.*

LIBERVM ARBITRIVM, LIBERVM EST
- AB ALIQVO, libertate
  - A NECESSITATE DETERMINANTE. Hæc maximè conuenit libero arbitrio.
  - A CVLPA INCLINANTE, ſeu A PECCATO.
  - A MISERIA IMPELLENTE.
- AD ALIQVID, libertate
  - ARBITRII, ad faciendum id quod licet.
  - CONSILII, ad faciendum id quod expedit.
  - COMPLACITI, ad faciendum id quod libet. *Hæc Media villa.*

LOCVS

- SVMITVR, pro
  - SPATIO, quod corpus locatum replet.
  - SVPERFICIE EXTREMA, corporis continentis ambiente locatum.
  - PRÆSENTIA REI AD LOCVM, ſeu pro VBI.
  - SPATIO IMAGINARIO.
  - LOCO TOPICO, vnde eruitur argumentum.
- COMMVNIS, eſt qui cum alio corpore continet alia, vel aliquid aliud, ſic cœlum eſt locus communis aëris.
- PROPRIVS, eſt qui nihil aliud continet quàm corpus cuius eſt locus, ſic ignis eſt locus aëris dicitur etiam locus ORIGINIS.
- MATERIALIS, eſt corpus continens locatum, & ſic elementa ſuperiora continent inferiora tanquam locus, & cœlum dicitur locus elementorum.
- FORMALIS, ſeu MATHEMATICVS, eſt tantùm vltima ſuperficies corporis continentis, ET differt à loco phyſico, quia FORMALIS, abſtrahit à virtute, ſeu qualitate conſeruatiua locati, quam phyſicus eſſentialiter includit.
- EFFICIENS, eſt virtus conſeruatiua locati exiſtens in ſuperficie locantis. Diſtinguitur autem à loco formali, quia formalis dicit tantùm ſuperficiem formaliter; Hic autem formaliter dicit virtutem conſeruatiuam in ſuperficie & ſic diſtinguitur a loco phyſico, quia phyſicus includit & ſuperficiem & virtutem conſeruatiuam.
- FINALIS, eſt id propter quod alia dicuntur naturaliter locari, vt centrum mundi. *Ex Paulo Veneto.*
- EXTERNVS ſeu PHYSICVS ſeu QVI, eſt ſuperficies immobilis affecta quibuſdam qualitatibus ad tuenda corpora ſua locata idoneis: Immobilitas autem iſta accipienda eſt per habitudinem, vel immutabilem diſtantiam ad centrum & Polos mundi, quatenus ij fixi ſunt & immobiles termini vniuerſi. *Ex Conimbricenſibus.*
- INTERNVS, eſt VBI, ſeu MODVS CORPORIS IN LOCO CONSTITVTI, tametsi contendant Philoſophi, vtrum vbi, ſit modus rei intrinſecus an extrinſecus; ſed vtcunque ſit, VBI, non male dici poteſt locus internus locati; præcipuè ſi accipiatur pro fundamento relationis quæ inde exoritur, non pro relatione ipſa formali.
- QVI, idem eſt qui PHYSICVS.
- QVO, eſt illud per reſpectum ad quod aliquid in mundo naturaliter ſituatur, ſic centrum mundi dicitur eſſe locus elementorum & ſphærarum cœleſtium.
- IN ACTV
  - PRIMO, poteſt eſſe ſine locato, quia ſaltem virtute diuina poteſt eſſe vacuum & conſeruari corpus continens in ſua ſuperficie & lateribus diſtantibus ſeipſis, & non per aliquid poſitiuum medium interiacens.
  - SECVNDO, non poteſt eſſe ſine locato, quia non poteſt eſſe locans vel locare in actu ſine locato. *Ex Paulo Veneto.*

IN LOCO ESSE

- COMMENSVRATIVE, ſeu DIMENSIVE, CIRCVMSCRIPTIVE, OCCVPATIVE, QVANTITATIVE, ſeu CONTINVE, cùm partes loci commenſurantur partibus locati, ita vt pars loci reſpondeat parti locati; & ſic propriè accipiuntur voces iſtæ, & ſolis corporibus conuenit ſic eſſe, in loco.
- DEFINITIVE, ſeu TERMINATIVE, ſeu DETERMINATE, ſeu PRÆSENTIALITER, ſeu INDISTANTER, eſt rem ita exiſtere in loco, vt pars loci non reſpondeat parti locati, ſed ſit tota in toto & tota in qualibet parte, ita tamen vt non ſit extra illum locum in aliis locis, ET hic modus ſi PROPRIE ACCIPIATVR, vt definitus eſt, conuenit tantùm ſubſtantiis immaterialibus, vt Angelis. eſſe enim DEFINITIVE IN LOCO, nihil aliud eſt quam eſſe in aliqua re præſentialiter & indiſtanter, ſine occupatione ſpatij.
- REPLETIVE ſeu IMMENSIVE, ſeu IMPLETIVE, vt loquuntur, *Lugen & Hugo*, ſeu SVPER EXCEDENTER, ſeu CONSERVATIVE, ſeu ATTINCTIVE, vt vult *Argentina*, Iuxta illud ſapientiæ 7. attingit Deus vbique, ſeu MANIFESTATIVE, ſecundùm *Landunum* propter manifeſtationem eminentem virtutis, Dicitur Deus omnibus hiſce modis eſſe in loco.
- SACRAMENTALITER, vt corpus Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ, nec vllum aliud ſimile exemplum dari poteſt, quod nequit dici eſſe definitiuè, quia ſicut eſt in hoſtia, ita & extra illi in ſemoto altari.
- COMPARATE, ſeu METAPHORICE, vt accidens quod comparatione ſubiecti corporis eſt in eodem loco cum corpore cui ineſt.
- SECVNDVM
  - SVBSTANTIAM.
  - OPERATIONEM, ſeu SECVNDVM VIRTVTEM, ſeu CONTACTVM VIRTVTIS, quo modo ſecundùm D. Thomam Angelus eſt in loco. *Ex Gabriele Biel.*
  - FORMAM, ſic anima eſt in loco, quia eſt forma corporis, quod eſt in loco.
  - SITVM, ſicut punctus eſt in loco.
  - CONTACTVM MATHEMATICVM, ſicut cœlum eſt in loco.
  - ACTVM.
  - POTENTIAM.
- PER
  - ESSENTIAM
  - PRÆSENTIAM
  - POTENTIAM

  & ſic Deus eſt vbique: quia omnia
  - PERVADIT.
  - PERVIDET.
  - PERAGIT.

LOGICA

- VTENS, ſeu CVM REBVS CONCRETA, non ſeparatur à rebus aliarum Scientiarum, ſed illis identificatur.
- DOCENS, ſeu A REBVS AVVLSA, ab aliarum Scientiarum materia ſeiuncta eſt & nudas differendi formas per ſe contemplatur, & præſcribit. Eſtque modus ſeu inſtrumentum ſcientiarum.

[illegible], eſt terminus denotans ſuppoſitionem ſeu acceptionem materialem. *Ex Aureolo.*

MAGIS & MINVS ſuſcipit aliquid
- MATERIALITER idque vel
  - SVBIECTIVE, vt materia, & ſic vna ſubſtantia, eſt maior altera ratione entitatis materialis quã duæ guttæ aquæ vnam excedunt.
  - EXTENSIVE, & ſic quantitas quodammodo dicitur ſuſcipere magis & minùs, datur enim maior linea, maior ſuperficies, maius corpus, &c.
- FORMALITER aut
  - PER SE, vt ſola qualitas in concreto, vt magis vel minùs album: Ex Ariſtotele enim qualitati id proprium eſt.
  - PER ACCIDENS, vt actio & paſſio ratione quantitatis: Nam ferrum candens vſtionem ob denſitatem fortiùs imprimit.

MAGNVM ex parte
- MODI AGENTIS, vt creatio quã ex nihilo aliquid fit.
- MAGNITVDINIS REI QVÆ FIT, vt iuſtificatio impij quæ terminatur ad bonum diuinæ participationis, & maius opus, quàm creatio cœli & terræ, quæ terminatur ad bonum naturæ mutabilis, ſic incarnatio eſt etiam opus maius creatione.

MATERIA
- SVMITVR pro
  - ALTERA PARTE SVBSTANTIÆ, quæ recipit formam & cum qua facit compoſitum.
  - EO
    - EX QVO ALIQVID FIT, quomodocumque, vt panis ex farina.
    - IN QVOD ARTIFEX, introducit formam, vt lignum eſt materia artis lignariæ.
    - IN QVO, ſeu CIRCA QVOD ALIQVA RES VERSATVR, vt oratio eſt materia Grammaticæ; Et hoc eſt idem quod obiectum.
- CONSIDERARI POTEST, vel quoad
  - ESSENTIAM SVAM, & ſic eſt pura potentia.
  - ESSE
    - ACTVALE, quod communicatur ſibi à forma.
    - DISTINCTVM IN PARTES EIVSDEM RATIONIS, Primum eſſe habet à ſe, ſecundum à forma, formaliter, effectiuè autem à generante, Tertium habet à quantitate. *Ex Soncinate.*
- IN QVA, ſeu INHÆSIONIS, eſt ſubiectum recipiens in ſe aliquod accidens.
- EX QVA, eſt illa ex qua cum forma conſtituitur compoſitum, eſtque
  - TRANSIENS, ſeu EXTERNA, ſic lignum eſt materia ex qua fit ignis, ſed extrinſeca.
  - MANENS, ſeu INTERNA, eſt propria cuiuſque rei materia quæ cum forma conſtituit eſſentiam rei, tanquam principium intrinſecum.
  - PARTIM MANENS, PARTIM TRANSIENS, Manens quidem ſecundùm materiam, ſed tranſiens ſecundùm formam: Sic res fiunt ex Elementis quorum formæ non manent actu in mixtis ſed virtute.
  - PRIMA, reſpectu futuræ formæ ſeu per negationem prioris & reſpectum ad ſecundam. Eſtque
    - PRIMO PRIMA, quæ caret omni forma ſpeciali & completa: Stat tamen ſub forma corporeitatis quę eſt materiæ coæterna, ſecundùm Albertum.
    - SECVNDO PRIMA, quæ eſt prima in genere & primum ſubiectum rerum naturalium, ſed hæc communiter à philoſophis appellatur
  - SECVNDA, reſpectu formæ præſentis, ſeu quæ priùs ſubiectum ſupponit, ſeu quæ affecta eſt diſpoſitionibus accidentalibus, ſic elementa ſunt materia mixtorum.
- MATERIA PRIMA, abſolutè eo quod formę ſubſtantiales immediatè inhęreant in materia prima & forma illa corporeitatis coæua materiæ è Lyceo iam pridem exulare cœperit.
- CIRCA QVAM eſt obiectum, ſeu ſubiectum habitus aut potentiæ alicuius circa quod verſatur, ſic corpus naturale eſt ſubiectum, ſeu materia circa quam verſatur Phyſica; ſic color obiectum viſus.
- COMPOSITIONIS, vt lapides reſpectu domus.
- ALTERATIONIS, ſeu TRANSMVTATIONIS, vt farina reſpectu panis.
- COMPOSITIONIS, & ALTERATIONIS ſimul, vt elementa reſpectu mixti, acetum & mel reſpectu oxymelis.
- COMMVNIS, vt caro oſſa.
- SIGNATA, ſeu INDIVIDVALIS, ſeu PARTICVLARIS, vt hæ carnes, hæc oſſa, & eſt materia, quatenus determinata eſt per quantitatem ad certã aliquam formam in particulari recipiendam. Huius autem materiæ ſingularis duplex eſt vnitas
  - PROPRIA, & INTRINSECA, & ESSENTIALIS, quam materia ex ſe ſibi vindicat, in eo etiam naturæ momẽto quo formam antecedit, cùm enim ſit ens aliquod, ei conuenit vnitas.
  - ADVENTITIA, ſeu EXTRINSECA, eſt quæ ipſi ex formis quas induit aduenire conſueuit, ſicut enim cum ab illis informatur & perficitur, aliquod ab eis eſſe mutuatur; ita & aliquam entitatem, ſed ea eſt duplex.
    - SVBSTANTIALIS, à forma ſubſtantiali.
    - ACCIDENTALIS, à forma accidentali.
- SVBSTANTIALIS, vt materia prima.
- ACCIDENTALIS, vt ſubiectũ reſpectu accidẽtiũ.
- SIMPLEX, vt materia prima.
- COMPOSITA, vt elementa quæ ſunt compoſita ex forma & materia.
- PHYSICA, quæ eſt propriè & ſimpliciter materia.
- METAPHYSICA, quam quidam Logicam vocant; Eſt genus reſpectu differentiæ, ſed dicitur materia analogicè tantùm, Analogia autẽ in hoc conſiſtit, quod genus ſit indifferens, differentia determinans quia forma ſubſtantialis dum adiungitur materiæ facit vnum per ſe. Genus autem & differentia eodẽ modo ſeſe ad inuicem habent. In eo verò differunt 1. quod materia non ſit tota in ſingulis; genus contra. 2. eadem numero materia ſuſcipit ſucceſſiuè plures formas oppoſitas, eadem numero natura generica, v. g. animalitas Petri non ſuſcipit plures differentias. 3. Materia & forma realiter diſtinguũtur, realem compoſitionem faciunt, non autem genus & differentia.
- SENSIBILIS, eſt materia prima nõ nude ſũpta; ſed vt eſt affecta accidẽtib⁹ ſenſibilibus, ſcilicet calido & frigido, duro, molli, & huiuſmodi. Idq; vel in
  - PARTICVLARI, ſeu SINGVLARI
  - COMMVNI, ſeu VNIVERSALI.

INTELLIGIBILIS, eſt quantitas continua, quæ ideo materia appellatur: quia vt per materiam ſenſibilem inſunt accidentia in toto, ita per quantitatem inſunt in materia ſenſibili. Intelligibilis autem vocatur, quia per ſe ab intellectu tantùm percipitur, licet ſimul cum alijs qualitatibus etiam cadat ſub ſenſum: Materia prima prout ſoli quantitati ſubeſt dicitur etiam materia intelligibilis, quia per rationem intellectualem abſtracta eſt à motu.

PARTIS.
TOTIVS.

MAXIMVM QVOD SIC, eſt internus / MINIMVM QVOD NON, eſt externus } TERMINVS MAGNITVDINIS { Sub quo res ſalua poteſt conſiſtere / Sub quo res ſalua non poteſt conſiſtere.

RERVM NATVRALIVM.

MINIMVM QVOD SIC, eſt internus / MAXIMVM QVOD NON, eſt externus } TERMINVS PARVITATIS { Sub quo res ſalua poteſt conſiſtere, ſeu quem poteſt obtinere. / Sub quo non poteſt ennſiſtere.

PER { PARTICIPATIONEM, ſeu SECVNDVM FORMAM, ex *Iandun.*, ſeu SECVNDVM RESVLTATIONEM, ſeu MEDIVM FORMÆ, ſic rubedo eſt medium inter album & nigrum.
NEGATIONEM VTRIVSQVE EXTREMI, ſeu SECVNDVM PRIVATIONEM, ſeu PRIVATIVVM. *Ex Iandun.*, ſic lapis non eſt cæcus nec videns.

REI, quod æqualiter influit alijs partibus, vt in homine cor eſt medium rei, quia æqualiter omnibus partibus corporis ſecundùm exigentiam cuiuſque membri influit calorem.

MAGNITVDINIS, ſeu MEDIVM POSITIVVM, quod æqualiter diſtat ab extremis, vt punctus eſt medium circuli, ſic autem cor non eſt medium magnitudinis, quia plus declinat ſurſum, & in ſiniſtrum, quam deorſum & ad dextrum.

TEMPORIS, ſic Caulus ante nouum diem mediat inter viſum & cæcitatem.

NATVRÆ, ſeu SECVNDVM NATVRAM, ſeu EX NATVRA REI, ſic ſunt colores medij reſpectu albedinis & nigredinis.

MORALE, ſeu SECVNDVM RATIONEM, ſeu METAPHORICE, quo pacto virtus dicitur eſſe in medio.

IMAGINATIONIS, ſeu SECVNDVM IMAGINATIONEM, *Ex Baſſolis.* Quod plus diſtat ab extremis quàm extrema à ſe inuicem, ſicut inquit, operatio eſt tale medium inter obiectum & potentiam; quia ſecundùm illum & reliquos Scotiſtas potentiæ animæ ſunt idem realiter cum ipſa animæ ſubſtantia; ita vt obiectum & potentia ſint in genere ſubſtantiæ, operatio autem eſt accidens, plus autem diſtat accidens à ſubſtantia, quàm vna ſubſtantia ab alia, aut ab eo cum quo eſt idem realiter.

IN { ESSENOO, quod ſecundùm eſſe abſolutè mediat inter duo, vt tepidum inter calidum & frigidum.
CAVSANDO, quod mediat inter cauſam & effectum, tanquàm immediatum cauſans effectum: ſic homo generans eſt medius inter ſolem & hominem generatum.
PRÆDICANDO, ſeu SECVNDVM COMPARATIONEM, quod de alio, & de quo aliud prædicatur, ſic ſpecies ſubalternæ ſunt mediæ inter genera generaliſſima, & ſpeciem ſpecialiſſimam.

EFFICIENS.
DISPONENS. *D. Bonauentura.*
ESSENTIÆ.
INTELLIGENTIÆ. *D. Bonauentura.*
SVFFICIENTIÆ.
EXCELLENTIÆ. *D. Bonauentura.*

MEDIVM { SECVNDVM { DIGNITATEM NATVRÆ.
CAVSALITATEM INFLVENTIÆ. *D. Bonauentura.*

CONGRVENTIÆ, ſic pulchritudo facit ad decentem coniunctionem matrimonij. *Ex Bonauentura.*

NECESSITATIS, ſine quo coniunctio extremorum eſſe non poteſt, ſicut lumen coniungitur aeri mediante diaphaneitate.

COLLIGANTIÆ, ſeu INTERPOSITIONIS, ſic clauus colligans duas tabulas, ſic annuli catenarum vniuntur inter ſe, vt vult Bonauentura.

DISPOSITIONIS, ſeu ACTIONIS DISPOSITIVÆ, ſeu PERFECTIVÆ.

PRÆSVPPOSITIONIS, ſic quantitas mediat inter formam ſubſtantialem, & materiam, forma enim ſubſtantialis ad ſui introductionem requirit & præſupponit materiam quantam.

ARITHMETICVM, quod æqualiter excedit numerum minorem & exceditur à maiori ſecundùm exceſſum quantitatis, non ſecundùm proportionem, ſic Senarius ternarium ternario excedit, & exceditur à nouem, ternario: non autem ſecundùm eandem proportionem, quia proportio ſex ad tria eſt proportio dupla, ad nouem autem eſt proportio ſeſquialtera, ideò medium arithmeticum non conſtituit proportionem propriè dictam, ſed tantùm impropriè.

GEOMETRICVM, cùm vnum exceditur ab alio ſecundùm eandem proportionem (quæ ſit proportio propriè dicta) ſecundùm quam excedit, ſic ſex excedunt tria in proportione dupla, & exceduntur à duodecim in eadem proportione dupla. Ideò medium hoc conſtituit veram proportionem & propriè dictam.

HARMONICVM, ſeu MVSICVM, cùm medium ſecundùm proportionem non ſecundùm quantitatem excedit differentiam quæ eſt inter ipſum & minus extremum, ſecundùm eandem proportionem (in quam) quâ maius extremum excedit minus: Sic ternarius eſt medium inter duo & ſex, quia ternarius excedit differentiam quæ eſt inter ipſum & duo nimirum vnitatem ſecundùm eandem proportionem quâ ſex excedunt duo per triplam nimirum, non autem excedit ſecundùm quantitatem, quia inter duo & ſex interſunt quatuor vnitates, inter vnum autem & tria tantùm duæ, & ideo medium harmonicum compoſitum eſt ex medio Arithmetico ſimul & Geometrico, ſicut docent Mathematici in 5. Euclidis. *Ex Boetio.*

- QVOD, ſeu MEDIVM SVPPOSITI, quando ſuppoſitum aliquod intermediat inter agens & patiens quod prius recipiat in ſe actionem agentis quàm perueniat ad paſſum, ſic aër mediat inter ignem & manum.
- QVO, ſeu MEDIVM MEDIATIONE VIRTVTIS, eſt virtus ſeu forma aliqua in agente quâ agit, ſic calor eſt medius inter ignem & aërem calefactum. *Ex Gabriele Bi'.*
- IN QVO, eſt forma prius acquiſita, ſic forma embryonis eſt forma media reſpectu formæ animalis.
- PER QVOD, eſt tranſitio ad formam, ſeu motus per quem acquiritur forma.
- QVO, vt ſpecies impreſſa.
- SVB QVO, vt lux, ſeu lumen in aëre,
- IN QVO, vt ſpeculum. *Hæc Capreolus.*

MENSVRA
- ACTIVA, ſeu MENSVRANS, eſt quæ apta eſt menſurare aliud, ſic vnitas menſurat numerũ, vlna pannum.
- PASSIVA, ſeu MENSVRATA, ſeu FORMALIS, vt à nonnullis appellatur, eſt quæ menſuratur ab alio.
- INTRINSECA, menſurat rem intrinſecè, ſeu inexiſtit in re quomodolibet, ſic vnitas eſt menſura intrinſeca numeri, quia licet non ſit pars numeri propriè dicta, tamen eſt principium numeri, & aliquo modo exiſtit in numero.
- EXTRINSECA, non eſt in menſurato, eſtq; duplex.
  - FLVENS, vt tempus quod eſt menſura extrinſeca motus & actionũ humanarũ.
  - MANENS, vt locus, eſt enim extrinſecus locato & [illegible] immobilis, ſed VBI, ſi eſt modus intrinſecus locati, vt multi volunt, eſſet menſura intrinſeca, non extrinſeca, quia exiſteret intrinſecè aliquo modo in locato.
- PROPORTIONATA, ſeu HOMOGENEA MENSVRATIS, eſt eiuſdem rationis cum illis, ſic quãtitas menſurat quantitatem.
- IMPROPORTIONATA, ſeu HETEROGENEA, quando menſura non eſt eiuſdem denominationis cum menſuratis, ſed excedit illa in dignitate & perfectione naturæ, ſic ſubſtantia excedit & menſurat accidẽtia, homo cætera animalia, albedo cæteros colores.
- EMINENS, propria eſt Dei qui continet in ſe eminenter omnem perfectionem creaturarum.
- EXCEDENS, PROPTER PERFECTIONEM, ſic Deus eſt menſura creaturarum, ſic homo reliquorũ animaliũ.
- ÆQVALIS PER ADÆQVATIONEM, ſeu DETERMINATIONEM, ſeu PER APPLICATIONEM, æqualis ad æquale
- DEFICIENS, ſeu EXCESSA PER REPLICATIONEM, ſic vna hora ſæpius replicata poteſt dimetiri totũ diem.
- PERFECTIONIS, ſeu QVIDDITATIVA, ſeu PER CONTINENTIAM VIRTVALEM, ſic perfectiſſima ſpecies cuiuſlibet generis dicitur menſurare cæteras, vt albedo cæteros colores, perfectiſſimus angelorum cęteros inferiores, ſicut Idea Platonica cæteros homines.
- EXTENSIONIS, duplex eſt per
  - REPETITIONEM ſeu PER REPLICATIONEM, ſicut pars aliquota alicuius numeri aliquoties ſumpta menſurat totum.
  - ACCOMMODATIONEM, ſic ſtadium eſt menſura viæ adęquatę. *Ex Burleo.*
- MVLTITVDINIS, & NVMERI, vt vnitas.
- DVRATIONIS, ſeu menſura quæ duratio, vt tempus eſt menſura motus, eſt vel
  - REALIS VT
    - ÆTERNITAS
    - ÆVVM
    - TEMPVS
      - CONTINVVM.
      - DISCRETVM, quo mẽſuratur intellectiones angelorum.
    - INSTANS tẽporis
      - FLVENTIS, quo mẽſurantur actiones inſtantaneæ.
      - PERMANENTIS, quo menſurãtur intellectiones humanę. *Ex [illegible]*
  - IMAGINARIA SECVNDVM INSTANS
    - NATVRÆ, ſic ſubiectum præcedit paſſiones, & partes totum.
    - NATVRALIS INTELLIGENTIÆ, quo menſurãtur quidditates ſecũdùm quod vna nata eſt apta intelligi ſine alia, vt relatiua ſunt ſimul naturâ, ſecundùm inſtantia naturalis intelligentiæ.
    - ORIGINIS, ſecundùm quam menſurã principium antecedit principiatum prioritate originis. *Hæc Canonicus.*
- CAVSATIONIS, vt ſcibile eſt cauſa & mẽſura ſcientiæ.
- COORDINATIONIS, quo primum in vnoquoque genere eſt menſura aliorum, ſecundum coordinationem aliquam vel in entitate vel in dignitate.
- INNOTESCENTIÆ, vt per vlnam cognoſcimus quantitatem panni *Ex Canonico.*
- HVMANORVM ACTVVM
  - PROXIMA, & HOMOGENEA, eſt ratio recta.
  - SVPREMA, & EXCEDENS, eſt Deus, ſeu volũtas Diuina, ſeu potius ratio ęterna.

MERITORIVM
- ANTECEDENTER, ſeu DISPOSITIVE, & CONDITIONALITER, vt habere gratiã & vſum liberi arbitrij, Cõditionaliter reſpectu liberi arbitrij ſeorſim ſumpti; Antecedenter & diſpoſitiuè ſumpti cũ gratiâ.
- FORMALITER, & ESSENTIALITER, ſic actus voluntatis dicitur meritorius aſſiſtente gratiâ.
- EFFECTIVE, ſeu CONSECVTIVE, quod eſt à merito formali & eſſentiali cauſatũ, & ſic dare Eleemoſinã eſt meritoriũ, & vniuerſaliter omnes operationes imperatæ à voluntate quæ ſunt ſecundùm legem diuinam. *Hæc Holckot.*

MIRVM QVO AD
- SVBSTANTIAM FACTI, vt duo corpora ſint ſimul in eodem loco, quod ſol retrocedat.
- SVBIECTVM, ſeu MODVM FACTI, vt reſuſcitatio mortuorum, illuminatio cæcorum. Poteſt enim natura cauſare vitam, ſed non in mortuo, & præſtare viſum, ſed non in cæco.
- MODVM, & ORDINEM FACIENDI, vt cùm aliquis ſubito per diuinam virtutem febre curatur, abſque curatione & conſueto naturæ curſu. Videtur coincidere cùm ſecundo.

MOBILI, POTEST ALIQVID ESSE INTRINSECVM, vel SECVNDVM
- SVBSTANTIAM, & ESSE, vt forma ſubſtantialis.
- APPROPRIATIONEM VIRTVTIS, & ſic intelligentia quę mouet cœlum eſt illi intrinſeca.

MODVS
- **SVMITVR PRO**
  - DIFFERENTIIS DIVIDENTIBVS GENVS, quę ideo dicuntur modi, quia naturam generis quę ex ſe communis eſt pluribus, differentiæ determinant ad ſuas quæque ſpecies; & hæc acceptio eſt ſatis bona, ſed amplior quàm præ ſe fert vſus.
  - EO QVOD
    - QVOMODOCVMQVE ALIVD DETERMINAT, aut AFFICIT, ſic omnia accidentia dicũtur modi Subſtantiæ, ſed acceptio iſta eſt etiam ſatis ampla.
    - EX SE NVLLAM ENTITATEM POSITIVAM addit ſubiecto, illud tamen aliquo modo afficit: quales ſunt figura in quantitate, ſeſſio in Petro, exiſtentia, ſubſiſtentia, finitas in creatura, actus potentia, contingentia, neceſſitas & eiuſmodi. Et commune eſt omnibus hiſce modis quod ſubiectum poſſit exiſtere, ſeu intelligi abſq; illis, illi autẽ nequaquã ſine ſubiecto. Et hæc acceptio eſt maximè propria.
- SVBSTANTIALIS, qui ſubſtantiam immediatè afficit, ideóque reductiuè ponitur in categoria ſubſtantię, vt ſubſiſtentia, vnio ſubſtantialis præſertim hypoſtatica Chriſti Domini.
- ACCIDENTALIS, qui accidens primo afficit, & mediante accidente ſubſtantiam, ſic figura in quantitate, intenſio, remiſſio in qualitate, & inhærentia in accidente.
- INTRINSECVS, ſeu GRADVS INTRINSECVS, qui additus alteri non variat rationem formalem conſtituti per ipſum, nec eſt remotus ab illo, propter quod INTRINSECVS dicitur, vt diſtinguatur ab alijs modis accidentarijs qui remoueri poſſunt. Per rationem autem formalem intelligunt Scotiſtę definitionem, & naturam quę non ſit alia per additionem modi intrinſeci. Nam non aliter definitur candor quatuor graduum, quàm quinque graduum, nec homo exiſtens, quàm non exiſtens. *Ex Scoto*
- EXTRINSECVS, eſt omne accidens afficiens aliquo modo ſubſtantiam.

MOTOR
- IMMOBILIS, & MOVENS, vt Deus.
- MOVENS, & MOTVS, vt cauſæ ſecundæ.

MOTVS
- **SVMITVR PRO**
  - TERMINO AD QVEM, à quo non differt, niſi vt imperfectum à perfecto.
  - FLVXV CONTINVO, quo mobile tendit ad vlteriorem perfectionem.
  - DVRATIONE TRASMVTATIONIS CONTINVÆ, cuius menſura eſt tempus.
- **REPERITVR**
  - EFFECTIVE, in Deo & intelligentijs.
  - SVBIECTIVE, in corporibus.
  - TERMINATIVE, in formis quæ terminant motum ipſum. *Ex Antonio Andrea,*
- ACQVISITIVVS, vt dealbatio eſt motus quo acquiritur albedo in ſubiecto.
- DEPERDITIVVS, quo aliquid deperditur, vt per diminutionem deperditur maior quantitas.
- PERFECTIVVS, ſicut ſunt intellectiones & volitiones in homine.
- CORRVPTIVVS, quo aliqua forma corrumpitur, ſic proprie corruptio eſt motus corruptiuus.
- NATVRALIS, ſeu PHYSICVS.
- ANIMALIS, ſicut motus appetitus ſenſitiui in homine, quos proprie appellãt PASSIONES, & ſunt numero vndecim.
- **VOLVNTATIS**
  - PRIMÒ PRIMVS, qui ſubito & inopinanter ante omnem rationis conſiderationem in voluntate exoritur, quem voluntas reprimere non poteſt, eo quod motus illi proueniãt ex naturali diſpoſitione & complexione, & vſum rationis præuenire ſoleant, Ideo tales motus neque ſunt in genere peccati mortalis, nec venialis.
  - SECVNDO PRIMVS, qui motui primò-primo ſtatim ſuccedit quem voluntas reprimere poteſt ſi diligenter aduertat, Ideo tales motus habent rationem peccati, non mortalis, ſed venialis tantùm, propter imperfectam rationis deliberationem.
  - DELIBERATVS, qui fit poſt perfectum rationis vſum & aduertentiam; Ideóque ſi ſit circa obiectum illicitum & prohibitum à lege diuina, habet rationem peccati mortalis.
- **SPECIES SEX**
  - GENERATIO, CORRVPTIO — quę terminantur AD SVBSTANTIAM.
  - AVGMENTATIO, DIMINVTIO — quæ terminantur AD QVANTITATEM.
  - ALTERATIO, quę terminatur ad QVALITATEM
  - LATIO, ſeu MOTVS LOCALIS, qui terminatur ad VBI, eſtque vel
    - RECTVS, à centro ad circunferentiã vel è cõtra.
    - CIRCVLARIS, circa centrum.
    - MIXTVS, circa cẽtrũ, ſed per ELICEM, ſeu VOLVTAM.
    - AB INTRINSECO
    - AB EXTRINSECO
      - PVLSIO q; duplex eſt
        - IMPVLSIO.
        - EXPVLSIO.
      - TRACTIO
      - VECTIO
      - VERTIGO, quæ eſt motus cõpoſitus ex pulſu & tractu.
- **VNIFORMIS, ſeu REGVLARIS, quoad**
  - TEMPVS, eſt ille in quo in æquali parte tẽporis ſpatiũ ęquale acquiritur, talis eſt motus cuiuſlibet pũcti primi mobilis.
  - SVBIECTVM, eſt quo quælibet pars æque velociter mouetur cum ſuo toto, talis eſt motus grauium & leuium, & cuiuſlibet circuli primi mobilis
- **VNIFORMITER DIFFORMIS, quoad**
  - TEMPVS, eſt quo acquiritur ſpatium vniformiter difformiter à puncto velociſſimè moto, talis eſt motus primi mobilis, quo enim partes ab æquatore qui celerrimè mouetur plus minúſue recedunt, eo plus minúſue iuxta rationẽ illius receſſus mouẽtur.
  - SVBIECTVM, eſt quo partes mobilis inuicem vniformiter difformiter mouẽtur, talis eſt motus primi mobilis. *Ex Paulo Veneto.*
- DIVISIBILIS AD DIVISIONEM
  - MOBILIS.
  - TEMPORIS.

MOVENS
- PER SE PRIMO, vt medicus ſanat ægrotum.
- PER ACCIDENS, vt muſicus ſanat.
- SECVNDVM PARTIS, vt homo percutit, quia manus percutit.
- PER ALIVD QVOD VTITVR INSTRVMENTIS, vt anima potentijs ſuis; faber dolabrâ, aſciâ ſecuri.

MOVETVR aliquid
- **PER ACCIDENS**
  - QVIA
    - MOVETVR IN ALIO CVIVS NEC EST PARS, NEC ACCIDENS, ſic homo in naui mouetur per accidens ad motum nauis.
    - MOVETVR AD MOTVM ALICVIVS CVIVS EST PARS, & ſic pars mouetur per accidẽs ad motum totius.
  - SICVT accidẽs dicitur moueri ad motũ ſui ſubiecti. Et ſic indiuiſibile poteſt moueri per accidẽs.
- A SE, quod eſt principium actiuum immediatum motus, vt anima mouetur à ſe, quia ipſa eſt principiũ motus in animali, licet moueatur per accidens ad motum corporis.

- PER SE, quod mouetur & non ad motũ alicuius impertinentis, ſic corpus animatũ quãuis ſit graue, & idcirco pronũ ad motũ deorſum, tamen ab anima eleuatur ad motum etiam contrarium graui prædicto, & ſic mouetur per ſe.
- EX SE, quod mouetur per principium aliquod intrinſecum, ſic animalia mouẽtur ex ſe. *Hæc Paulus Venetus*

MVLTA
- PARTIBVS.
- ACCIDENTIBVS.
- NVMERO.
- SPECIEBVS.
- PROCESSIBVS.

SVNT VNVM
- TOTO.
- SVBIECTO.
- SPECIE.
- GENERE.
- PRINCIPIO.

MVLTIPLICATIO
- PHYSICA.
- METAPHYSICA.
- LOGICA.

FIT PER
- MATERIAM, & FORMAM, & QVANTITATEM.
- HÆCCEITATEM.
- DIFFERENTIAS.

MVLTIPLICARI poteſt MATERIA, vel per
- RAREFACTIONEM, vt cùm ex aqua fit aër.
- ADDITIONEM ALTERIVS REI, vt cùm multiplicatur ignis per additionem lignorum.
- CREATIONEM NOVÆ MATERIÆ.

MVNDVS
- ARCHETYPVS, ſiue INTELLIGIBILIS, eſt diuina mens in qua ſunt omnes formæ & exemplaria rerum faciendarum.
- ANGELICVS, eſt qui ex triplici Angelorum hierarchia conſtat.
- ELEMENTARIS, eſt qui componitur ex quatuor Elementis, & corpore cœleſti.
- MAGNVS, quòd propriè VNIVERSVM vocatur, eſt tota creaturarum collectio.
- PARVVS, eſt homo, eo quod omnium in vnum confluentium naturam, poſſeſſionem, & totius vniuerſalitatis ſummam in ſe contineat.

MVTATIO
- SVMITVR
  - LATE, prout idem eſt cum motu quo res aliter ſe habet nunc ac priùs, ſiue ea mutatio verſetur inter poſitiuos terminos, vt ab albo in nigrum, ſiue à termino poſitiuo in negatiuum, vt ab albo in non album, ſiue à negatiuo in poſitiuum, vt à non albo in album.
  - STRICTE, pro progreſſu a termino à QVO negatiuo, in terminum ad QVEM poſitiuum.
- DISTINGVITVR à MOTV, ex Ariſtotele quia
  - MVTATIO, eſt in inſtanti ſicut generatio & corruptio.
  - MOTVS, eſt cùm ſucceſſione, vt alteratio & motus localis.
- NATVRALIS, eſt quando acquiritur qualitas aliqua ſenſibilis, vt in calefactione acquiritur calor
- INTENTIONALIS, ſeu SPIRITVALIS, vt quando recipitur ſpecies viſibilis in oculo aut intelligibilis in intellectu.
- FIT AVT DE
  - SVBIECTO IN SVBIECTVM, ſic ex ſemine fit homo, quatenus ſcilicet ſemen continet in ſe priuationem formæ humanæ, alioqui non erit propria acceptio mutationis vt definitur ab Ariſtotele.
  - NON SVBIECTO IN SVBIECTVM, & hęc eſt propriè generatio, vt ex non homine fit homo.
  - SVBIECTO IN NON SVBIECTVM, & hæc eſt corruptio, vt ex homine fit non homo.
  - Et hæ ſunt duæ ſolę ſpecies mutationis propriè dictæ.
- CVIVS TERMINVS
  - INTRINSECVS, In alteratione eſt qualitas aliqua.
  - EXTRINSECVS, ſecundùm aliquos eſt forma ſubſtantialis ad quam terminantur præuiæ alterationes in materia.

MVTATVM eſſe
- IN ACTV, eſt terminus motus terminans & non copulans, vt mutatum eſſe acquiſitum in fine motus.
- IN POTENTIA, eſt mutatum eſſe in medio motu, quod copulat mutatum eſſe antecedens & conſequens. Mutatum enim eſſe perinde ſe habet in motu ac punctum in quantitate continua, punctum enim intermedium copulat id quod antecedit cum ſubſequente vt magnitudo ſit continua, ſic Mutatum eſſe intermedium idem facit in motu continuo. Ideóque hoc mutatum eſſe in medio motu non eſt in actu ſed potentia, ſicut puncta ſunt in linea. *Ex Paulo Veneto.*

N

NATVRA SVMITVR, pro
- MENTE DIVINA, quæ dicitur NATVRA NATVRANS.
- TOTA RERVM VNIVERSITATE, quæ dicitur NATVRA NATVRATA.
- SVBSTANTIA, QVIDDITATE, & ESSENTIA cuiuſque rei tametſi eſſentia quidditas, & natura aliquo modo differunt nam
  - ESSENTIA
  - QVIDDITAS.
  - NATVRA

  IMPORTAT ORDINEM AD
  - ESSE REI CVIVS EST.
  - DEFINITIONEM quâ quid res ſit explicatur.
  - OPERATIONEM.
- CAVSIS NATVRALIBVS, quatenus ſecundùm propenſionem inſitam agunt.
- NATIVO CALORE, ac cuiuſque animalis temperamento.
- GENERATIONE, & PRODVCTIONE VIVENTIVM.
- MATERIA PRIMA.
- MATERIA PROXIMA, cuiuſque generis & ſpeciei entium.
- FORMA, quæ in vnoquoque eſt principium motus.

NATVRALE DICITVR, quod
- OPPONITVR
  - VOLVNTARIO, ſic primi motus hominis dicuntur ſupernaturales.
  - VIOLENTO.
  - FORTVITIS EVENTIBVS.
  - ARTIFICIOSO.
  - SVPERNATVRALI, & eſt id quod eſt debitum alicui naturæ creatæ, ſic dicimus, Angelis naturale eſſe, intelligere ſe.
- FIT AB AGENTE non habente cognitionem.
- EST REBVS INGENITVM.
- CONSTAT EX NATVRIS, nempe materia & forma.

NECESSARIVM

- **ſumitur pro eo quod**
  - **opponitur**
    - **impoſſibili**
    - **poſſibili**
    - & vtraque acceptio eſt Logica.
  - **eſt**
    - **naturale**, ſeu **debitum**.
    - **violentum**, ſeu **coactum**.
    - **vtile**, ſic iter ſuſcipienti neceſſarius eſt equus & viaticum.
    - **congruum**, ſeu **conueniens**, ſic neceſſarium fuit Verbum diuinum incarnari.
    - **incorruptibile**, ſic cœli ſunt entia neceſſaria.
- **ſimpliciter**, & non habitâ ratione alterius cuiuſcumque rei, ſic ſolus Deus eſt neceſſarius.
- **ex ſuppoſitione**
  - **cauſæ alicuius**
    - **efficientis**, vt ſole exiſtente in hemiſpherio noſtro, neceſſe eſt diem eſſe.
    - **materialis**, ſic neceſſe eſt animal ſanguineum reſpirare & omnia compoſita ex elementis eſſe corruptibilia.
    - **formalis**, vt neceſſarium eſt hominem eſſe animal rationale, & neceſſe eſt viuere, ſi habet animam.
    - **finalis**, vt nauis ad tranſmittendum mare eſt neceſſaria.
  - **voluntatis diuinæ efficacis**, ſic omnia ſunt neceſſaria, id eſt, non poſſunt non eſſe quæ Deus efficaciter decreuerit.
  - **concurſus diuini generalis**, ſeu **ordinis naturalis rerum**, ſeu **potentiæ dei ordinariæ**, ſic cauſæ ſecundæ quæ agunt à naturâ, neceſſariò operantur, non autem illæ, quæ agunt ex propoſito, ſic ignis neceſſariò comburit, aqua frigefacit, **et hoc neceſſarium** ab aliis appellatur **neceſſarium ex natura rei**.
  - **exiſtentiæ alicuius rei**, ſic dicit Ariſtoteles, omne quod eſt, dum eſt, neceſſariò eſt.
- **aliud eſt, vt**
  - **immutabile**, quod non poteſt de hoc mutari in oppoſitum quamuis abſolutè potuiſſet eſſe oppoſitum, & neceſſarium iſtud poteſt ſtare cum contingenti: ſic dicũt Theologi id quod Deus præſciuerit, efficaciterque decreuerit, immutabile eſſe, quantum eſt ex parte decreti diuini, contingens tamen eſſe reſpectu voluntatis & liberi arbitrii humani.
  - **ineuitabile**, quod non poteſt euitari, ſic mors eſt ineuitabilis & primi motus in voluntate.
- **incomplexum**, quod non poteſt non eſſe, vt Deus.
- **complexum**, quod non poteſt non eſſe verum, ſicut ſunt propoſitiones primi & ſecundi modi dicẽdi per ſe.

NECESSITAS

- **abſoluta**, ſeu **ſimplex**
  - **ſupernaturalis**, ſeu **independentiæ**, ſeu **immutabilitatis**, ſeu **infinita**, ſeu **fatalis**, ſeu **diuina**, ſic eſt ſimpliciter abſoluta neceſſitas ponendi Deum, ſine quo omnes cauſæ ſecundæ & effectus cadunt.
  - **naturalis**, ſeu **finita**, quæ oritur ex parte
    - **efficientis**, & appellatur **neceſſitas coactionis**, ſeu **violentiæ**, ſeu **compulſionis**, quę eſt contra naturalẽ inclinationem rei eáque vel eſſe poteſt in
      - **naturalibus**, vt cũ lapis iactatur ſurſum.
      - **voluntariis**, vt cũ Rex cogit ſeruum.
      - **intellectualibus**, vt cùm ratio cogit intellectum contraria opinantis, ſi enim euidẽs ſit propoſita ratio determinatur quoad ſpeciẽ actus intellectus, etiamſi voluntas contrario affectu renitatur.
    - **materialis**, eáq. vocari poteſt
      - **indigentiæ**
      - **ineuitabilitatis**, vt mors.
    - **formalis**
      - **exigentiæ**, quam nonnulli impropriè attribuunt finali, tali neceſſitate diſpoſitiones præuiæ exiguntur ad formam quæ etiam eſt finis ipſarum.
      - **immutabilitatis**, largè dicta quam alij attribuunt efficienti, vt *Argentina*; Alij materiali, quæ ſumitur à cauſis intrinſecis, vel ab aliquo quod eſt de eſſentia rei, vt neceſſe eſt hominem eſſe rationalem. Ideò à Durando *naturalis* dicta eſt, ſtrictè ſumpto vocabulo.
- **reſpectiua**, ſeu **conditionalis**, ſeu **ex hypotheſi**, ſeu **præſuppoſitionis**, ſeu **caſus**, ſeu **ſecundum quid**, ſeu **diminuta**, quæ oritur ex parte cauſæ finalis. Eſtque vel
  - **congruentiæ**, ſeu **conuenientiæ**, ſic neceſſaria fuit Incarnatio Verbi ad redemptionem hominum.
  - **expedientiæ**, vt vult *Ales*, ſeu **vtilitatis** ſic media ſunt neceſſaria ad obtinendum finem.

Quia autem omnes ferè neceſſitates conditionales reduci poſſũt ad neceſſitatem ex parte cauſæ finalis, nec tamen commodè intelligi poſſunt abſque correlatiua ſua neceſſitate, earum aliquot diſtinctiones, ſeorſim hic explicare neceſſarium duximus.

- **conſequentis**, eſt qua aliquid in ſe conſideratum non poteſt non eſſe, ſeu quia Prædicatum neceſſariò competit ſubiecto, qualis eſt nexus attributorum eſſentialium & propriæ paſſionis: vocatur Conſequentis, quia peculiari ratione illam diſtinguimus contra **neceſſitatem conſequentiæ**, quæ vi tantùm formæ & illationis valet: Alias tam in antecedente, quàm in conſequente eiuſmodi neceſſitas reperitur.
- **conſequentiæ**, eſt qua aliquid non eſt ex natura ſua neceſſarium, ſed tantùm ex ſuppoſitione alicuius Antecedentis: Ideò Neceſſitas iſta ſtare poteſt cum contingentia propriè dicta, vt ſuppoſito quòd Deus præſciuerit Petrum peccaturum Petrus neceſſariò peccaturus eſt, tamen liberè peccat: Sic ſuppoſito quod omnes homines ſint docti, neceſſariò ſequitur, ergo Ioannes eſt doctus, vi illationis.

SENSVS COMPOSITI, eſt quando aliquid cum alio coniunctum aut additum facit propoſitionem neceſſariam, quæ alioqui ex natura ſua non eſt neceſſaria; vt omnis prædeſtinatus glorificabitur, coniungendo prædeſtinationem cum homine, oritur neceſſitas quædam ſenſus compoſiti, quam ſi diuidas ab homine deſinit eſſe neceſſarium, Ideóque propoſitiones iſtæ ſenſus compoſiti, ſolent explicari per reduplicatiuam QVATENVS, vt præ deſtinati, quatenus prædeſtinati, neceſſariò ſaluabuntur, beati quatenus beati ſunt impeccabiles.

SENSVS DIVISI, eſt quando aliquid ſumitur vt diſiunctum & diuiſum ab alio: Vnde deſtruitur neceſſitas, quæ alioqui fuit in ſenſu compoſito, ſi ſumeretur vt coniunctum cum illo. Ideoque SENSVS DIVISVS, reſoluit propoſitionem illam quæ eſt neceſſaria in ſenſu compoſito in duas propoſitiones, & reddit eam contingentem. Et generaliter ſi vera ſuit in ſenſu compoſito, falſa eſt in diuiſo, ſic enim iſta propoſitio Omnes prædeſtinati ſaluabuntur, per ſenſum diuiſum reſoluitur in haſce duas, Omnes ſunt prædeſtinati, & omnes ſaluabuntur, quæ vtraque falſa eſt: Aut in hanc formam, Omnes qui ſunt prędeſtinati ſaluabũtur, quæ propoſitio eſt cõpoſita ex duabus prædictis & falſa in ſenſu diuiſo.

ANTECEDENS, ſeu PRÆCEDENS, ſe tenet ex parte cauſæ quæ præcedit effectum: Ideóque omnimodè tollit omnem contingentiam in effectu ſi cauſam prædeterminet.

SEQVENS, ſeu COMITANS ſe tenet ex parte effectus, & illum aut ſequitur aut comitatur. Vnde ſtare poteſt neceſſitas hæc comitans cum contingentia propriiſſime dicta, effectus enim contingens poſtquam eſt, quamdiu eſt, neceſſario eſt: Ideóque NECESSITAS SEQVENS, ſic definitur a nõnullis, EST QVAM FACIT RES, ANTECEDENS, quæ facit rem neceſſariam.

DE RE, eadem eſt cum neceſſitate conſequentis, quam res habet ex ſe abſolutè. *Ex D. Thoma.*

DE DICTO, eadem eſt cum neceſſitate conſequentiæ, ex eodem D. Thoma, & ratione tantùm, ſeu ſecũdùm connotata differunt, quia hæc reſpicit ſuppoſitionem factam per enunciationem, quâ poſitâ per conſequentiam illatiuam, neceſſarium eſt aliud admittere: Illa autem ſupponit aliquid poſitum eſſe a parte rei ex quo aliud neceſſario ſequatur: Aut breuiùs, hæc dicit ſuppoſitionem in actu ſignato, illa in actu exercito.

INTERNA in
- NATVRALIBVS, cùm potentia aliqua naturaliter determinata eſt ad vnum tantùm oppoſitorum, vt ignis ad calefaciendum tantùm, non autem ad frigefaciendum.
- VOLVNTARIIS, cùm obiectum voluntatem ex neceſſitate determinat, ſiue ad ſpecificationem actus, ſiue ad exercitium ſicut Deus clarè viſus determinat voluntatem neceſſariò ad amorem ſui.

EXTERNA, eſt cùm remanet in voluntate vera indifferentia & indeterminatio ad vtrumlibet oppoſitorum, ſed tamen fieri non poteſt vt eligat non ſeruare præceptum, quoniam regitur & gubernatur à Deo, qui ſemper illi obiicit ea media ad ſeruandum præceptum quæ videt eam accepturam.

CONTINVA, eſt ſecundùm quam aliquid habet eſſe in quolibet tempore & quolibet inſtanti temporis, ſic homo ſecundùm ſpeciem habet neceſſitatem continuam, quia in omni tempore habet eſſe.

DISCONTINVA, ſeu INTERCISA duplex eſt
- DETERMINATA, quoad naturam & quoad nos. Quando aliquid eſt in extremis partibus temporis, ſed in medio tempore non eſt, & tamen determinatè ſcitum eſt, & quoad nos, & quoad naturam, vt eclypſis lunæ eſt neceſſaria neceſſitate diſcontinuâ determinatâ naturæ & nobis, quoniam aliquando eſt, aliquando non eſt, ex ordinario & naturali luminarium motu tali tempore futura eſt, & Aſtrologus id perfectè cognoſcit.
- INDETERMINATA QVOAD NOS, & DETERMINATA NATVRÆ, quando aliquid certum eſt naturæ quando futurum eſt, ſed nobis eſt incertum vt quod aliquis fodiens inueniat theſaurum *Ex Landuno.*

QVOAD
- SPECIFICATIONEM. Quando potentia neceſſariò elicit actum ſecundùm vnam ſpeciem actus, non autem contrariam, ſicut voluntas reſpectu vltimi finis; neceſſariò enim expetit ſummum bonum nec poteſt illud reſpuere; Actus contrarii ſunt velle nolle, aſſentire diſſentire, amare odiſſe.
- EXERCITIVM, quando potentia neceſſariò elicit actum in indiuiduo, ſic viſus præſente obiecto, neceſſario videt.

PRÆCEPTI, vt vult *Biel*, ſeu obedientiæ, *vt vult D. Thomas*, ſeu OBLIGATIONIS, ſeu TENTIONIS.

MEDII, vt ea quę ſunt abſolutè neceſſaria ad finem conſequendum, & ſine quibus non acquiritur finis.

PRÆCEPTI, & MEDII, quæ neceſſitatem acceperunt à Legiſlatore aliquo, & ſunt media neceſſaria ad finem conſequendum, ſic eſt Baptiſmus ad vitam æternam conſequendam, & Sacramentum Pœnitentiæ in adultis poſt peccatum mortale, vel in re, vel in voto.

NEGATIO

DISTINGVITVR À PRIVATIONE & CONTRARIETATE: Quia
- NEGATIO, neque ponit aliquid, neque determinat ſibi ſubiectum.
- PRIVATIO, non ponit aliquid, ſed determinat ſibi ſubiectum ad quod denotat aptitudinem, vt cæcitas ad oculum.
- CONTRARIETAS, aliquid ponit, & determinat ſibi ſubiectum & ſpeciem aliquam, ſic nigrum eſt in ſpecie coloris.

NEGANS, ſeu EXTRA GENVS, eſt quæ proximè poſita eſt ante copulam & propriè facit propoſitionem negantem, vt homo non eſt lapis.

PRIVANS, ſeu IN GENERE, eſt in ſubiecto apto, vt cæcitas.

INFINITANS, quæ comprehendit omnia tam entia quàm non entia præter ſuum oppoſitum, ſicut non lapis dicit omnia illa quæ ſunt præter lapidem: fit autem infinitum per appoſitionem particulæ negatiuæ NON, ante vocem finitam, homo, non homo: lapis non lapis.

MIXTA, partim affirmans, partim negans, vt non omnes currunt, indicatur enim aliquos currere: aliquos non currere.

DISPARATA, eſt negatio alicuius quæ includitur inter diſparata, vt lapis non eſt lignum.

NEGATA, eſt quando negamus propoſitionem negatiuam, vt loquitur *Lychetus.*

- OPPOSITA NATVRÆ cui additur, vt non homo, particula illa NON, destruit naturam humanam, Ideo negatio ſic definita eſt à nonnullis, eſt pars malignantis naturæ, quæ quicquid poſt ſe inuenit deſtruit, & eius oppoſitum ponit.
- NON OPPOSITA NATVRÆ CVI CONIVNGITVR, ſed eam conſeruans, qualem negationem vnum addit ſupra rationem entis, quia ens quatenus eſt vnum eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum ab omni alio; ſi autem non eſſet vnum diuideretur, ſi diuideretur, deſtrueretur.

NON ENS
- SVMITVR pro
  - EO QVOD EST NIHIL SIMPLICITER, ſic ex non ente nihil fit.
  - PRIVATIONE, quę eſt vnum ex tribus principijs, & ſic per accidens res fiunt ex nō ente.
  - MATERIA, quę nō eſt ens actu, ſed tãtùm potentiâ, & ſic ex nō ente fit aliquid per ſe,
- INCOMPLEXVM, idem eſt quod nihil.
- COMPLEXVM, idem eſt quod falſum.

NOTITIA
- INFVSA.
- ACQVISITA.
- ACTVALIS, cùm quis actu ſpeculatur.
- HABITVALIS, cùm quis habet habitum alicuius ſcientiæ, & ſi actu non ſpeculetur, ſed poteſt cùm vult.
- INTVITIVA, eſt rei præſentis & coram oculis poſitæ, & immediatè terminatur ad ipſam vt in ſe eſt.
- ABSTRACTIVA, eſt rei abſentis mediante ſpecie, ſiue rei non poſitæ ante oculos, vnde ſemper innititur alicui cognitioni præuiæ, ſiue eiuſdem rei, vt in memoria rerum viſarum, ſiue alterius.
- CONFVSA, quando cognoſcitur aliquid in ſuo vniuerſali, vt homo in ſubſtantia aut ente.
- DISTINCTA, quando cognoſcitur per definitionē propriam & eſſentialē; vt homo per animal rationale.
- APPRÆHENSIVA
  - INCOMPLEXA, eſt ſimplicium terminorum, & prima operatio mentis.
  - COMPLEXA, eſt enunciatio quâ verū aut falſum affirmamus, & eſt ſecūda operatio.
- IVDICATIVA, ſeu ADHÆSIVA, ſeu ASSENSVS, aut DISSENSVS, eſt animi exiſtimatio, & iudicium quod de re aliqua habetur, *Hæc A. main.*
- DISCVRSIVA, ſeu ARGVITIVA, ſeu RATIOCINATIVA, eſt tertia mentis operatio, quādo à notis ad ignota procedimus.
- CREDITIVA, ſeu FIDES, quâ aſſentimur articulis fidei reuelatis à prima veritate.
- SPECVLATIVA, ſeu CONTEMPLATIVA, quæ ſui gratia expetitur, nec dirigitur ad vllam operationem aut actionem vlteriorem tanquam ad finem, ſicut ſunt ſcientiæ ſpeculatiuę.
- PRACTICA, quę dirigitur ad aliquam operationem tanquam ad finem.
  - DICTATIVA, quæ dictat aliquid eſſe eligendum, vel dimittendū, ſicut eſt prudentia.
  - OSTENSIVA, quæ oſtendit quomodo res poſſit aut debeat fieri, ſi aliquis vellet eam facere, non tamen dictat eam eſſe faciendam; ſic artes mechan. quæ ſunt practicę. *Ex Tartareto.*
- IN PROPRIO GENERE, quâ res cognoſcitur in ſeipſa.
- IN ALIO, VT
  - QVOD, quod & cognoſcitur & eſt ratio etiam cognoſcendi aliud, vel in
    - SPECVLO, ſic beati vident omnia in Verbo.
    - CAVSA, ſic effectus cognoſcitur in Cauſa.
  - QVO, quod non propriè cognoſcitur cognitione directa licet reflexâ cognoſcatur, ſed eſt ratio tantùm cognoſcendi aliud, ſicut ſunt ſpecies intelligibiles & ſenſibiles.

NOTIVS
- NATVRA, ſeu SIMPLICITER, quod SIMPLICIVS, ſincerius & magis immixtum eſt (vt vult *Simplicius*) vel idquod magis participat de actualitate, vt intelligentiæ, idque vel ſecundùm
  - PERFECTIONEM, ſicut quod principalius eſt intentum a natura.
  - GRADVM NATVRÆ, ſicut quod propinquius eſt agenti.
- NOBIS, quod eſt magis ſenſibile & materiale & compoſitum (vt vult *Auerroes*,) & quod eſt ſingulare; ſeu quod propter conditionem noſtri intellectus poſtulat, aut ſaltem poteſt priùs & facilius cognoſci.

NVMERALIS DIVERSITAS
- ACCIDENTALIS, eſt quâ homo albus diuerſus eſt à ſeipſo nigro accidentaliter.
- SVPPOSITALIS, eſt qua Sortes & Plato differunt numero.
- ESSENTIALIS, eſt quâ duo Angeli differunt numero, & duę 2. ſpecies intētionaliter ſumptę.

NVMERVS
- TRANSCENDENTALIS, vagatur per omnia genera, & reperitur in omnibus entibus quę aliquo modo ſunt plura: Nihil enim aliud eſt quàm multitudo, ſeu pluralitas, quæ eſt paſſio quædam entis.
- ACCIDENTALIS, ſeu PRÆDICAMENTALIS, ſeu IN GENERE QVANTITATIS, eſt in habentibus magnitudinem ex diuiſione continui qui ſecundū veteres Philoſophos reperitur tantū in ſubſtantijs præditis quantitate, minimè: in ſubſtantijs ſeparatis à materia duplex autē eſt
  - MATHEMATICVS, ſeu ABSTRACTVS, ſeu ARITHMETICVS, ſeu FORMALIS, ſeu ABSOLVTVS, ſeu EXSPOLIATVS A REBVS, vt loquitur *Auicēna*. Eſt ille quo numeramus, vt binarius, ternarius qui propriè poteſt appellari NVMERVS ACTIVE SVMPTVS, vt vult Philippus Faber, ſeu NVMERANS, quamuis Plato appellauerit animam numerum numerantem, eámque ſic definierit; Anima eſt numerus ſeipſū mouēs, & ab alijs Anima dicta fuerit: NVMERVS INTENTIONALIS.
  - MATERIALIS, ſeu PHYSICVS, ſeu SENSIBILIS, ſeu NATVRALIS, ſeu NVMERATVS, ſeu NVMERVS PASSIVE SVMPTVS, (vt vult *Faber*) ſeu CONCRETVS, ſeu NVMERVS, qui eſt vt accidens (*ex Auerroe*) ſeu QVI EST IN REBVS, *ex D. Thoma*. Quem tamen *Albertus*, impropriè appellauit Formalem, & *Lincolnienſis*, propriiſſimè QVEM NVMERAMVS, ſeu RES IPSÆ ſenſibiles, vt duo homines.
- ESSENTIALIS, eſt eorum quæ aliquo modo ſunt vna, vnitate eſſentiæ ſecundùm ſpeciem & formam, Ideo dicitur SPECIFICVS, ſeu FORMALIS, ſed alia de cauſa quàm MATHEMATICVS, dicitur FORMALIS. Hic enim ſic dicitur à forma phyſica, ille à mathematica. Reperitur ex ſententia *Henrici*, cùm in ſubſtantijs ſeparatis à materia, tum in materialibus. *Alij* tamen & alij ſtrictiùs accipiunt numerum eſſentialem, & dicunt poſſe attribui ijs ſolùm rebus quę nullo modo poſſūt facere vnū numero, vt tres Angeli, vel vt alij attribuūt tantùm ſubſtantijs ſeparatis à materia, materialibus autē nequaquam, ſed non eſt alia diuerſitas inter authores hoſce, quā latioris & ſtrictioris acceptionis vocabuli; Ideo non eſt magnopere laborandum de diſſenſione eorum, ſed vnuſquiſque abundet in ſenſu ſuo *Ex Ochamo, Henrico, & alijs.*

- AGGREGATVS, non eſt propriè nec verè NVMERVS, vt numerus granorum in aceruo.
- DIVINVS, ſeu SVBSTANTIALIS, ſeu SVPEREMINENS, quem aliqui appellant TRANSCENDENTALEM, nihil aliud eſt quàm res ipſæ diuinæ, vt vult *Rubion*, quæ ſicuti nullam veram compoſitionem faciunt, ſic neque vllum numerum qui ſit diſtinctus à rebus ipſis, & hi ſolùm reperiuntur in diuinis, videlicet
  - VNITAS, in eſſentia.
  - QVALITAS, in emanationibus.
  - TRINITAS, in perſonis.
  - QVATERNITAS, in relationibus.
  - QVINARIVS, in notionibus.
- DIGITVS, eſt omnis numerus denario minor, vt octo.
- ARTICVLVS, eſt omnis numerus diuiſibilis in decem partes æquales, ita vt nihil reſiduum ſit; vt viginti, triginta.
- COMPOSITVS, ſeu MIXTVS, eſt qui conſtat ex digito & articulo, eſtque ille qui eſt inter omnes articulos, vt quindecim.

O

OBIECTVM

- ADÆQVATVM, ſeu TOTALE
  - MATERIALE, eſt id quod potentia primò cognoſcit, vt corpus naturale eſt obiectum QVOD materiale phyſicæ.
    - PRIMARIVM, vt corpus naturale in phyſica.
    - SECVNDARIVM, quod conducit aliquo modo ad cognitionem primarij, ſic Categoriæ in Logica, Cauſæ in phyſica.
    - INCOMPLEXVM, eſt ipſum ſubiectum præciſum à paſſione, ſeu ratione formali, vt corpus naturale.
    - COMPLEXVM, eſt ſubiectũ vna cum paſſione per formam enunciationis, vt corpus naturale eſt mobile.
  - FORMALE, ſeu RATIO FORMALIS OBIECTI, eſt id quod eſt ratio vt ipſum & obiectum materiale cognoſcatur; Cuius ſpecies adeo confuſè ab omnibus ferè authoribus traditæ ſunt, vt difficilè fuerit omnium explicationes, & ſententias propter diuerſiſſimas & confuſas terminorum appellationes in ordinem vllum dilucidum reducere, Ideò ſatius eſſe exiſtimaui ex omnibus meo iudicio optimum, facilliműmque quod fuerit ſeligere, breuitérque ſub ſequenti hoc ternario explicare. Ratio igitur formalis.
    - QVÆ, ſeu RATIO QVIDDITATIVA, ſeu *vt vult Soncinas*; quæ ſe tenet ex parte ſcientiæ, ſeu vt vult *Caietanus* OBIECTI VT RES EST, eſt ratio illa obiecti quæ à ſcientia directè conſideratur, Ideo ſolet ſemper exprimi per reduplicatiuam QVATENVS, ſicut dicimus ENS VT ENS eſſe obiectum Metaphyſicæ, Deum vt Deum Theologiæ; corpus naturale vt naturale phyſicę. Aliquando autem ratio iſta formalis, QVÆ eſt ipſa obiecti eſſentia, aut pars aliqua eſſentiæ, & tam latè patet ac ipſum obiectum, vt patet in exemplis allatis. Aliquando non eſt ratio aliqua eſſentialis, nec tam latè patet ac obiectum, ſed eſt ratio quædam accidentalis, quâ obiectum materiale à potentia aut habitu directè attingitur, ſicut in corpore humano, SANABILITAS eſt ratio formalis QVÆ, ſecundùm quam conſideratur à medico; & ſic de aliis, hæc ratio formalis eſt ſemper vna à qua vnitas ſcientiæ & habitus totalis deſumitur.
    - QVA, ſeu PER QVAM, ſeu MOTIVA, ſeu MEDIATIVA, ſeu OBIECTVM VT QVO, ſeu RATIO FORMALIS TENENS SE EX PARTE SCIENTIS, *vt vult Soncinas*; eſt medium cuius gratiâ intellectus aſſentitur concluſioni ſcientificæ, ſeu medium per quod deuenimus in cognitionem obiecti, & communiter in primis & immediatis demonſtrationibus ſolet eſſe forma, vel definitio ſubiecti, vt habere naturam eſt cauſa quare motus inſit corpori naturali; ſed in aliis demonſtrationibus mediatis, poteſt eſſe aliud accidens, ſed in omnibus neceſſarium eſt, vt ſit ratio vera ex parte rei ob quam paſſio inſit ſubiecto, ſicut riſibilitas per rationale. Hæc ratio formalis eſt multiplex pro varietate concluſionum, & habituum partialium vnius & eiuſdem ſcientiæ.
    - SVB QVA, ſeu OBIECTI VT OBIECTVM EST, vt loquitur *Caietanus*, ſeu RATIO TENENS SE EX PARTE OBIECTI vt loquitur *Soncinas*, ſeu RATIO DENOMINATIVA, eſt reſpectus, ſeu habitudo illa quam obiectum non quatenus eſt res aliqua, ſed quatenus eſt ſcibile dicit ad potentiam, ſeu eſt proportio inter potentiam & obiectum in ratione ſcibilis, ita vt ratio illa nihil reale & poſitiuum ponat in obiecto, quatenus eſt res aliqua, ſed tantùm eſt in eo denominatio quædam extrinſeca ab habitudine quam
  - EXTENSIVE, ad cuius omnes ac ſolas partes ſubiectas potentia quomodolibet extendi poteſt, quo pacto luminoſum poteſt dici obiectum viſus noctuæ: quia poteſt attingere aliquo modo quodcumq; corpus luminoſum etiam ipſum ſolem; ſic ens eſt obiectum noſtri intellectus.
  - INTENSIVE, quod ſolùm ea complectitur in quæ potentia ferri poteſt, perfectè, ſic lumen nocturnum eſt obiectum viſus noctuæ, ſic ens corporeum & ſenſibile obiectum noſtri intellectus. *Hæc Caietanus.*
  - SECVNDVM
    - PRÆDICATIONEM, ſic vna potentia habet tãtùm vnum obiectum quod prædicetur de omnibus ſub eo contentis.
    - PERFECTIONEM, ſic vna potentia poteſt habere plura obiecta æqualis perfectionis cum ſeipſa, imò etiam maioris. *Hæc Soncinas.*
- INADÆQVATVM, ſeu PARTIALE
  - PRINCIPALE, vt Deus & ſubſtantię ſeparatæ in Metaphyſica, Demonſtratio in Logica, primus motor in Phyſica; Deus in Theologia.
  - MINVS PRINCIPALE, vt Syllogiſmus Dialecticus in Logica. Res humanæ in Theologia; Categoriæ in Metaphyſica.

NATVRALE duplex {
- ATTINGENTIÆ, quod potentia poteſt viribus ſuis naturalibus attingere, vt ſenſibile ſenſus.
- INCLINATIONIS, ad quod natura aliquo modo inclinatur, tametſi non poſſit præciſè ſuis viribus illud attingere, ſicut multi dicunt eſſe inclinationem aliquam in homine ad cognoſcendum Deum tanquam finem vltimum.

SVPERNATVRALE, vt Deus fide cognit⁹ reſpectu hominum.

PER SE {
- PRIMO, vt color viſus.
- SECVNDO, vt quantitas, diſtantia, & eiuſmodi, quæ appellantur obiecta ſenſus communia.

dicit ad potentiam, ſicut corpus naturale conſideratum a Phyſico, quatenus eſt abſtractum à materia ſingulari, tanquam ſub ratione formali SVB QVA. Sic Mathematicus quãtitatem quatenus abſtrahit à Materia ſenſibili, Metaphyſicus ens quatenus abſtrahit ab omni materia; Theologia Deum, quatenus eſt reuelatus, conſiderat, ſic etiam in ſenſibus color eſt obiectum viſus, ſed ſub iſta ratione formali, SVB QVA, quatenus eſt illuminatus. Hæc ratio formalis eſt tantum triplex in ſciẽtiis, per quam tres ſcientiæ theoreticæ à ſe inuicem diuiduntur, ſuis cuilibet per tria abſtractionum genera præſtitutis limitibus.

PER ACCIDENS, ſicut ſunt negationes & priuationes reſpectu intellectus.

PRIMVM, quod primario à potentia, vel habitu cognoſcitur eſt primum, vel PRIMITATE {
- VNIVOCATIONIS, quod eſt vnius rationis vniuocæ reſpectu omnium aliorum, vt ſubſtantia.
- COMMVNITATIS, ſeu PRÆDICATIONIS TRANSCENDENTALIS, quod eſt commune ad omnia quæ continentur ſub obiecto, licet non vniuocè, ſic ens eſt obiectum intellectus. *Ex Ianduno.*
- PERFECTIONIS, ſeu PRINCIPALITATIS, ſicut eſt perfectiſſima ſpecies obiecti, videlicet primus motor in Phyſica, Deus in Metaphyſica. *Ex Ianduno.*
- ORIGINIS, vel GENERATIONIS, eſt id quod primò terminat cognitionem, ſeu id quod primo obuenit potentiæ, ſic multi contendunt ſingulare eſſe primũ obiectũ Intellectus, poſt quod minùs vniuerſale: Alij contrà, magis vniuerſale eſſe primum obiectum Intellectus; deinde minùs vniuerſale. *Ex Ockamo.*
- VIRTVTIS, eſt illud virtute cuius omne aliud intelligitur à potentia.
- ADÆQVATIONIS, vt in Phyſica eſt ENS MOBILE.
- ATTRIBVTIONIS, vt in Phyſica CORPVS MOBILE, ſeu CORPVS NATVRALE quatenus omnia quæ in Phyſica tractantur pertinent ad corpus naturale, vel tanquam principia, paſſiones aut ſpecies.
- INTENTIONIS, vt in Metaphyſica, ſubſtantiæ ſeparatæ, quia primò intenduntur tanquam obiectum nóbilius.
- MOTIONIS, ſeu EXTENSIONIS, ſeu AGGREGATIONIS, eſt omne id quod quomodolibet poteſt mouere potentiam, ſiue perfectè, ſiue imperfectè, ſic ens reſpectu Intellectus humani qui attingit aliquo modo omnia entia: Quædam enim perfectiùs attingit vt accidentia, & ſubſtantias materiales, quædam imperfectiùs vt ſubſtantias ſeparatas, & modo imperfectiſſimo Deum.
- PROPORTIONIS, eſt id omne quod potentia tantùm poteſt perfectè attingere, ſic QVIDDITAS MATERIALIS, eſt obiectum proportionatum Intellectui humano.
- EXCLVSIONIS, vt loquitur *Burlæus*, & ſic vniuerſale eſt obiectum Intellectus, quia nulla potentia cognoſcit vniuerſale præter Intellectum vnde aliæ potentiæ excluduntur.

SECVNDARIVM, ſeu SVBIECTVM DIVISIONIS, eſt quando ſpecies alicuius generis non directe & primo per ſe pertinent ad eandem ſcientiam ad quam pertinet genus, ſed ad aliam. Nihilominus tamen ad ampliorem cognitionem generis aliquo modo explicantur, tunc ſpecies illæ ſunt ſubiectum ſecundarium & diuiſionis, ſic in Metaphyſica obiectum primarium eſt ENS QVATENVS ENS. Quoniam autem non poteſt perfectè cognoſci abſque aliqua cognitione ſpecierum, Ideo ens in Metaphyſica diuiditur in decem genera generaliſſima, de quibus ſingulis aliquo modo tractatur; Cùm tamen aliqua ex illis vt quantitas & ſubſtantia ſibi peculiares ſciẽtias vendicent. Idem apparet cùm ens diuiditur in ACTVM & POTENTIAM, oportet multa tradere de materia prima, cùm tamen *Materia, vt materia*, propriè ſit conſiderationis Phyſicæ non Metaphyſicæ.

MOTIVVM, ſeu À QVO, eſt illud à quo potentia aliqua ratione mouetur, ſeu id quod habet rationem principij non termini. Idque, vel eſſe poteſt vt {
- QVOD, vt res ſeu obiectum extra exiſtens, v. g. paries qui propriè cognoſcitur.
- QVO, ſic eſt ſpecies intentionalis quæ non propriè cognoſcitur cognitione directa, ſed reflexa tantùm.
- QVOD, & QVO, Quod & cognoſcitur, & eſt ratio quâ aliud cognoſcitur, vt ſtatua Cæſaris.

TERMINATIVVM, ſeu AD QVOD, ſeu DE QVO, eſt id ad quod operatio potentiæ terminatur, ſeu quod habet rationem termini ad quem tendit & terminatur operatio: Sic obiectum extra exiſtens proprie eſt obiectũ terminatiuum, non ſpecies intentionalis, tametſi nonnulli alij latiùs accipiendo, voces iſtas OBIECTIVI, MOTIVI, & TERMINATIVI aliter definierint, vt MOTIVVM ſit id quod non ſit ab intellectu, ſed quod mouet illum, TERMINATIVVM ſit id quod ſit ab Intellectu, & non mouet Intellectum, ſicut ſecundæ intentiones. Et alij etiam aliter definiuerint, ſed tantùm diuerſitas eſt prout diuerſimode accipiunt voces. Nos autem ſic hic definimus ex eo quod obiectum reſpectu Intellectus poſſit habere triplicem reſpectum nempe *Principij*, quia ſpecies procedunt ab obiecto ad potentiam; *Termini* quia intellectus intelligendo tendit ad obiectũ

& ad illud finitur, ſeu terminatur, *perfectius* quia ſpecies intentionalis eſt actus primus. Omnis autem actus alicuius perfectiuus eſt, Ideóque obiectum vnde oriuntur ſpecies habet rationem perfectiui reſpectu Intellectus.

INTELLECTVS HVMANI
- EX PARTE potentiæ eſt ens vniuerſaliſſimè ſumptum, vt dicit Scotus, vel vt dicit D. Thomas quidditas materialis.
- PRO STATV PRÆSENTI, quandiu eſt coniunctus cum corpore eſt quidditas ſenſibilis *ex Scoto.*
- IN ACTV
  - EXERCITO, eſt ens.
  - SIGNATO, eſt verum.

OBLIGATIO eſt præfixio enunciabilis ſecundùm ſtatum ſuſtinendi: Eſtque
- DEPENDENS, quæ fit ſub aliqua conditione, quę quidem non tenet niſi adimpleta conditione.
- CADENS, quę fit vſque ad præfinitum tempus, vt ſi quis dicat pono tibi hanc, quoad vſque tua reſponſio fuerit negatiua.
- RENASCENS, in qua præfinitur tempus ceſſationis & reuerſionis.

OPPOSITIO
- PHYSICA, eſt repugnantia rerum ſecundùm ſe, qualis reperitur inter album & nigrum, calidum & frigidum.
- LOGICA, eſt repugnantia aliquorum comparatione eiuſdem ſubiecti non in exiſtendo, ſed in prædicando, & ſub hoc genere continentur omnes formæ abſtractæ, ſi inter ſe vel cum ſubiectis comparentur. *Ex Conimbricenſ.*
- MORALIS, qualem multi exiſtimant reperiri inter peccatum & gratiam, non autem oppoſitionem phyſicam. Moralis igitur eſt illa quæ eſt inter aliqua non ex natura, ſed ſecundùm aliquid extrinſecum, ita vt non ſe mutuò expellant, per mutationem vllam phyſicam, ſed tantùm demeritoriè, vt patet in gratia & peccato.

OPVS
- OPERANTIS, eſt quod vim habet ex bonitate & deuotione eius qui operatur.
- OPERATVM, quod præciſe ex ſe valet, & vim habet, modo fiat ſicut lex præſcribit, quicquid ſit de bonitate aut malitia miniſtri.

ORDO
- EST habitudo prioris ad poſterius, & è contra, Ideóque vbicumque eſt ordo, ibi eſt aliquid prius & poſterius.
- DOCTRINÆ, eſt in diſpoſitione partium alicuius ſcientię proceſſus a notioribus nobis, ſiue ea ſint naturâ ignotiora, ſiue notiora, ad ignota nobis éſtque, vel
  - COMPOSITIVVS, per modum componendi à partibus ad totum, vt ſi primò explicarentur termini propoſitionis ſubiectum & prædicatum, deinde propoſitio, & poſtea ſyllogiſmus; aut in phyſica, principia, deinde corpus naturale, Ad hunc modum pertinet etiam progreſſus ab vniuerſalibus ad particularia, à genere ad ſpecies, à corpore naturali ad cœlum & elementa, & hic ordo eſt proprius ſcientiarum ſpeculatiuarum.
  - RESOLVTIVVS contra, per modum reſolutionis cùm totum reſoluitur in partes & incipimus à definitione totius & progredimur ad partes, ſic Ariſtoteles in prioribus analyticis reſoluit Syllogiſmum in partes à capite 32. vſque ad finem, ita vt primò proponat definitionem Syllogiſmi, deinde propoſitionis, poſtea termini, aut cùm incipimus a definitione finis, & progredimur ad media. Quo modo Ariſtoteles in Ethicis incœpit à definitione fœlicitatis, & poſtea progreſſus eſt ſequentibus libris ad explicationem virtutum. Et hic ordo eſt proprius ſcientiarum practicarum, vt probè videtur docuiſſe *Zabarella.*
- NATVRÆ, eſt progreſſus ab iis quæ ſunt naturâ notiora ad ignotiora naturâ. Cõtingit autem vt ea, quæ notiora ſunt naturâ ſint etiam notiora nobis. Vnde accidit vt vterque ordo aliquando in eũdem coincidat, ſed id fit ex accidente de quo non eſt ſcientia.
- SVCCESSIONIS NATVRALIS, ſeu PRIMORDIALIS, qui eſt inter non eſſe & eſſe vniuſcuiuſque rei.
- EXISTENTIALIS, eſt in exiſtentiis rerum ſecundùm quod eſſe vnius præſupponit eſſe alterius, & non è contra. Et ſic dicitur prius natura, ſecundo modo ab Ariſtotele in Poſtprædicamentis.
- GRADVS, ſeu DIGNITATIS NATVRALIS, eſt inter partes vniuerſi quarum aliæ aliis dignitate præcellunt, ſuperiora inferioribus, mixta ſimplicibus, animata inanimatis, intelligentiæ corporibus cœleſtibus, & ſic de aliis. Digniora autem ſunt priora indignioribus, nobiliora ignobilioribus.
- INTENTIONIS, ſic finis eſt prior iis quæ ſunt ad finem, & hæc eſt PRIORITAS A CONSILIO, ſeu INTENTIONIS, ſic vniuerſaliter perfecta ſunt priora imperfectioribus.
- EXECVTIONIS, ſeu GENERATIONIS, ſic ea quæ ſunt ad finem ſunt priora fine, & vniuerſaliter imperfecta perfectis.
- CAVSALIS, ſeu NATVRÆ, eſt inter cauſam & effectum quæ aliquando poſſunt eſſe ſimul tempore, cauſa tamen ſemper eſt prior naturâ quàm effectus.
- ORIGINIS, qualis eſt lucis ad ſplendorem in igne, & propriè ordo iſte perſpicitur in diuinis, vbi ordo originis præciſus eſt ab ordine naturæ, in creaturis autẽ non ſeparantur: ſed ea quæ ſunt priora prioritate originis propriè ſumpto vocabulo non confundendo cum prioritate durationis aut generationis, ſunt etiam priora naturâ, Ideo non facilè diſtinguitur vna ab alia, niſi ſecundùm rationem.
- RATIONIS, cùm vnum præſupponitur ad cognitionem alterius ſine quo non poteſt intelligi, & non è contra; Sicut inter ens, bonum, verum, & vnum, & vniuerſaliter inter ſubiectum & paſſionem, ſubiectum enim poteſt intelligi abſque paſſione, paſſio autem non ſine ſubiecto, vt volunt nonnulli.
- DVRATIONIS, qualis eſt æternitatis ad æuum, æui ad tempus, & etiam eorum quæ fiunt in tempore.
- CONTINVITATIS, eſt inter partes corporis continui, vt inter caput, humeros, pectus, & cætera hominis organa.
- SITVATIS, ſeu LOCALIS, eſt inter partes loci inter ſe, vel inter partes loci reſpondentes partibus locati, ita vt alia pars loci reſpondeat capiti, alia pedibus, alia manibus, Item ſic eſt dextrum, ſiniſtrum, ſurſum, deorſum in cœlo,

- NATVRÆ, qui pertinet ad res & diſtinguitur ab ordine naturæ de quo ſuprà: qui pertinet ad diſpoſitionem ſciētiarum, vt patet ex definitione illius ibidem. Hic autem ordo aut eſt
  - MATERIALIS, ſeu ORDINATVS, qualis eſt inter ſpecies vel diſferentias eiuſdem generis, quarum vna dignitate nobilior eſt aliâ, vt rationale dignius irrationali.
  - ELICITIVVS, ſeu ORDINANS, qualis eſt inter florem & fructum, quem ordinem natura in ipſis exiſtens ſic ordinauit, vt primò producerentur flores, deinde fructus.
  - SVBIECTIVVS, qualis eſt inter illa quæ in eadem natura ordinatè diſpoſita ſunt idque vel in eadem natura
    - SPECIE, differente tamen numero, qualis eſt inter patrem & filium, Socratem & Sophroniſcum.
    - SINGVLARI, omninò indifferente qui ordo ſolummodo reperitur in Deo.

Hæc Henricus

P

PARS
- ESSENTIALIS
  - PHYSICA, vt materia & forma.
  - QVASI PHYSICA, vt punctus lineæ, inſtans temporis, & *mutatū eſſe* motus.
  - METAPHYSICA, vt genera & differentiæ reſpectu ſpecierum.
- INTEGRALIS
  - HOMOGENEA, ſeu COGNATA, ſeu SIMILARIS, vt partes carnis.
    - FORMALIS, vt caro quandiu coniungitur toti ſeu formæ ſubſtantiali viuenti.
    - MATERIALIS, vt eadem caro & cæteræ partes poſt animæ abſceſſum in cadauere reſiduæ.
  - HETEROGENEA, ſeu MVLTIGENA, ſeu DISSIMILARIS, vt caput, cor, &c.
- QVANTITATIVA, quæ conſtituit totum quantitatiuum, quod differt ab integrali toto, in hoc quod integrale aliquid ſuperaddit quantitatiuo, nimirum certam partium diſpoſitionem in ordine ad totum, quod non dicit quantitatiuum.
- ENTITATIVA, quâ partes alicuius ſubſtantiæ ante aduentum quantitatis aut formæ intelligūtur eſſe ita diſpoſitæ, vt vna ſit extra aliam, cuiuſmodi partes imprimis attribuunt materiæ primæ, quia materia ante aduentum formæ ſubſtantialis aut quantitatis intelligitur diſtincta & diuiſa in ſe aliquo modo.
- SVBIECTIVA, vt homo reſpectu animalis, Petrus reſpectu hominis.
- ALIQVOTA, quæ aliquoties per ſe ſumpta exæquat totum, vt duo, quater ſumpta efficiunt octo.
- NON ALIQVOTA, quæ aliquoties ſumpta non reddit ſuum totum, vt tria reſpectu octo.

PARTICVLARE
- SVMITVR PRO
  - SPECIE SPECIALISSIMA, vt Homo.
  - INDIVIDVO SIGNATO, vt Petrus.
- DIFFERT A SINGVLARI, eò quod
  - PARTICVLARE / SINGVLARE significat partē ſūptam ad modum
    - PARTIS, vt Petrus reſpectu hominis.
    - TOTIVS, vt Petrus per ſe ſpectatus.

PARTICIPARE aliquo
- PERFECTE, quando res aliqua aliâ participat in totum, ſed non totaliter, ſic Petrus participat ſpecie humanâ, ſed non totaliter, quia reperitur in alijs.
- PERFECTISSIME, & EMINENTER, quando aliquid alio participat in totum & totaliter cum nulla omnino differentia excepto ſolùm ordine Originationis; ſic Filius & Spiritus-Sanctus participant diuinâ eſſentiâ.
- IMPERFECTE, ſeu DIMINVTE, ſic creaturæ participant bonitate Dei, In qua participatione etiam eſt magna latitudo vt alia alijs perfectiùs participent, ſuperiora quàm inferiora, digniora quàm ignobiliora, Angeli plus quàm homines, animata plus quàm inanimata.
- SVBIECTIVE, ſeu TANQVAM SVBIECTVM, ſic materia participat formâ, ſubiectum albedine.
- EFFECTIVE, ſeu TERMINATIVE, ſeu ABIECTIVE, vt impropriè loquitur *Baſſolis*, ſicut effectus participat cauſâ, non enim effectus abijcit cauſam, ſed potiùs æternùm retinet id quod cauſa ſibi dederit, nimirum eſſe ſuum.
- PARTIALITER, ſicut totum participat partibus.

PASSIO
- SVMITVR, pro
  - PROPRIETATE FLVENTE ab eſſentia rei quę duplex eſt
    - SIMPLEX, vt riſibile à natura hominis.
    - DISIVNCTA, vt par & impar à numero, eſtque duplex
      - INCONVERTIBILIS, ſecundùm vnū membrum, niſi ſumantur coniūctim, vt par vel impar, non enim omnis numerus eſt par; ſed vel par, vel impar.
      - CONVERTIBILIS ſecūdùm vnum mēbrum, ſic vnū eſt proprietas entis, vnū enim reciprocatur cum ente.
  - POENA INFLICTA, vt paſſio Chriſti
  - EFFECTV AGENTIS, quatenus eſt in paſſo, qui prout eſt ab agente dicitur actio.
  - QVACVMQVE IMPRESSIONE, quæ fit abſque alteratione ſenſibili, quomodo ſæpiſſimè ab Ariſtotele attribuitur ſenſibus & intellectui & ſpeciebus intētionalibus, cùm ſæpe dixerit intelligere & ſentire eſſe quoddam pati; & hæc acceptio eſt analoga non omninò ęquiuoca.

MOTV APPETITVS, qui ideo dicitur paſſio ſeu PERTVRBATIO animi, quoniam eiuſmodi appetitus ſenſitiui ſolent fieri per alterationem aliquam corporis, vt per calefactionem aut rarefactionem, ſanguinis dilatationem, aut contractionem ſpirituum vitalium aut per eiuſmodi alias paſſiones, Ideóque hæc acceptio non eſt impropria, ſed appropriata, & paſſionis, ſic acceptæ duæ ſunt ſpecies.
- PASSIO, propriè dicta cùm mens perturbatione victa à recta ratione deflectit, & ſic ſecundùm principium motus eſt in parte inferiore, ſeu ſenſualitate, ſecũdùm vero terminum eſt in parte ſuperiore & voluntate.
- PROPASSIO, ſolùm eſt in parte inferiore, cùm quis à perturbatione, triſtitia, cupiditate, timore, aut ira ſic afficitur vt mens à rectitudine rationis non deflectat, quales propaſſiones reperiebantur in Sanctis & martyribus.

ABIECTIONE, qualitatis naturalis, & IMPRESSIONE qualitatis extraneæ & contrariæ. Et hæc acceptio eſt propriiſſima ex D. Thoma pleriſque in locis.

RATIONEM
- ANTECEDENS, quâ mens velut perſtringitur & obtenebratur
- CONSEQVENS, per modum
  - REDVNDANTIÆ, quia ſcilicet cùm ſuperior pars animæ intensè mouetur in aliquid, ſequitur motum eius etiam pars inferior.
  - ELECTIONIS, quando ſcilicet homo ex iudicio rationis eligit affici aliquâ paſſione: hæ autem duæ virtuti & bonitati morali famulantur.

CORRVPTIVA, quę fit à contrariò, vt calor expellitur à frigore.
PERFECTIVA, per quam acquiritur aliqua qualitas, quę eſt perfectio potentiæ, abſque amiſſione alterius qualitatis, ſicut eſt illuminatio.
NOTIONALIS, ſolùm reperitur in diuinis. *Ex Dominico de Flandria.*
FLVENS, à principiis eſſentialibus, ſeu ab eſſentia rei, reperitur in creaturis, vt diſciplinabile, riſibile à forma humana.
DIVISIBILIS, ſecundùm
- SPECIEM, vt paſſiones hominis.
- SVBIECTVM, vt partes aliæ calidæ, aliæ frigidæ, &c.

PERFECTIO
- TRANSCENDENS, eſt negatio defectus cuiuſque rei in ſuo genere, ſic cœlis nulla perfectio deeſt quæ requiratur ad perfectionem corporis cœleſtis; ſic etiam intellectui humano in ſuo genere nihil deeſt.
- NATVRALIS, eſt forma quædam naturalis perficiens aliquo modo ſubiectum vt forma ignis.
- MORALIS, eſt ſecundùm rectam agendi rationem, ſicut ſunt virtutes morales.
- SIMPLICITER SIMPLEX, ſeu FORMALIS, quæ in quolibet ente vt ens eſt, melior eſt ipſa quàm non ipſa. *Ex D. Anſelmo.* Illud autem NON IPSA, non eſt ſumendum neque infinitè neque contradictoriè; ſed contrariè, ſicut eſſe hominis melius eſt quam non eſſe ſumptum contrariè, nimirum quàm eſſe bruti, non tamen eſt melius quàm non eſſe ſumptum infinitè aut contradictoriè, eo quod eſſe Angeli, aut eſſe Dei, quod comprehenditur ſub non eſſe hominis ſumpto infinitè, aut contradictorie ſimpliciter melius eſt quàm eſſe hominis. Aut breuiùs ſic poſſet definiri. Perfectio ſimpliciter ſimplex eſt illa quæ in conceptu ſuo formali nullam inuoluit imperfectionem; & omnes eiuſmodi perfectiones ſunt in Deo formaliter, vt eſſe, ſapientia, iuſtitia, bonitas, &c.
- SECVNDVM QVID, ſeu IN GENERE CERTO, quæ in conceptu formali aliquam imperfectionem includit. Et eiuſmodi perfectiones ſunt in Deo eminenter non formaliter.
- INTRINSECA, quam cauſæ intrinſecæ & rei natura tribuunt
- EXTRINSECA, quam cauſæ extrinſecæ vt finis & efficiens afferunt
  - VTRAQ; EST
    - PERMISSIVA, ſicut animal in quãtum eſt genus, eſt perfectius muſca; eo quod permittitur animalis natura inueniri in homine qui eſt longè perfectior muſca.
    - POSITIVA, ſic muſca eſt perfectior quàm animal, quatenus eſt genus, quia vnaquæque ſpecies propriam addit perfectionẽ ſupra perfectionẽ generis. Hæc tamen diſtinctio ſatis inepta eſt quâ *Fõſecani*, & alij vtuntur.
- DISPOSITIONIS, eſt in materia diſpoſita ad recipiendam formam, ſic materia ignis diſponitur per calorem, ſiccitatem, leuitatem tanquam per inchoatas perfectiones ad recipiendam formam ignis.

- ACTVS PRIMI, ſeu FORMÆ, ſeu SECVNDVM ESSE, ſeu SECVNDVM NATVRAM, ſeu PERFECTIO PRIMA, quando res conſtituitur in eſſe per formam ſubſtantialem, vt ignis per formam ignis.
- ACTVS SECVNDI, ſeu OPERATIONIS, ſeu SECVNDVM ACCIDENTIA, ſeu PERFECTIO VLTIMA, quando res actu operatur, vt ignis cùm comburit eſt in vltima perfectione.
- EXISTENTIÆ, cùm res actu exiſtit extra cauſas, & hæc eſt quaſi perfectio media, primò enim res habent eſſentiam, deinde exiſtentiam, denique operantur.
- HABITVS, vt cùm quis perficitur nouo aliquo habitu, vt Aſtrologus acquiſito habitu Aſtrologiæ.
- FINIS, quando res attingit finem & eo fruitur.
- LOCI, ſeu QVIETIS, vt cùm elementa quieſcunt in locis ſuis naturalibus.
- TOTALITATIS, quâ totum perficitur in eſſe totius cùm antea eſſet tantùm in eſſe partiali, ſeu imperfecto, ſeu diminuto.
- TEMPORIS, ſic vir eſt perfectior puero.
- IN
  - ESSENDO, ſic inquit *Henricus*, maior eſt perfectio creaturarum in ſuppoſito quàm in eſſentia, & conſequenter rationes veri, boni & vnius ſunt maiores in ſuppoſito creato quàm in eſſentia.
  - SVPPONENDO, ſic maior eſt perfectio in eſſentia Dei quàm in Subſiſtentia, quia eſſẽtia eſt id quod per ſe eſt, ſubſiſtentia autem eſt id quod habet in ſe eſſentiam & conſequenter rationes veri & boni ſunt maiores in eſſentia Dei quàm in ſubſiſtentia. *Ex Henrico.*

PER SE
- SVMITVR, prout opponitur
  - PER ALIVD, ſic ſol eſt lucidus per ſe, luna per aliud, & illud PER SE appellatur METAPHYSICVM, ſeu SECVNDVM SE, ſeu PER ESSENTIAM, ſeu PER SE ENTITATIVVM. Quia Metaphyſicus conſiderat entitates rerũ non prædicationes.
  - PER ACCIDENS, & appellatur per ſe LOGICVM, ſeu PRÆDICATIVVM, ſic ſol eſt lucidus per accidens, quia lux eſt accidens illius, & facit propoſitionem per accidens, ſecundùm conſiderationem logicam Quia Logicus non tam conſiderat naturam rerum quàm prædicationem.
- MODI SVNT QVATVOR CVM
  - PRÆDICATVM ponitur in definitione ſubiecti, vt genus & differentia in definitione ſpeciei.
  - SVBIECTVM ponitur in definitione prædicati, vt ſubiectum in definitione propriæ paſſionis, & hi duo ſunt veri & proprij modi perſeitatis.
  - ALIQVID per ſe exiſtit, ſicut ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtunt, accidentia in alio & per aliud, & hic modus non eſt prædicandi, ſed eſſendi.
  - EFFECTVS FORMALIS prędicatur de cauſa ſua formali, vt albedo albificat, calor calefacit; Aut de ſubiecto, vt paries eſt albedine albus, & hunc modum Ariſtoteles appellauit PROPTER SE, potiùs quàm PER SE.

PERTINERE AD ALIQVID
- PRÆSVPPOSITIVE, ſeu ANTECEDENTER, ſicut operationes virtutum pertinent ad beatitudinem.
- CONCOMITATIVE, ſeu CONSEQVVTIVE, ſicut delectatio ad beatitudinem pertinet.
- MINISTERIALITER, ſicut diuinæ beatitudini inſeruiunt.
- ESSENTIALITER, ſic viſio diuinæ eſſentiæ ad beatitudinem pertinet. *Ex Capreolo.*

POSITIO SVMITVR, pro
- ORDINE PARTIVM IN TOTO, in ordine ad locum, & ſic eſt vnum ex prædicamentis.
- EXISTENTIA alicuius indiuiſibilis inter duas lineas contiguas, vel inter partes lineæ, & ſic punctus habet poſitionem.
- SIGNIFICABILITATE, ſeu SENSIBILITATE, partium quantitatiuarum in ſuo toto, & hoc modo pertinet ad quantitatem continuam.

POSSIBILE
- DISTINGVITVR à contingenti in hoc quod
  - POSSIBILE eſt id quod, quando non eſt poteſt eſſe,
  - CONTINGENS, quod poteſt eſſe & non eſſe.
- RESPECTV AGENTIS
  - NATVRALIS.
  - SVPERNATVRALIS.
- POTENTIA
  - OBIECTIVA
  - SVBIECTIVA
  - EX PARTE
    - AGENTIS, vt alterius mundi creatio à Deo.
    - MATERIÆ, ſeu SVBIECTI, ſeu RECEPTIBILIS, vt poſſibile hominem videre Deum.
- LOGICVM, ſic omne id eſt poſſibile quod non repugnat, ſeu inuoluit contradictionem.
- PHYSICVM, reſpectu tantùm curſus naturalis rerum.

POTENTIA

- SVMITVR pro
  - SVBIECTO, quocumque recipiente.
  - QVALITATE, quâ patiens reſiſtit agenti, ſic frigiditas eſt potentia aquæ.
  - PROPRIA PASSIONE.
  - DISPOSITIONE ACCIDENTALI, quâ aliquid faciliter vel difficulter patitur, mutatione
    - CORRVPTIVA, vt molities in cera.
    - PERFECTIVA, ſicut raritas in aëre eſt potentia ad illuminandum.
  - ENTITATE ALIQVA ABSOLVTA, ſeu pro FVNDAMENTO RELATIONIS, & ſic ex ſententia quorundam, eſt de eſſentia materiæ.
  - RELATIVA, ſeu RESPECTV, ſic non eſt de eſſentia materiæ.
  - PRINCIPIO ACTIVO, quo agens agit, ſeu quod eſt principium tranſmutandi aliud quatenus eſt aliud, ſic calor eſt potentia calefactiua.
  - PRINCIPIO PASSIVO, quod eſt principium tranſmutandi ab alio. Et hæc comes eſt materiæ. Hæ duæ acceptiones ſũt principaliores, & magis propinquæ *Ariſt. 9. Metap.*
- ACTIVA, quâ agens agit tanquã principio QVO, & eſt in agentibus
  - INANIMATIS, vt calor in igne eſt potentia calefactiua.
  - INTELLECTVALIBVS, ſeu COGNOSCITIVIS, eâque vel eſt
    - IMMATERIALIS quoad eſſe & operari, vt ſunt potentiæ Angelorum.
    - MATERIALIS quoad eſſe & operari, vt ſunt potentiæ ſenſitiuæ.
    - PARTIM MATERIALIS, partim IMMATERIALIS, MATERIALIS, quoad eſſe aliquatenus: IMMATERIALIS, quoad operari, vt intellectus & voluntas in homine.
- PASSIVA, quâ aliquid aptum eſt pati, quã multi ponunt eſſe de eſſẽtia materię, ideóque nimis talis potentia ſecundùm illos eſt potẽtia CONTRADICTIONIS, eſtq; vel
  - CONIVNCTA CVM PRIVATIONE ſeu ABIICIENS ACTVM, ſeu POTENTIA ad formam vnam ſecundùm genus, *ex Caietano*, quæ reperitur in materia corporum inferiorum.
  - SEPARATA A PRIVATIONE, ſeu STANS CVM ACTV, ſeu *ex Caietano* POTENTIA AD VNICAM FORMAM, qualis eſt potentia materiæ cœli ex multorum ſententia.
  - PVRE RECEPTIVA, quæ nulla actione aut paſſione recipit formam. Hanc potentiam habet materia cœli, ex eorundem ſententia.
  - RECEPTIVA, & PASSIVA ſimul quæ media actione & paſſione recipit formã ab agente cuiuſmodi potentia eſt in materia inferiorum.
  - SVBIECTIVA, quâ aliquid poteſt eſſe ſubiectum formæ ſubſtantialis vel accidentalis; Differt à receptiua, quia receptiua includit ſubiectiuam, & ſupra illam addit reſpectum ad diuerſas formas, quamuis enim ex multorum ſententia ambæ ſint, ipſa materia prima, tamen receptiua plus diſtinguitur à materia quàm ſubiectiua, quia receptiua propriè eſt in prædicamẽto relationis, ſubiectiua eſt planè eſſentialis materiæ.
- METAPHYSICA, ſeu POTENTIALITAS, ſeu POTENTIA impropriè dicta, propriè eſt in omnibus intelligentijs ſolo excepto Deo, quâ intelligentiæ poſſunt recipere in ſe noua accidentia v.g. nouas intellectiones, aliáque accidentia ſpiritualia quæ intellectus humanus nunquam intelligendo ſunt.
  - OBIECTIVA, quâ aliquid eſt producibile ab agente. Hæc eſt excogitata à *Scoto*, qui dicit res eam habere antè quàm actu ſint extra cauſas, & propter quam potentiam res habent eſſe aliquod reale diminutum quod plus eſt quàm eſſe cognitum, eſſe enim cognitum eſt ens rationis ex eius ſententia, ſed eſſe hoc in potentia obiectiua eſt eſſe quoddam reale ſed diminutum.
- OBEDIENTIALIS, ſeu SVPERNATVRALIS, quæ reſpõdet potentiæ Dei infinitæ quâ omnis creatura obedit Deo eâque vel eſt
  - ACTIVA, quâ res eleuatur a Deo ad actionem ſupernaturalem, ſicut per lumen gloriæ eleuatur intellectus ad videndum Deum, per gratiam ad eliciendum actus charitatis fidei, ſpei, & pœnitentiæ.
  - PASSIVA, quâ eleuatur ad recipiendum tantùm; Ideóque ab alijs appellatur POTENTIA AD RECIPIENDVM, & conuenit omnibus potẽtijs receptiuiſ. *Ex Capreolo.*
- LOGICA ſeu RATIONIS, eſt non repugnantia terminorum, ideo ab alijs appellatur COHÆRENTIA TERMINORVM, & rectè appellanda eſt POSSIBILITAS.
  - AD ESSE & NON ESSE, quâ omnes res quæ ſunt à potentia Dei abſoluta poſſunt redigi ad non eſſe, & contrà ea quæ non ſunt, poſſunt eſſe: Sed acceptio hæc licet fortaſſe ſit vera, tamen in rigore non eſt admittenda, eo quod per illam ponere oporteat potentiã hanc eſſe in non ente, quod difficilè eſt dictu aliquid eſſe in non ente tanquam in ſubiecto: Et communiter nunc ſolet potentia obedientialis accipi prout dicit reſpectum ad actionem aut paſſionem, ſuppoſitâ entitate rei tanquam fundamento.
- NATVRALIS, quæ reſpicit agens naturale, ſeu vt alij, quæ reſpicit formam naturalem, ſiue fiat ab agente naturali, ſiue ſupernaturali, ſeu fortaſſe meliùs QVA RES ALIQVA HABET PROPENSIONEM & inclinationem naturalem ad aliquid, vt ignis ad aſcenſum.
- VIOLENTA, quæ rei repugnat, ſeu quæ eſt contra inclinationem naturalem rei, vt igni deſcendere.
- NEVTRA, quâ res neque habent inclinationem naturalem ad aliquid, neque naturalem repugnantiam, ſicut, inquit *Scotus*, igni naturale eſt aſcendere violentum deſcendere, moueri autem in orbem; quomodo multi exiſtimant nabi ab orbe lunæ proximo, neque eſſe naturale neque violentum, ſed præter naturam & ei conuenire ex POTENTIA NEVTRA, ſic inquit in ſuperficie eſt potentia neutra ad albedinem aut nigredinem. Hanc omnino Thomiſtæ negant, ſed admittunt Conimbricenſes in artificialibus tantùm, ſicut ex ligno poteſt fieri menſa vel lectica.

N

- **MATHEMATICA** metaphoricè dicta, ſic dicitur quadratū, quod fit ex diametro aliquo in ſe ducto, eſſe potentiam diametri, de qua potentia loquitur Euclides 10 Elementorum.
- **DEI**
  - **ABSOLUTA**, quâ abſolutè poteſt facere quicquid non inuoluit contradictionem, ſeu eſt potentia Dei, quatenus cōſideratur ſine vlla habitudine ad aliud, quatenus poteſt facere omne id quod vult.
  - **ORDINARIA**, quæ reſpicit communem & ordinatum curſum, ordinémque rebus inſitum.
- **RATIONALIS**, quæ eſt oppoſitorum, quâ aliquid poteſt facere & non facere, facere aliquid & ipſius oppoſitum, omnibus ſimiliter ſe habentibus, & hæc ſi propriè accipiatur, reperitur ſolummodo in libero arbitrio, vt homo poteſt velle, & non velle aliquid, Item velle & nolle, id eſt, poteſt exercere tam actus contradictorios, quàm contrarios.
- **IRRATIONALIS**, quæ eſt vnius tantùm, vt ignis tantum calefacit: Quod autem calor ignis induret lutum & molliat ceram, contingit illud ex diſpoſitione ceræ & luti, non ex natura & potentia ignis.

Ex … .

PRÆCOGNITA
- **SUBIECTUM**, cui Ariſtoteles attribuit duas præcognitiones QVID & QVOD ſit, per QVID autem oportet intelligere QVID NOMINIS non QVID REI.
- **PASSIO**, cui attribuit ſolam præcognitionem QVID SIT, nimirum QVID NOMINIS.
- **PRINCIPIA**, quibus attribuit ſolam prænotionem quod ſint vera.

PRÆCOGNITIO
- **QVID EST**
  - **REI** ſeu DEFINITIUA ſeu QVIDDITAS,
  - **NOMINIS.**
- **QVOD EST**
  - **COMPLEXA**, quod res ſit vera.
  - **INCOMPLEXA** quòd exiſtat.

PRECEPTA DECALOGI
- **NEGATIVA** obligant ſemper & ad ſemper.
- **AFFIRMATIVA** obligant ſemper, ſed non ad ſemper.

PRÆDICABILE
- **IDEM** eſt reipſa cum vniuerſali, differūt tamē ratione, quia
  - **VNIVERSALE**, eſt id quod eſt in pluribus.
  - **PRÆDICABILE**, eſt id quod dicitur de pluribus, aut aptum eſt vt prædicetur.
- **IN**
  - **QVID**
    - **LATE**, ſic omne quod eſt eſſentiale rei prædicatur in quid vt genus, & differentia & ſpecies.
    - **STRICTE**, quod per modū totius, ſeu determinabilis prædicatur, vt ſola genera & ſpecies, nō differentiæ.
  - **QVALE**
    - **ESSENTIALE**, vt ſolæ differentiæ ſpecificæ.
    - **ACCIDENTALE**, vt ſola accidentia tam communia quàm propria, ſeparabilia quàm inſeparabilia.

PRÆDICAMENTUM
- **EST ORDINATA** quædā ſeries generum & ſpecierum ſub vno communi genere cōtentarum, cuius vocabuli author inter latinos primus fuiſſe videtur *Boëtius*.
- **SPECTAT AD**
  - **METAPHYSICUM**, intentionaliter primo, id eſt quatenus res cohibet.
  - **LOGICUM**, intentionaliter ſecundo, id eſt, quatenus res, vt habent rationem prædicati & ſubiecti complectitur.
- **IN ILLO ALIQVID PONITUR**
  - **PER SE**, vt genera & ſpecies ſibi ſubordinatę.
  - **PER ALTERUM**, ſeu collateraliter, ſeu indirectè vt differentiæ.
  - **REDUCTIVE & PER ACCIDENS** vt
    - **MOTUS** ad prædicamentum ſui termini ad quem
    - **PRIVATIO AD HABITUM.**
    - **IMPERFECTUM AD PERFECTUM.**
    - **PRINCIPIUM AD PRINCIPIATUM**
      - **EXTRINSECUM**, vt Deus, ſed valde impropriè.
      - **INTRINSECUM** vt punctum aut vnitas.

Hæc Dominicus de Flandria.

PRÆDICATIO
- **NATURALIS** quę rei naturę congruit
  - **IDENTICA**, in qua idē prędicatur de ſeipſo, vt Sortes eſt Sortes, gladius eſt enſis, veſtimentum eſt indumentum.
  - **DIRECTA**, eſt in quâ id quod eſt quaſi forma prędicatur de eo quod ſe habet illius comparatione, vt materia, vt cùm animal enūciatur de homine: album de niue.
- **NON NATURALIS** quę rei naturę non conuenit, eáque eſt, vel
  - **CONTRA NATURAM**, ſeu **INDIRECTA**, in qua id quod ſubijcitur eſt veluti forma eius quod prędicatur, vt animal eſt homo, albū eſt nix.
  - **PRÆTER NATURAM**, ſiue per ACCIDENS, cùm videlicet nec id quod prædicatur eſt tanquàm forma eius quod ſubijcitur, neque è cōtra. Sed ambo ſunt quaſi formę vnius tertij, vt album eſt dulce; vel dulce eſt album.
- **EXERCITA**, eſt in qua verbum EST, genuinam natiuámque retinet ſignificationem, vt Iuſtitia eſt virtus.
- **SIGNATA**, eſt quæ fit per hæc verba SIGNIFICO, PRÆDICOR, DICOR, AFFIRMOR, & ſimilia ſecundarum intentionum verba, vel per verbum EST, loco ipſorum poſitum. *Ex Fonſeca.*

PRÆSENTIA
- **SUMITUR PRO**
  - **RELATIONE**, & ſic eſt in Categoria ad aliquid.
  - **FUNDAMENTO RELATIONIS**, & ſic eſt in Categoria vbi, ſi ſit præſentia localis &c.
- **COGNITIONIS**, eſt quâ obiectum dicitur eſſe in potentia cognitiua quando actualiter cognoſcitur licet ab eo realiter diſtet.
- **INDISTANTIÆ**, eſt quâ vnum non diſtat localiter ab alio.
- **LOCALIS**, quæ eſt inter duo corpora exiſtentia in locis, aut qualis eſt corporis locati ad locum.
- **SACRAMENTALIS**, quomodo Corpus Chriſti Domini eſt præſens Sacramento Euchariſtię.

PRÆTERITUM
- **FORMALITER**, eſt ipſa pręteritio.
- **DENOMINATIVE**, eſt res quæ præterit

PRÆTER NATURAM, id eſt naturali inclinatione, nec inclinante nec repugnante. Et ſic animæ præter naturam eſt viuere extra corpus.

PRIMO DIVERSA, ſunt illa quæ nihil idem includunt, & quæ in nullo conueniunt, ſeu QVÆ primò diuidūt genus generaliſſimū tanquā ſpecies immediatæ, vt ſubſtātia & accidēs, tametſi Scotus & eius ſequaces paulo ſtrictiùs ea accipiāt

PRIMVM aliquid dicitur, vel quia eſt
- ANTE ALIVD, id eſt, PER RELATIONEM quam habet ad aliud
  - SIMPLICITER, vt Deus.
  - IN GENERE, vt ſubſtantia.
- AB IPSO ALIVD, id eſt, PER RELATIONEM quam alia habent ad primum.

PRINCIPIVM
- DICITVR
  - EX QVO
    - QVODCVMQVE INITIVM SVMIT: ſic punctum eſt principium lineæ, & vnitas numeri.
    - INCIPIT MOTVS; ſic Priuatio eſt principium generationis.
    - FACILE ſic incipit motus, vt ſiccitas ligni, reſpectu combuſtionis.
    - INEXISTENTE aliquid fit. Et ſic materia & forma ſunt principia.
    - ALIQVID fit tanquam ex parte quantitatiua quod eſt commune fundamentum aliorum. Et hoc modo cor dicitur principium animalis.
  - VNDE MOTVS; & ſic efficiens dicitur principium motus & mutationis.
  - QVOD PRIMÒ COGNOSCITVR, & per quod alia cognoſcuntur, & ſic dicitur de principio doctrinæ.
- FORMALITER eſt relatio principij ad principiatum.
- DENOMINATIVE eſt res cui relatio principij aduenit.
- PRIMVM primitate
  - CAVSALITATIS, ſic finis eſt primus primitate cauſalitatis, eſt enim prima cauſa abſolute quâ ſubſtracta cæteræ otiantur.
  - PRÆDICATIONIS, vt forma & priuatio in genere ſumpta quæ analogicè reperiuntur cùm in ſubſtantia tùm in accidentibus: & ſic forma & priuatio ſunt communia omnibus mutationibus ſubſtantialibus & accidentalibus.
- CONSTITVTIONIS, ſeu COMPOSITIONIS, ſeu ESSE ex quo res conſtant, ſic ſola materia & forma ſunt principia.
- TRANSMVTATIONIS, ſeu GENERATIONIS, ſeu IN FIERI, ſic ſunt tria principia: materia, forma & priuatio.
- CONSTITVTIVVM, idem eſt cum principio conſtitutionis.
- DISTINCTIVVM, quo aliquid diſtinguitur ab alio: In creaturis idem eſt principium diſtinctiuum & conſtitutiuum, cùm per idem vnumquodque diſtinguatur per quod conſtituitur: in diuinis tamen multi dubitant, cùm prima perſona conſtituatur in eſſe Patris per generationem actiuam, non autè per eam formaliter diſtinguatur à Spiritu Sancto, ſed per ſpirationem actiuam.
- IMMEDIATVM GENERATIONIS
  - QVOD, vt eſt generans.
  - QVO
    - PRIMARIVM, vt eſt forma ſubſtantialis generantis.
    - SECVNDARIVM, vt eſt forma accidentalis in generante.
- ACTIVVM
  - QVOD, ſeu PRINCIPALE, eſt cui principaliter tribuitur actio, quale eſt compoſitum ipſum, ſeu ſuppoſitum.
  - PER QVOD, ſeu DIRECTIVVM, Eſt per quod dirigitur principale agens in ſua actione, ſic forma ſubſtantialis rei eſt principium per QVOD.
  - QVO, ſeu INSTRVMENTALE, eſt ratio inſtrumentalis quâ agens agit, ſic formæ accidentales ſunt principia QVIBVS, ſeu inſtrumenta ſubſtantiæ.
- PASSIVVM eſt, vel
  - MATERIA IPSA.
  - DISPOSITIONES PRÆVIÆ IN MATERIÂ.
- ESSENDI, vt materia & forma.
- FIENDI, vt priuatio & materia & forma.
- COGNOSCENDI, ſicut AXIOMATA, ſeu DIGNITATES, & vniuerſaliter principia reſpectu concluſionum.
- PER ACCIDENS
  - PVRE, vt muſicum eſſe reſpectu ædificij.
  - NON PVRE, eſt quod in aliquo ſenſu poteſt eſſe principiũ PER SE, vt priuatio quatenus eſt coniuncta materiæ, quatenus verò ſecundùm ſe conſideratur eſt principium per accidens.
- PER SE
- PER MODVM
  - SVBIECTI, ſicut materia.
  - ORIGINIS, ſeu TERMINI À QVO, ſicut priuatio.

PRIORITAS, ſeu PRIMITAS
- GENERATIONIS, ſeu TEMPORIS, ſeu PRODVCTIONIS.
- PERFECTIONIS, ſic ſubſtantia eſt prior accidente.
- ADÆQVATIONIS, vt loquitur *Scotus*, ſeu CONVERTIBILITATIS, ſic illud eſt prius quod adæquat aliud ſecundùm totum ambitum ſui, & illud eſt poſterius quod non adæquat. Hęc autem prioritas eſt vel
  - EXTENSIVA, vt animal reſpectu hominis, quatenus eſt totum vniuerſale.
  - INTENSIVA, vt homo, quatenus eſt totũ eſſentiale, & cõponitur ex animali & rationali; ſic enim cohibet totã eſſentiam animalis & rationalis.
- IMMEDIATIONIS, ſeu PRÆCISIONIS, eſt quando aliquid immediatiùs ineſt alicui quàm aliud, vt albedo immediatiùs inhæret ſuperficiei quam parieti, ideo ſuperficies erit ſubiectum albedinis primum, prioritate immediationis.
- PRINCIPALITATIS, ſic ſuppoſita principaliùs agunt quia agunt VT QVOD, quàm formæ, ſeu rationes agendi, quia agunt tantùm VT QVO.
- LOCI, ſeu SITVS, ſeu LOCABILITATIS, vt loquitur *Ariminenſis*, ſic ignis eſt prior aëre: quia propinquior primo loco, nimirum circumferentiæ cœli.
- MOTVS; quâ illud eſt prius, quod eſt propinquius primo mouenti.
- ORDINIS, in
  - NATVRALIBVS, ſicut ſuperiora ſunt priora inferioribus; dextrũ ſiniſtro, anterius poſteriore.
  - POLITICIS, ſic dux prior eſt milite; & qui propinquior eſt Regi prior eſt remotiore.
  - ARTIFICIALIBVS, ſic fundamentum eſt prius tecto.

- COGNITIONIS, ſeu IN DISCIPLINIS, ſic partes definitionis ſunt priores definito; principia concluſione.
- DEFINITIONIS, cuius definitio prærequiritur ad definitionem alterius, ſic ſubſtantia eſt prior accidente.
- NATVRÆ, ſecundùm cauſalitatem; ſic cauſa eſt prior effectu. Hic eſt primus modus prioritatis naturæ, quem poſuit Ariſtoteles in Poſtprædicamentis.
- CONSEQVENTIÆ, ſeu COMMVNITATIS, à quo non conuertitur ſubſiſtendi conſecutio, vt vnum eſt prius duobus; & hic eſt ſecundus modus prioritatis naturæ quem poſuit Ariſtoteles in Poſtprædicamentis.
- SECVNDVM CAVSAM
  - EFFICIENTEM, ſeu PRIORITAS potentiæ actiuæ, ſeu PRINCIPII ACTIVI, ſeu CAVSALITATIS EFFECTIVÆ, ſeu EFFICIENTIÆ.
  - MATERIALEM, ſeu EX GENERE CAVSÆ MATERIALIS. Ex hoc modo imperfectiora ſunt priora perfectis.
  - EXEMPLAREM, ſeu SECVNDVM FORMAM.
  - FINALEM, à qua ſic aliæ cauſæ dependēt, vt hac ſublatâ deſinant influere & operari.
- EMINENTIÆ, vt vult *Baſſolis*, ſeu NOBILITATIS, ſeu EXCELLENTIÆ, ſeu DIGNITATIS, ſic ea quæ ſunt nobiliora ſunt priora.
- INDEPENDENTIÆ, ſic illa ſunt priora à quibus alia dependent ipſa autem non dependent ab illis.
- ORIGINIS, ſi propriè accipiatur diſtinguitur à prioritate temporis & naturæ quia latiùs patet, cùm reperiatur in diuinis, in quibus nulla eſt prioritas, neque naturæ, neque temporis, neque durationis.
- DVRATIONIS, latiùs patet quàm temporis prioritas, ſi propriè accipiatur, eo quod communis ſit cùm æternitate, tum æuo, tum tempori.
- TERMINI À QVO, ſeu PRIVATIONIS à quo progreditur generatio.
- ATTRIBVTIONIS, vt vult *Ariminenſis*, ſeu PRÆDICATIONIS, ſic genera ſuperiora ſunt priora inferioribus.
- POTENTIÆ, ſic ea quæ ſunt imperfectiora ſunt priora.
- ACTVS, ſic ea quæ propiùs accedunt ad actum & perfectionem ſunt priora.
- RADICATIONIS, ſic cor eſt primum membrum corporis humani, quia eſt id quod primò generatur, & in quod cætera membra radicantur.
- CONSILII, ſeu à CONSILIO, ſeu AB INSTITVTO, reperitur in his quæ non ſunt priora ex natura, ſed ab inſtitutione humana.
- VIRTVTIS, ſecundùm quam inter obiecta intellectus illud eſt prius prioritate virtutis, virtute cuius cætera omnia cognoſcuntur.
- INTENTIONIS, ſic finis eſt prior iis quæ ſunt ad finem.
- EXECVTIONIS, ſic media ſunt priora fine.
- NVMERI, ſic vnum eſt prius duobus.
- IN
  - ESSENDO.
  - FIENDO.
  - COGNOSCENDO.
- IN QVO, ſeu PRÆCESSIONIS.
- EX QVO, eſt quâ aliquid eſt ab alio originaliter. *Ex Aureolo*, qui non aliter explicat hanc diſtinctionem.

PRIVATIO

- SVMITVR PRO
  - ALTERA PARTE contrarietatis, quæ eſt minoris perfectionis, & ſic nigrum eſt priuatio albi.
  - FORMA
    - TENDENTE ad non eſſe, & ſic forma quæ corrumpitur eſt priuatio formæ generandæ.
    - DIMINVTA, tendente ad vlteriorem perfectionem.
  - CARENTIA vnius cum aptitudine ad illud, & ſic cæcitas eſt priuatio viſus.
- IN PRIVARI, ſeu FIERI, ſeu COMMIXTA cum habitu, quæ non totaliter remouet habitum, ſed eſt via ad eius corruptionem, ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, & ab illa datur regreſſus ad habitum.
- IN PRIVATO ESSE, ſeu PVRA, ſeu PRIVATIO SIMPLICITER, quæ totaliter corrumpit habitum, multiplex eſt, quædam quæ
  - HABET IMMEDIATVM ordinem ad ſubiectum, ſicut ſe habent tenebræ ad aërem.
  - NON HABET ORDINEM IMMEDIATVM ad ſubiectum, niſi mediante alio, eo quòd habitus ei conueniat per ſe, priuatio verò tantùm per accidens, ſic ſunt cæcitas & mors.
    - TOLLIT ſimul habitum & potentiã à qua nullus datur regreſſus.
    - TOLLIT habitum ſolum, non autē potentiam, cui ille inſidet, & ab hac datur tantùm regreſſus; ſic tenebræ lumen quidē aeris tollunt, non autem potentiam recipiendi, ſeu diaphaneitatem, ſic licet morte hominis facultates omnes corporeæ depereant & euaneſcant non tamē potentia ad illas. Vnde animæ in corpus regreſſus poſſibilis, quâ ratione detegitur radix reſurrectionis ex parte rei contra philoſophos veteres, nec excluditur iis diuina.

PROCESSVS

- COMPOSITIVVS à cauſa ad effectum, & dicitur demonſtratio διότι, ſeu potiſſima, ſeu propter quid.
- RESOLVTIVVS ab effectu ad cauſam, & dicitur demonſtratio ὅτι, ſeu QVIA.

PROPORTIO

- PROPRIE eſt habitudo inter duas quantitates continuas ſiue diſcretas, ſed transfertur tamen ad alia, vt ad ſubſtantiam, qualitatem, actionem, & alia multa, vt videre licet in ſpeciebus allatis. PROPORTIONALITAS autem eſt habitudo duarũ proportionum inter ſe: Ideo dicitur proportio proportionum.
- ASSIMILATIONIS, quando extrema proportionabilia habent aliquã aſſimilationem.
- ÆQVALITATIS, quando extrema habent æqualitatem.
- PERFECTIONIS, quæ aliquoties ſumpta adæquat aliud.
- COMMENSVRATIONIS, ſeu MOVENTIS ad motum, ſeu mobile.
- COGNITIONIS ad COGNITVM, qualis eſt inter ſpecies abſtractas à phãtaſmatibus ad ſubſtantias ſeparãtas.
- ATTINGENTIÆ, qualis reperitur inter actum & potentiam, finitum & infinitum.
- AGENTIS & PASSI, eſt inter omnia illa quæ aliquo modo agunt & patiuntur.

- HABITVDINIS
  - NATVRALIS, ORDINIS, qualis eſt inter obiectũ & potẽtiã, & generaliter, inter agens & paſſum, quatenus agens aptum eſt agere, & paſſum aptum eſt pati, ſecundùm potentiam & vires naturales.
  - OBEDIENTIALIS, quæ oritur ex potentia obedientiali creaturarũ, reſpectu omnipotentiæ Dei, quæ ex rebus poteſt facere quæcumque voluerit, & eas eleuare ad quoſcũque effectus ſupernaturales, modo non inuoluant contradictionem, ideóque hæc proportio non oritur ex principijs naturalibus rei, ſed ex dicta potentia obedientiali: Et aliter ab alijs dicitur NON REPVGNANTIÆ ſeu ACCOMMODATIONIS, quia nimirum aliqui exiſtimant potentiam obedientialẽ nihil aliud formaliter dicere quam non repugnãtiam ad tales vel tales effectus: Talis autem proportio eſt inter finitum & infinitum, inter naturam humanam & diuinam in Chriſto.
- ARITHMETICA conſiſtit in æqualitate exceſſus & defectus, vt ſex æqualiter ſuperant tria, & ſuperãtur à nouem.
- GEOMETRICA conſiſtit in æqualitate proportionum: vt ſicut ſe habent 8 ad 4 ſic 12 ad 6.

PROPOSITIO

- IMMEDIATA IMMEDIATIONE
  - CAVSÆ, ſeu SECVNDVM SE & RATIONE ſui PRÆDICATI, eſt illa quæ non habet aliam propoſitionem per quam à priori poſſit demonſtrari prædicatum ineſſe ſubiecto, ſeu eſt illa inter cuius prædicatum & ſubiectum nulla mediat cauſa per quam demonſtrari poſſit; quia prædicatum immediatè, & non per cauſam ineſt ſubiecto.
  - CONCLVSIONIS, eſt inter quam & concluſionem, nulla alia mediat per quam concluſio demonſtretur, ſicut iſta, Homo eſt admiratiuus, eſt immediata reſpectu huius: Homo eſt riſibilis, cùm inter illam & hanc nulla alia intermediet: ſic homo eſt rationalis: ergo capax diſciplinæ.
  - SVBIECTI, eſt in qua nullũ aliud mediat ſubiectum per quod prædicatum conueniat huic ſubiecto de quo affirmatur, vt cùm paſſio affirmatur de ſuo proprio & adæquato ſubiecto, ſicut RISIBILITAS quæ nulli alij ſubiecto medio conuenit quam homini.
- INSOLVBILIS ſeu REFLEXIVA, ſeu INEXTRICABILIS, eſt quæ aſſertiuè ſignificat ſe eſſe falſam, vt hæc; DICO ME NIHIL DICERE, & poſito quod omnes propoſitiones eſſent falſæ tũ hæc propoſitio: Omnis propoſitio eſt falſa, eſſet inſolubilis. *Hanc Dominicus à Soto*, dilemmaticam ſeu argumentum cornutum, ſed impropriè appellat. Eius autem ſpecies ſunt iſtæ
  - SE FALSIFICANS.
  - SE IMPOSSIBILITANS.
  - DESTRVENS SVAM
    - NECESSITATEM.
    - CONTINGENTIAM.
- OFFICIALIS, eſt cuius dictum vel oratio determinatur aliquo termino modali, vel aliquo concernente actũ mentis; vt ſi quis ita dicat; ſtellæ ſunt pares vt mihi videtur; aut quid ſimile. *Ex Paulo Veneto.*
- PRÆIACENS eſt, quæ ante modalis fuit, ſed amotæ ſunt notæ quæ modalem conſtituerant. *Ex Fonſeca.*
- CATEGORICA, ſeu SIMPLEX eſt, quæ habet ſubiectum & prædicatum & copulam, tanquam partes principales; vt hæc, homo eſt animal.
- HYPOTHETICA, ſeu CONIVNCTA eſt, in qua ſunt plures categoricæ coniunctæ, per notam coniunctionis, vt, ſi curris, moueris.
- DE INESSE ſeu ABSOLVTA, eſt illa in qua prædicatum ſine vllo modo, ſeu ſine appoſitione alicuius termini dicitur conuenire ſubiecto, vt homo eſt albus, dicitur de ineſſe; quia eſt de ſimplici inhærẽtia prædicati ad ſubiectum. Et eſt vel de
  - SECVNDO ADIACENTE, vt homo eſt.
  - TERTIO ADIACENTE, vt homo eſt albus.
  - VERBO ADIECTIVO, vt homo ambulat.
- MODALIS, eſt quæ modificatur aliquo ex ſex illis modis qui præcipuè conſiderantur à Logico, nempe contingens, poſſibile, neceſſarium, impoſſibile, verum & falſum. Quanquam Ariſtoteles tantùm mentionem facit priorum quatuor. Igitur hæc propoſitio eſt modalis, Poſſibile eſt hominem currere, neceſſe eſt ſolem oriri, & eiuſmodi propoſitiones habent duas partes; quarum altera appellatur MODVS, & hic eſt, EST POSSIBILE, & altera dicitur DICTVM, quarum vſus eſt vt negatio modi efficiat propoſitionem contradictoriam non autem negatio dicti; Ideo ex Ariſtotele iſtæ ſunt contradicentia: Poſſibile eſt Petrum currere: Non eſt poſſibile Petrum currere; Non autem iſta; Poſſibile eſt Petrum currere; & poſſibile eſt Petrum non currere, & ſic de alijs.
- DE EXTREMO CONIVNCTO, eſt, vt Ioannes eſt Grammaticus doctus.
- EXPONIBILIS, eſt quæ ratione alicuius termini, obſcurum habet ſenſum, explicabilem tamen per alias clariores, cuius ſpecies vide apud Summuliſtas.
- DICITVR ESSE PER ACCIDENS
  - METAPHYSICE, ſic omnis propoſitio eſt per accidẽs, cuius prædicatũ eſt extra rationẽ formalẽ & definitionẽ ſubiecti: Ideoq; ſecundùm hanc conſiderationem hæc eſt per accidens: Homo eſt riſibilis.
  - LOGICE, cuius prædicatum non habet naturam ſubiecti pro cauſa neceſſaria & immutabili: ſic hæc eſt per accidens homo eſt albus: Non autem iſta, homo eſt riſibilis, ſed eſt per ſe ſecundo modo.

PVNCTVS

- TERMINANS / CONTINVANS / INITIANS
  - EST QVODDAM INDIVISIBILE
    - VLTRA quod nihil eſt de illa linea.
    - EXISTENS, inter duas partes lineæ, ſibiinuicẽ cõtinuas ſine iſtãtia medij, quod partes magnitudinis inter ſe cõnectit, ex quã coniunctione oritur continuitas magnitudinis.
    - A QVO LINEA INITIVM SVMIT.

Q

QVALITAS

- SYMBOLIZANS, ſecundùm quam elementa dicuntur Symbolizantia, ſicut ignis & aër in calore, terra & ignis in ſiccitate, aqua & aer in humiditate.
- NON SYMBOLIZANS, ſicut eſt calor reſpectu terræ & ignis, in quo nimirum non ſymbolizant & ſic de aliis.
- VNIFORMIS eſt illa, cuius omnes gradus ſunt æqualiter intenſi per totam ſuperficiem.
- DIFFORMIS EST, cuius non omnes gradus ſunt æqualiter per totam ſuperficiem intenſi, vt calor cuius vna medietas ſit vt quatuor, & altera vt ſex. Duplex autem eſt
  - VNIFORMITER DIFFORMIS, cuius quilibet gradus intrinſecus tantùm excedit præcisè inferiorem, quantùm exceditur a ſuperiori æqualiter diſtante, vt lux in aere diſtans duobus pedibus a luminoſo, tantùm ſuperat in intenſione lumen tribus pedibus ab agente diſtans, quantùm ipſum ſuperatur à lumine vno ſolum pede diſtante ab agente.
  - DIFFORMITER DIFFORMIS EST, cuius non quilibet gradus intrinſecus tantum excedit inferiorem quantùm exceditur a ſuperiori æqualiter diſtante: hoc patet in igne cuius effectus pro ratione partium ſubiecti patientis & actiuitatis accreſcentis, vel decreſcentis intenſior aut remiſſior eſt.
- GENERATVR, vel
  - à SIMILI SIBI, vt calor à calore.
  - PER VIAM SEQVELÆ, ſic multæ qualitates ſunt in mixtis, quæ ſequuntur mixtionem quatuor primarum qualitatum.

QVANTITAS

- PROPRIA, ſeu MOLIS ſeu DIMENSIVA, quæ conſiſtit in extenſione & propriè eſt in genere quantitatis, idcóque dicitur QVANTITAS PRÆDICAMENTALIS. Eſtque
  - DISCRETA, ſeu MVLTITVDINIS, ſeu ARITHMETICA.
  - CONTINVA
    - DVRATIONIS, ſeu SVCCESSIVA vt tempus, iuxta quam dicitur eſſe méſura omniũ corruptibilium & generabilium.
    - EXTENSIONIS, ſeu EXTENSIVA, ſeu PERMANENS eſt magnitudinis extenſæ. Et hæc diuiditur in lineam, ſuperficiẽ & corpus.
- IMPROPRIA, ſeu TRANSCENDENTALIS, quæ conſiſtit in perfectione eſſentiali, vel accidentali vniuſcuiuſque rei ſecundùm quas res dicuntur eſſe æquales vel inæquales per analogiam ad quantitatem. Eſtque vel
  - PERFECTIONIS, ſeu INTENSIVA, quæ reſpicit eſſe rei.
  - VIRTVTIS, ſeu VIGORIS, quæ reſpicit agere; ſic dicimus Deum eſſe infinitę virtutis in agendo, & creaturas eſſe finitas & limitatas.
- INTERMINATA, ſeu SIMPLEX, ſiu IN POTENTIA, quam *Auerroes*, & alij dicunt eſſe adnexã materiæ tanquam quid ei coæuum, eſt trina dimenſio in genere quantitatis ſecũdùm ſe conſiderata quatenus expers eſt omnis termini. Aliud enim eſt eſſe quantitatis: Aliud terminus illius, quod ex eo patet quod aer aut quodlibet aliud corpus poteſt variis figuris & terminis circumſcribi manente ſemper eádem quantitate ſecundùm eſſentiam: Terminus igitur quantitatis differt à quantitate ſicut accidens à ſubiecto.
- TERMINATA, eſt quantitas quatenus actu terminatur aliquibus terminis, bipedali, tripedali, aut eiuſmodi.

QVID

- NOMINIS, eſt quando ratio impoſitionis nominis tantùm per etymologiam aut quid ſimile explicatur, vt ſi homo definiretur, eſſe id quod factum eſt ex humo, aut lapis, quod pedem læderet.
- REI, eſt ipſa definitio, ſeu RATIO ESSENTIALIS explicans eſſentiam rei, vt homo eſt animal rationale; lapis mixtum compoſitum ex quatuor elementis, durum, &c.

QVIDDITAS eſt abſtractum eius quod ab Ariſtotele multis in locis appellatur QVOD QVID ERAT ESSE REI, & ſumitur aut pro

- NATVRA ET ESSENTIA REI, ſic rationalitas eſt natura & quidditas hominis, ideo ſpecialiter ponitur in definitione formæ, FORMA eſt quid quod erat eſſe rei.
- DEFINITIONE, explicante naturam & eſſentiam rei, vt animal rationale eſt quidditas hominis.

QVIDDITATIVVM

- ESSENTIATIVE, vt ſpecies infima.
- CONSTITVTIVE, vt materia & forma, genus & differentia.
- SPECIFICATIVE, vt differentia ſpecifica quæ vltimo conſtituit rem in eſſe ſpecifico.
- INDICATIVE, ſeu VT SECVNDA INTENTIO, ſicut definitio quæ indicat & explicat eſſentiam rei.
- PRÆDICATIVE, & APPROPRIATE, eſt illud quod prædicatur in QVID.
- CONSECVTIVE, vt paſſiones propriæ quæ conſequuntur eſſentiam.
- REPRÆSENTATIVE, vt ſpecies intelligibilis: Quia repræſentat intellectui poſſibili rei quidditatem latentem ſub phantaſmate. *Hæc Cammeus.*

QVIES

- SVMITVR, vel pro
  - SOLA MOTVS priuatione.
  - EXISTENTIA MOBILIS IN NATVRALI SEDE; Sic quies eſt finis & perfectio motus.
- NATVRALIS, ad quam forma naturaliter inclinatur.
- VIOLENTA, quam forma naturaliter abhorret.
- PRIVATIVA, eſt carentia motus cum aptitudine ad illum.
- POSITIVA, eſt diſpoſitio apta nata immediatè acquiri per motum; ſeu eſt forma realis acquiſibilis per motum.

R

RATIO
- SVMITVR pro
  - IPSOMET INTELLECTV, & POTENTIA RATIONALI.
  - RATIOCINATIONE, ſeu DISCVRSV.
  - MODO METHODOQVE TRACTANDI.
  - DEFINITIONE.
  - NATVRA, & ESSENTIA REI.
  - CAVSA, ſeu EO QVOD aliquam rationem cauſæ habet, præcipuè pro cauſa formali, aut eo quod habet quomodocumque rationem cauſæ formalis.
- SVPERIOR / INFERIOR — EST QVÆ INTENDIT REBVS
  - ÆTERNIS.
  - TEMPORALIBVS.
- RATIOCINANS, eſt intellectus quatenus actu ratiocinatur, vel CONCEPTVS FORMALIS. Et reſpondet arti quæ eſt in mente artificis.
- RATIOCINATA, eſt conceptus obiectiuus, ſeu quidditas in re expreſſa per definitionem, & reſpondet operi artefacto.

RATIONALE per
- ESSENTIAM, eſt Intellectus.
- PARTICIPATIONEM, vt reliquæ potentiæ quæ poſſunt reduci ad appetitum.
  - INTELLECTIVVM, qui dicitur VOLVNTAS, & hæc dicitur RATIONALIS, quia ſequitur rationem.
  - SENSITIVVM, qui appellatur SENSVALITAS, quique ideo dicitur RATIONALIS, quia eſt aptus regulari per rationem. Eſtque duplex.
    - IRASCIBILIS.
    - CONCVPISCIBILIS.

RATIONES, ſeu FORMÆ CAVSALES RERVM
- PRIMORDIALES, ſeu IDEALES, ſeu ÆTERNÆ, ſunt quæ fuerunt ab æterno in mente diuina.
- SEMINALES, ſunt quædam habilitates, ſeu aptitudines à Deo inditæ rebus naturalibus ex quibus aptæ ſunt cauſare naturales effectus ſecundùm ſuas potentias actiuas & paſſiuas; ideóque omnes rationes ſeminales ſunt naturales licet non è contra.
- OBEDIENTIALES, ſeu POTENTIÆ OBEDIENTIALES, ſunt in creaturis reſpectu Dei tantùm. Eſt enim in omni creatura potentia vt de ea fiat quicquid contradictionem non inuoluit.
- NATVRALES, ſunt quæcumque potentię, reducibiles ad actum naturaliter & virtute agentis naturalis quantùm ad effectum & quantùm ad modum.

REALITAS
- EST DIMINVTIVVM DICTVM à RE. Et diſtinguitur à *Scotiſtis*, qui primi huius vocis inuentores fuere, à re, Quod res ſit id quod per ſe poteſt exiſtere, aut quod habet eſſentiam aliquam realem plenam & nō ſit pars rei. REALITAS autem ſit aliquid minus re, Ideó que ponunt in vnaquaque re multas realitates, quas alio nomine appellant FORMALITATES, vt in homine ſunt realitates eſſe ſubſtantiæ, & viuentis, & animalitas; & vltima denique realitas per quam conſtituitur in eſſe hominis tanquam per differentiam vltimam, & ea eſt rationalitas.
- SVBIECTIVA, eſt quâ aliquid eſt diuiſibile per differentias formales, vt animal per rationale & irrationale.
- OBIECTIVA, eſt quæ non eſt ſic contrahibilis per differentias, ſed quæ poteſt obiici intellectui.

RECIPROCATIO
- PROPRIARVM PASSIONVM, eſt ſecundùm potentiam, vt quicquid eſt homo, eſt riſibile & è conuerſo.
- RELATIVORVM, eſt ſecundùm actum & dependentiam, vt pater eſt filij pater, & filius eſt patris filius.

RELATIO
- SECVNDVM
  - ESSE, ſeu RELATIO propriè, ſeu SIMPLICITER
    - ÆQVIPARANTIÆ, ſeu ÆQVALIS COMPARATIONIS, vt æquale, ſimile, inæquale.
    - DISQVIPARANTIÆ, ſeu INÆQVALIS COMPARATIONIS, éſtque.
      - SVPERPOSITIONIS, ſeu MAIORIS COMPARATIONIS, ſeu SVPERABVNDANTIÆ, ſeu PRÆCESSIONIS, vt pater, Dominus, magiſter, & cætera quæ ſunt digniora iis ad quæ referuntur.
      - SVPPOSITIONIS, ſeu MINORIS COMPARATIONIS, vt filius, ſeruus, diſcipulus, & alia omnia minùs digna iis ad quæ referuntur.
  - DICI, ſeu IMPROPRIE, ſeu RATIONIS, eſt quâ aliquid ſecundū naturam ſuam non ad aliquid aliud refertur, ſed tantùm ſecundùm rationem. Ideóque huiuſmodi non pertinent ad prædicamentum RELATIONIS, ſic caput dicitur eſſe capitati caput, ſic membrum, manus, pes, & eiuſmodi.

PRÆDICAMENTALIS, reperitur tantùm in Categoria Relatorum, nec tranſgreditur illius limites.

TRANSCENDENTALIS, eſt quâ aliqua nihil aliud eſſentialiter ſunt, quam ipſi reſpectus ad ſuos terminos, & in hoc eſſentialiter differunt relata tranſcendentia à prædicamentalibus, eo quod prædicamentalis relatio eſt accidens alicuius rei ei ſuperueniens de nouo, cum res illa eſſentialiter aliud ſit quam ipſa relatio, vt in patre eſt ſubſtantia, ſeu natura humana cui ſuperadditur relatio paternitatis, & ſic de alijs. Tranſcendentalis autem eſt, ipſa eſſentia rei, ita vt in relatis tranſcendentalibus non reperiantur duę res, natura ſcilicet & relatio ſuperueniens; Sed ipſa ſola natura rei formaliter ad aliud tanquam ad terminum refertur. Et talis relatio eſt actus & potentiæ, materię & formæ, potentiæ & obiecti.

FUNDATUR in
- VNITATE, ſecundùm quam aliqua ſunt eadem in natura vel forma & eius ſpecies ſunt Relationes
  - IDENTITATIS, quæ non eſt realis.
  - ÆQUALITATIS.
  - SIMILITUDINIS.
  - PROPINQUITATIS.
- MULTITUDINE, ſecundùm quam aliqua ſunt diuiſa in natura aut forma, cuius ſpecies ſunt Relationes.
  - DIVERSITATIS, ſeu DISTINCTIONIS.
  - INÆQUALITATIS.
  - DISSIMILITUDINIS.
  - DISTANTIÆ.
- ACTIONE, & PASSIONE, per quas non tantùm intelligit Ariſtoteles actiones & paſſiones propriè & ſtrictè dictas; Sed etiam cauſalitatem illam quæ intercedit inter materiam & formam. Item reſpectum illum qui fundatur in principio actiuo ad ſubiectum paſſiuum antequam detur actio. Et ad hoc genus poſſumus reducere relationem dependentiæ quæ eſt in natura humana ad ſuppoſitum diuinum.
- MENSURA, quâ vnum Relatorum eſt menſura aut quaſi menſura & exemplar correlatiui ſui, & talis relatio reperitur inter ſcientiam & ſcibile, viſum & viſibile, intellectum & intelligibile. Quam relationem Ariſtoteles docet non eſſe mutuam eo quòd ſcientia, viſus, intellectus, relatione reali referantur ad ſcibile, viſibile & intelligibile; Iſta autem non ideò ſunt relata quia ad aliud referuntur, ſed quia alia ad ſe referuntur. *Ex Conimbricenſibus.*

à
- NATURA.
- FORTUNA.

AB
- ARTE.
- ANIMA *ex Damaſceno.*

MUTUA, vt Patris ad Filium.

NON MUTUA, vt ſcientiæ ad ſcibile.

INTRINSECUS ADVENIENS, eſt quæ poſito fundamento & termino neceſſariò reſultat, vt poſita albedine in duobus parietibus neceſſariò reſultat relatio ſimilitudinis. Et huiuſmodi relationes exiſtimauit *Scotus*, non differre realiter à fundamento.

EXTRINSECUS ADVENIENS, eſt quæ poſito fundamento & termino non neceſſariò reſultat, ſicut poſito igne & ligno, non neceſſariò exurgit relatio combuſtiui & combuſtibilis, niſi approximentur & adſint alia requiſita. Ideoque huiuſmodi relationes exiſtimant iidem Scotiſtæ differre realiter à fundamento, eo quòd vnum poſſit exiſtere ſine altero. Sed ſciendum eſt illos non accipere fundamentum proximum ſed remotum. Ideóque non id mirum eſſe, ſi poſito fundamento relationis & termino non inde reſultet relatio. Impoſſibile autem eſt vt poſitis termino & fundamento proximo, non inde exoriatur relatio, vt in dato exemplo, actio eſt proximum fundamentum, quam alij appellant tantùm rationem fundandi quæ intermediat inter ignem & lignum, poſitâ autem actione neceſſe eſt oriri ſtatim relationem combuſtiui & combuſtibilis inter ignem & lignum.

RES

DICITUR, vel à
- RATUS, TA, TUM. & ſic idem eſt quod firmum, vnde illa entia tantummodo res dici poſſunt quæ habent entitatem firmam & realem, Cuiuſmodi ſunt entia realia, vt lapis, homo, &c.
- REOR RERIS, per quod importatur reſpectus ad actum Intellectus: Et ſic res dicitur non tantùm de entibus realibus, ſed etiam de iis quæ habent eſſe in intellectu, quales ſunt ſecundæ intentiones & vniuerſalia.

POTEST ESSE
- IN POTENTIA TANTUM, & ſic roſa generanda dicitur eſſe, quia eſt in potentia paſſiua materiæ, & reliquarum cauſarum.
- IN ACTU COMPLETO, vt Sortes actu exiſtens.
- FUNDAMENTALITER, & ſic vniuerſalia nullo intellectu cogitante ſunt, quia fundamentum vniuerſalitatis eſt in ipſa natura, licet relatio ſuperaddita, aut id quod eſt in eo ſecundæ intentionis, non ſit à parte rei, neque in natura, ſed in intellectu.

- INCIPIT per
  - PRIMVM ſui ESSE, ſeu INTRINSECE, vt ſubſtantiæ, & omnia quæ fiunt in inſtanti.
  - VLTIMVM ſui NON ESSE, ſeu EXTRINSECE, vt motus, & omnia quæ fiunt cum ſucceſſione.
- DESINIT per
  - PRIMVM SVI NON ESSE, ſeu EXTRINSECE, vt ſubſtantiæ & motus.
  - VLTIMVM SVI ESSE, ſeu INTRINSECE, vt indiuiſibilia rerum ſucceſſiuarum; momenta, & mutatum eſſe.

RESISTENTIA
- NEGATIVA, conſiſtit in ſola incapacitate ſubiecti ad recipiendam formam, quomodo corpus cœleſte dicitur reſiſtere calori ignis cuius eſt incapax.
- PRIVATIVA, ſeu PASSIVA, eſt quâ ſubiectum, tametſi ſit aptum ad recipiendam formam ab agente, ei tamen aut neutiquam aut ægre cedit, & eius actionem remoratur, vt cum ſine vlla actione, vt cum nauis trahere conanti, immota obſiſtit, & ſaxum prædurum frangere nitenti.
- CONTRARIA, eſt quâ quidpiam actione ſua cum aduerſario congreditur, eiuſque vim contrapugnando quoad poteſt, debilitat, vt cùm igni reſiſtit aqua per frigiditatem, eius calorem remittendo actiuitatemque retardando.
- MOTVS, aut eſt ex
  - MOBILI.
  - MEDIO.
  - VTROQVE

S

SCIBILE
- PROPINQVVM, eſt concluſio quæ demonſtratione cognoſcitur.
- REMOTVM, eſt ipſa res quam tegit concluſio ſcibilis.

SCIENTIA
- SVMITVR pro
  - COGNITIONE CERTA, infallibili ex principiis veris, primis, immediatis, & per ſe notis, & ſic propriè & in rigore accipitur.
  - OMNI COGNITIONE INFALLIBILI, & certâ, quæcumque ea ſit cauſata ex principiis certis, licet non demonſtratiuis.
- PERFECTA / IMPERFECTA
  - IN GENERE, eſt per quam res cognoſcitur ſecundùm aliquam determinatam rationem, vt animal, quatenus rationale, aut homo quatenus eſt riſibilis.
  - SIMPLICITER, eſt per quam res cognoſcitur ſecundùm omnem rationem, vt ſi cognoſcatur animal quatenus eſt animatum, ſubſtantia, corpus, & eius modi.
- SVBALTERNANS, quæ procedit ex principiis per ſe notis, quæ in ſcientia ſuperiore non demonſtrantur.
- SVBALTERNATA, quæ procedit ex principiis per ſe notis, ſed in ſcientia ſuperiori, ſeu ſubalternãte demonſtratis: Ideóque ſcientia alteri poteſt ſubalternari. Vel ratione.
  - FINIS, in quantum finis vnius ſcientię ordinatur ad finem alterius, ſic omnis ſcientia practica ſubalternatur politicæ, ſic equeſtris militari.
  - SVBIECTI, vt cùm ſubiectum inferioris ſcientiæ ſe habet ad ſubiectum ſuperioris tanquã eius ſpecies, vel aliquo modo inferius & contrahens illud, & contingit hoc duobus modis.
    - DIRECTE, & PER SE, ſicut homo eſt inferius animali & omnia entia creata ſub ente.
    - INDIRECTE, & PER ACCIDENS, ſic perſpectiua ſubalternatur Geometrię, quia linea nõ includit viſualitatẽ per ſe.
  - PRINCIPIORVM, vt quando principia vnius ſcientiæ innoteſcunt ex principiis alterius, ſic medicina ſubalternatur phyſicæ. Et ex ſententia D. Thomę, Theologia ſcientię Dei & Beatorum.
  - MODI ARGVMENTANDI, ſic omnes ſcientiæ ſubalternantur Logicæ, vt vult *Gratia Dei*.
  - MODI, quia vna dicit QVIA tantùm, & alia PROPTER QVID de eadem concluſione: ſic ſcientia de animalibus quæ tractatur ab Ariſtot. poſſet dici ſubordinari ſcientiæ de partibus animalium eiuſdem; quia in hac datur ratio propter quam animalia has & illas habent partes, in illa quod has & illas habeant.
- DIALECTICA, ſeu RATIONALIS, eſt quæ modum rectè diſſerendi & argumentandi docet. Ideóque omnibus aliis ſcientiis inſeruit.
- MORALIS, eſt quæ circa virtutes & actus humanos verſatur, quę ſola à Socrate, Platone, & ab omni Stoicorum Schola PHILOSOPHIÆ nomine per excellentiam cohoneſtata fuit.
- NATVRALIS, eſt quę late ſumpto vocabulo extendit ſe ad
  - METAPHYSICAM, quę verſatur circa ens communiſſimè ſumptum, cõplectitúrque totã latitudinẽ entis vt ens eſt; & ab aliis ſcientiis diſtinguitur, eo quod abſtrahat ab omni materia, cùm ſenſibili, tum intelligibili.
  - PHYSICAM, ſtrictè ſumpto vocabulo, in qua cõſideratur tantũ corpus naturale, ſeu ens mobile & eius principia & paſſiones: diſtinguitur autẽ ab aliis ſcientiis: quia abſtrahit à materia tantũ ſingulari ſenſibili.
  - MATHEMATICAM, quæ abſtrahit à materia ſenſibili, ſingulari & communi. Eſtque vel
    - PVRA VT
      - GEOMETRIA, quæ verſatur circa magnitudinẽ quæ abſtrahit ab omni materia ſẽſibili, ſed nõ intelligibili.
      - ARITHMETICA, quæ verſatur circa numerũ quem abſtrahit ab omni materia ſenſibili & intelligibili vt docet Ariſt. 2 Phyſ.
    - MIXTA vt perſpectiua, & muſica
- SVPERNATVRALIS, quę propriè appellatur Theologia, agit de Deo, & rebus diuinis, quatẽnus reuelatę sũt in Scripturis.

DEI

- SIMPLICIS INTELLIGENTIÆ, eſt cognitio rerum ſecundùm eſſentiam & omnes earum modos, affectus & effectus poſſibiles, ſiue aliquando de facto exiſtant, ſiue non.

- PRACTICA, quæ eſt cognitio vel conceptus rei à Deo faciendæ, non differt in intrinſecis à ſcientia ſimplicis intelligentiæ reſpectu eiuſdem obiecti (quamuis alioquin illa latiùs pateat ex obiecto cùm etiam ſit de peccatis & cætera) ſed tantùm in extrinſecis, eo quòd obiectum eius ſit actu faciendum, vel quòd hæc ſcientia ſit actu directura operationem diuinam, aut quod primum eſt, quòd hæc ſcientia ſuperaddat determinationem voluntatis diuinę quâ conceptus rei, ex ſcientia ſimplicis intelligentiæ determinatur ad opus, (quia Deus vult eam creare) & fit conceptus rei faciendæ, cùm antè eſſet conceptus rei poſſibilis tantùm indifferentis ad fieri & non fieri. Quia verò voluntas diuina determinans ſcientiam ſimplicis intelligentiæ, alia eſt aliâ ſpecialior, prout opus ſpecialius à Deo amatur, approbatur & intenditur aut procuratur. Ideo ſcientia practica rerum, quas Deus ita ſpecialiter approbat, & intendit ſpecialiter vocatur ſcientia approbationis.

- VISIONIS, ſeu INTVITIVA, quâ Deus res videt in certa differẽtia temporis.
  - ABSOLVTA, quâ videt res exiſtentes vel quæ exiſtent. Hæc autem eſt triplex ſecundùm varium effectum voluntatis diuinæ ad rem viſam.
    - APPROBATIONIS, quæ eſt ſcientia eorum quæ Deus videt & approbat, vt iuſtos & eorum opera.
    - REPROBATIONIS POSITIVÆ, quâ dicitur neſcire & ignorare quæ reprobat, vt peccata & peccatores.
    - REPROBATIONIS NEGATIVÆ, eſt eorum ad quæ quaſi indifferenter ſe habet, quod ea neque ſpecialiter probet, neque improbet vt actus indifferentes.
  - CONDITIONALIS, eſt eorum quæ quauis cõditione poſita de facto exiſterent, ſiue illa conditio à parte rei ponenda ſit vel non.

Comparantur verò hę ſcientiæ inter ſe hoc modo, prima & ſecunda ſcientia ſunt Abſtractiuæ, tertia intuitiua. Secundò, tertia eſt purè ſpeculatiua, prima & ſecunda etiam practicę, ſed ſcientia ſimplicis intelligentiæ in actu primo, vel remotiore: altera verò in actu ſecundo & propinquiore. Vnde hæc ſola eſt cauſa rerum proximè & propriè. Tertiò ſcientia ſimplicis Intelligentiæ & ſcientia conditionalis ſunt Deo omninò naturales & neceſſarię, cęteræ liberæ, quatenus includunt vel ſupponunt liberam determinationem Dei circa creationem mundi & creaturarum.

- NATVRALIS, ſeu NECESSARIA, eſt illa per quam ita cognoſcit, vt non potuerit aliter intelligere, v.g. illa per quam cognoſcit & compræhendit propoſitiones æternæ veritatis, vt homo eſt animal rationale, & eiuſmodi.

- LIBERA, eſt per quam ita intelligit, vt potuerit aliter intelligere. v.g. illa per quam nouit cras fore ſudum tempus.

- MEDIA, quâ cognoſcit quid acturum eſſet liberum arbitrium pro ſua innata libertate, ſi in hoc vel illo ordine aut circumſtantiis collocaretur: Cùm tamen poſſet ſi vellet reipsà facere oppoſitum. Iſta autem ſcientia non eſt in Deo ratione ſui arbitrij; ſed ſolum comparatione creati arbitrij. Eiúſque acerrimus aſſertor eſt *Molina*.

SENSIBILE

- PROPRIVM, ſeu PER SE PRIMO, eſt in quod propriè & per ſe fertur ſenſus tanquam in obiectum ſuum, vt coloratum viſus: ſonus reſpectu auditus.

- COMMVNE, ſeu PER SE SECVNDO, eſt quod non vno, ſed multis percipitur ſenſibus; Cuiuſmodi ſunt iſta.
  - REMOTIO, DISTANTIA, & SITVS.
  - CORPOREITAS.
  - FIGVRA.
  - MAGNITVDO.
  - CONTINVITAS.
  - DISCRETIO.
  - NVMERVS.
  - MOTVS.
  - QVIES.
  - ASPERITAS.
  - LENITAS.
  - RARITAS.
  - DIAPHANEITAS.
  - SPISSITVDO.
  - SOLIDITAS.
  - PVLCHRITVDO.
  - TVRPITVDO.
  - SIMILITVDO.
  - DISSIMILITVDO, ſeu DIVERSITAS, & ſi quę aliæ ſunt reducuntur ad illas, vt curuitas & rectitudo ad figuram. Multitudo & paucitas ad numerum. Ariſtoteles autem quinque tantùm ponit ſenſibilia communia, ſcilicet magnitudinem, figurã, numerum, motum, & quietẽ; quia ſolùm iſta ſunt fundamenta ſenſibilium propriorum. Omnia autẽ alia reducuntur ad iſta; ſicut ſitus & diſtantia reducuntur ad magnitudinem, aſperitas & lenitas ad figuram. *Ex Paulo Veneto.*

- PER ACCIDENS, eſt quod non per ſe mouet ſenſum, ſed eâ tantùm ratione ſentiri dicitur quâ eſt coniunctum cum eo quod per ſe cadit ſub ſenſum, vt ſubſtantia.

- ELICITIVE, eſt quod eſt natum aptum ſentire, ſeu elicere ſenſationem. Et hoc modo animal eſt ſenſibile.

- REPRÆSENTATIVE, vt ſpecies obiecti.

- OBIECTIVE, eſt quod eſt obiectum ſenſus; ſic color eſt ſenſibilis, & quatuor primæ qualitates ſunt ſenſibiles. *Hæc Frulcſer.*

SENSVS

- SVMITVR PRO
  - SIGNIFICATIONE enunciationis aut orationis vnde diuiditur in ſenſũ
    - COMPOSITVM, quando aliquid cum alio in enunciatione coniungitur, ita vt fiat vna enunciatio ſimplex; vt in hac propoſitione; poſſibile eſt ſedentem currere; ſi curſus componatur cũ ſedente falſa erit propoſitio; quia non poteſt ſimul & ſedere & currere.
    - DIVISVM, cùm aliquid ab alio ſeparatur in enunciatione ita vt non ſit ampliùs vnus ſenſus: ſed diuiſus vnde oriuntur quaſi duæ enunciationes vt in data propoſitione, ſi curſus diuidatur à ſeſſione, ita vt ſit ſenſus eum qui ſedet poſſibile eſſe currere, vera erit propoſitio. Et ſic de alijs multis.
    - REDVPLICATIVVM, vt ignis quatenus eſt calidus calefacit, ſigna enim reduplicationis cauſam deſignant, propter quam attributum ſubiecto tribuitur aut ab eo remouetur.
    - SPECIFICATIVVM, vt ignis quatenus eſt ignis aſcendit. In hoc ſenſu ſigna, quatenus, vt, & cætera, certam tantùm exprimunt rationem ſiue conditionem ſub qua alterum alteri tribuitur, aut ab eo remouetur, non autem cauſam, ſic cùm dicimus hominẽ quatenus ægrotum ſanari, indicamus ſub qua ratione homini conueniat ſanitatem recipere.
  - ANIMA SENSITIVA.
  - POTENTIA SENSITIVA quę diuiditur in ſẽſus.
    - EXTERIORES quinque
    - INTERIORES totidem
  - ACTV ſeu OPERATIONE ſenſitiua quæ eſt actus vitalis & dicitur ſenſatio.
    - PARTIM
      - APPRÆHENSIVAM.
      - APPETITIVAM
  - ORGANO SENSITIVO.
  - AGGREGATO EX
    - ANIMA, & potentia.
    - ORGANO & anima.
    - POTENTIA, & ORGANO.

Ex Paulo Veneto.

- PROVT SVMITVR PRO POTENTIA SENSITIVA poteſt cõſiderari tripliciter, vel quatenus
  - RECIPIT ſpeciem ab obiecto, & ſic dicitur ab Ariſtotele pati, & ſpecies illa dicitur impreſſa.
  - INFORMATA ſpecie, elicit actum ſentiendi, & tunc dicitur formaliter ſentire, & ſpecies iſta eſt expreſſa.
  - EVNDEM actum in ſe recipit, & ſic ſe habet vt obiectum.

SIGNA

- REMEMORATIVA, ſunt quæ præteritum aliquid in memoriam reducunt, vt Iris eſt ſignum diluuij, Geneſ. 6. Circumciſio Iuſtitiæ fidei.
- DEMONSTRATIVA, ſunt quæ præſentia monſtrant, vt fumus ignem.
- PROGNOSTICA, ſunt quæ futura prænunciant.
- NATVRALIA, ſunt quæ apud omnes idem ſignificant, & ſuapte naturâ vim habent ſignificandi aliquid.
- DATA, ſeu EX INSTITVTO, ſeu AD PLACITVM, ſunt quæ ex hominum voluntate ſignificant.
  - EX IMPOSITIONE, vt voces & ſcripta.
  - EX CONSVETVDINE, quo pacto ea quę pro foribus appenduntur ſignificant res venales, vt hedera, vinum.
- FORMALIA, ſunt quæ cauſant cognitionem informando, aut in ratione principij, vt imagines & ſimilitudines, ſeu ſpecies rerum quæ potentijs conſignatæ ducunt in rerum notitiam.
- INSTRVMENTALIA, ſunt quæ cognita efficiunt alterius rei cognitionem.
- PRACTICA, ſeu EFFICACIA, ſeu VT CAVSÆ, ſunt quæ non ſolùm ſignificant rem, ſed etiam eam cauſãt, vt Sacramenta nouæ legis, & huiuſmodi ſigna, ſunt propriè cauſæ.
- SPECVLATIVA ſunt, quæ rem tantùm indicant, vt fumus ignem: & fragor arborum futuram tempeſtatem; & eiuſmodi ſigna ſunt effectus, non cauſæ.

Ex Conimbricenſibus.

SIGNIFICATIO

- TOTALITATIS, per modum partis, eſt quæ ſignificat totum cùm tamen habeat nomen partis, ſicut album ſignificat albedinem & ſubiectum habens albedinem; & generaliter omnia accidentia in concreto ſignificant & ſubiectum & accidens, & aggregatum ex ſubiecto & accidente.
- CONCOMITANTIÆ, eſt alicuius quod neceſſariò comitatur illud cui nomen principaliter impoſitum fuit; ſic homo ſignificat riſibile, & quodlibet ſubiectum ſuam paſſionem propriam.
- CONTINENTIÆ, eſt quando continetur aliquid in eo cui nomen imponitur. Et ſic totũ ſignificat partẽ

SIMILE
- NATVRA per
  - PARTICIPATIONEM, ſic homo creatus eſt ad ſimilitudinem Dei.
  - ADÆQVATIONEM, ſic Petrus participat naturā humanā ſe [illegible] ſimili [illegible] adæquata adæquatione intenſiua, licet non extenſiua, ſol autem participat naturā ſolari, ſecundùm adæquationem extenſiuam, quia in nullo alio reperitur quàm in vno indiuiduo.
- QVALITATE
  - CORPORALI, ſic paries albus eſt ſimilis niui albedine.
  - INTENTIONALI, ſic ſpecies intentionales ſimiles ſunt obiectis.
  - FORMALI, ſic calor ignis ſimilis eſt calori in ferro ignito.
  - VIRTVALI, ſic ſol ſimilis eſt in calore elementis excalefactis.
- PROPORTIONE, quoad operationem & munera, vt nauta & auriga.
- REPRÆSENTATIONE, vt ſpecies & obiectum.
- DEFINITIONE ſeu ESSENTIA, eſt quod habet eandem definitionem cum alio, vt veſtis cum indumento.
- QVOAD
  - GRADVM EFFICACITATEMQVE AGENDI, vt duo ignes pari caloris & ſiccitatis intenſione, & materiâ æquè rara præditi.
  - QVALITATEM in ſpecie non tamen gradu, quicquid ſit de efficacitate in agendo, quo pacto ſe habent ignis & aqua tepida.
  - GRADVM, non tamen agendi efficaciam ſeu vehementiam, vt duo corpora æquè calida quorum alterum rarius ſit, alterum denſius.

SIMILITVDO
- IN
  - ESSENDO, eſt inter res eiuſdem generis.
  - REPRÆSENTANDO, reperitur inter res genere diuerſas, ſic homo repræſentat Deum, ſpecies obiectum.
- PARTICIPATIONIS eiuſdem FORMÆ, ſeu SIMILITVDO NATVRÆ, ſeu SPECIFICA, ſeu VNIVOCATIONIS, ſeu RATIONIS, ſic Petrus & Sortes ſunt ſimiles.
- CONVENIENTIÆ OMNIMODÆ, ſolùm reperitur in diuinis, vt vult *Bruleſer.*
- IMITATIONIS, ſic ectypa ſunt ſimilia prototypis.
- CONVENIENTIÆ ORDINIS, vt exemplati ad exemplar, inter quæ oportet eſſe ordinem prioris & poſterioris, exemplar enim prius eſt natura exemplato.
- PROPORTIONIS, qualis eſt inter aurigam & nautam.
- ÆQVALITATIS, eſt quæ reperitur in duabus ſpeciebus eiuſdem generis æque nobilibus.
- REPRÆSENTATIONIS, eſt quæ reperitur inter cognoſcens & cognitum.
- FORMALIS, eſt quæ reperitur inter agens vniuocum & effectum vniuocum, ſicut eſt inter ignem calidum & ferrum ignitum.
- VIRTVALIS, inter agens æquiuocum & effectum ſuum, ſicut eſt inter ſolem & ignem, quoniam vterque poteſt producere calorem, hic vt agens vniuocum, ille vt agens æquiuocum. *Hæc de Orbellis.*
- INFORMATIVA per qualitatem
  - CORPOREAM, ſeu REALEM, ſeu SENSIBILEM, vt per calorem.
  - INTENTIONALEM, ſeu SPIRITVALEM, ſeu PER SPECIEM.
    - IMPRESSAM.
    - EXPRESSAM.
    - SENSIBILEM.
    - INTELLIGIBILEM.
- OBIECTIVA, per repræſentationem obiectiuam, vt imago patris in tabula repræſentat patrem abſentē, propter ſimilitudinem quæ eſt inter patrem & imaginem ſuam.

SIMPLEX SVMITVR pro co
- QVOD NON
  - EST COMPOSITVM, NEC COMPONIBILE: vt Deus.
  - HABET CONCEPTVM QVIDDITATIVVM & QVALITATIVVM, ſic ſolummodo ens & paſſiones entis & differentiæ vltimæ, & modi intrinſeci ſunt entia ſimplicia.
  - EST COMPOSITVM, ex re & re, vt Angeli, anima, forma, materia & accidentia.
  - MIXTVM, ſic elementa ſunt corpora ſimplicia.
- QVOD EST
  - OMNINO VNVM, nec vllo modo plura.
  - INCOMPOSSIBILE ALTERI. *Hæc Syrectus.*

SIMPLICITAS OPPONITVR
- MIXTIONI.
- COMPOSITIONI.
- COMPOSSIBILITATI.
- PLVRALITATI.
- NON OMNIMODÆ IDENTITATI, Deus ſimplex eſt hoc modo, non quatuor primis.

SIMPLICITER
- SVMITVR pro
  - ABSOLVTE, & vniuerſaliter.
  - TOTALITER, ſic poſſumus dicere Gallum eſſe ſimpliciter album.
  - EO QVOD EST ACTV, ſiue ſit ſubſtantia ſiue accidens.
  - VNIVOCE, & VNO MODO, ſic genera ſimpliciter prædicantur de ſpeciebus in actu exercito, vt homo eſt animal ſimpliciter.
  - TANTVM, ſeu SINE ADDITAMENTO, vt ens reale dicitur ſimpliciter ens.
  - PERFECTISSIME, ſic demonſtratio propter quid eſt demonſtratio ſimpliciter.
- SIMPLEX, vt opponitur
  - COMPOSITIONI, & COMPOSSIBILITATI.
  - MVLTIPLICITATI RATIONVM FORMALIVM, vt Deus.

SIMVLTAS
- TEMPORIS
  - ADÆQVATE, eſt in iis quæ ſimul incipiunt & deſinunt eſſe; vt homo & eius potentiæ ſenſitiuæ.
  - INADÆQVATE, eſt in iis quæ ſunt in aliqua parte temporis ſimul, & tamen in alio tempore vnum eſt, alio non exiſtente, vt anima & potentiæ hominis ſenſitiuæ.
- NATVRÆ, eſt in his quorum vnum non poteſt eſſe, alio non exiſtente, cùm tamen vnum nō ſit cauſa alterius, ſicut contingit in relatis.
- DIVISIONIS GENERIS, ſeu NATVRÆ COMMVNIS, eſt veluti inter duas ſpecies, quæ idem genus immediatè diuidunt, vt inter hominem & brutum.
- ADÆQVATIONIS, eſt in iis quæ ſunt in eodem loco proprio.
- IMMEDIATIONIS, eſt in iis inter quæ nullum eſt corpus medium, & ſic contigua ſunt ſimul.
- INDISTINCTIONIS, eſt in iis quæ non diſtinguuntur ſecundum locum. Et hæc ſimultas conuenit motui indiuiſibilis & intelligentiæ. Hęc tria *Brulefer*, qui non ſatis ſtrictè vtitur vocabulo adæquationis. Extendit enim vltra adæquationem locationis de qua hîc agitur.
- CAVSALITATIS, eſt quā duæ cauſę eodem inſtanti naturæ concurrunt ad producendum effectum.
- DIGNITATIS.
- INTENTIONIS, eſt in iis quæ pro eodem temporis inſtanti à voluntate intenduntur.

SITVS
- SVMITVR pro
  - LOCO, ſic dicimus vrbem eſſe bene ſitam.
  - ORDINE PARTIVM cuiuſcumque continui, vt loci, corporis, motus, temporis; & ſic eſt affectio quædam quantitatis.
  - HABITVDINE PARTIVM vniuſcuiuſque corporis ad locum ſuum, ſic propriè conſtituit prædicamentum & ſic definitur: SITVS eſt certa quædam diſpoſitio partium alicuius corporis in ordine ad locum, vt aliæ partes ſint ſurſum, aliæ deorſum, aliæ antrorſum, aliæ retrorſum.
- DIFFERT A LOCO, quòd
  - LOCVS tantùm formaliter dicit circumſcriptionem corporis abſque vlla diſpoſitione partium illius corporis ad locum.
  - SITVS, loco ſuperaddit aliquid, quo corpus aliquod ita eſt in loco, vt partes eius tali modo diſponantur, vt ſi ambulet caput ſit ſurſum, pedes deorſum: ſi proneſcat, facies ſit verſus terram; ſi ſupinetur, dorſum ſit verſus terram.

SOLVS
- CATEGOREMATICE, ſeu SVBSTANTIVE, ſignificat ſolitudinem nec habet locum in diuinis.
- SYNCATEGOREMATICE, ſeu CONSIGNATIVE, ſeu ADIECTIVE reperitur in diuinis.

SPECIES
- SVMITVR pro
  - PVLCHRITVDINE.
  - FORMA DANTE ESSE SPECIFICVM & FORMALE; Et ſic diſtinguitur contra materiam.
  - SIMILITVDINE REPRÆSENTATIVA REI, quæ eſt ratio cognitiua illius rei.
  - NATVRA RERVM, ſic dicitur in horto eſſe ſpeciem talis herbæ.
  - PRIMA INTENTIONE, ſic dicimus ſpecies humana, ſpecies equina.
  - PRÆDICABILI SECVNDO Porphyrij; id eſt, pro ſecunda intentione, ſic homo eſt ſpecies.
  - IMAGINE FIGVRATA, ſeu ARTIFICIALI facta ad ſimilitudinem alterius.
  - ACCIDENTE, ſeu SIGNO VISIBILI & SENSIBILI diſtinctè repræſentatiuo alicuius rei, vt patet in Sacramento Euchariſtiæ, in quo accidentia panis & vini, tanquam ſpecies ex inſtitutione diuina corpus Chriſti realiter continent. *Hæc Brulefer.*
- SENSIBILES, ſunt quæ ſolùm ſenſum externum alliciunt, vt ſonus, color.
- PHANTASTICÆ, ſeu PHANTASMATA, ſunt quæ referunt obiectum ſub conditionibus indiuiduantibus, id eſt, vt res eſt ſingularis & indiuidua.
- INTELLIGIBILES, ſeu HABITVS, ſeu NOTITIÆ HABITVALES, ſunt quæ repræſentant quidditatem, ſeu eſſentiam rei nudatam omnibus conditionibus indiuidualibus & materialibus; Dicuntur autem habitus, quia ſunt qualitates diutius animæ inhærentes vt habitus.

- IMPRESSA, eſt ſimilitudo rei exiens ab obiecto extrinſeco, recepta in organo vel potentiâ, quæ eſt principium VT QVO, ſeu RATIO SENSATIONIS & intellectionis, per quod ſenſus, ſeu intellectus formaliter conſtituuntur in actu primo.
- EXPRESSA, eſt ſimilitudo rei, ſed quæ fit à potẽtia immediatè per quam potentia formaliter conſtituitur in actu ſecundo, in
  - INTELLECTV, eſt verbum mentis.
  - SENSV, eſt ipſa ſenſatio.

SVBIECTVM
- SVMITVR pro
  - INFERIORI alicuius ſuperioris / SVBIECTO PROPOSITIONIS } dicuntur autem ſubiecta prædicationis.
  - ILLO, cui inſunt accidentia, vt corpus eſt ſubiectum albedinis, & dicitur ſubiectum inhæſionis.
  - EO quod à ſcientia conſideratur, & ſic idem eſt quod OBIECTVM, ſeu GENVS SVBIECTVM, ſeu MATERIA CIRCA QVAM.
- ACCIDENTIS
  - QVO, ſeu INHÆSIONIS, ſeu CONVENIENTIÆ, ſeu RECEPTIONIS, ſeu IN QVO, ſeu SECVNDVM QVID, ſeu SVBIECTVM DETERMINANS DEPENDENTIAM ACCIDENTIS ſed non vltimatè. Eſt in quo immediatè recipiuntur accidentia, quamuis illud per ſe fulcimentum nullum præſtet ſuſtentaculo accidentium niſi alteri ſubiecto innitatur, vt vnum accidens recipitur in alio quod dependet ab alio ſubiecto, ſic albedo in ſuperficie recipitur, quæ dependet à corpore.
  - QVOD ſeu PRINCIPALE, ſeu DENOMINATIONIS, ſeu IN QVO SIMPLICITER, ſeu EXISTENTIÆ, ſeu SVSTENTATIONIS, ſeu SVBIECTVM DETERMINANS DEPENDENTIAM ACCIDENTIS VLTIMATÈ, eſt illud quod per ſe & ſimpliciter ſine beneficio alterius ſuſtentat accidentia, ſic ſolummodo ſubſtantia eſt tale ſubiectum.
- INFORMATIONIS, ſicut forma eſt in materia tanquam in ſubiecto informationis, & accidentium ſubiecto.
- AGGREGATIONIS, quod non eſt vnum ens ſimplex, ſed multiplex, ſicut eſt mundus reſpectu temporis.
- MVTATIONIS propriè dictæ, ſeu PHYSICVM, ſicut materia prima eſt ſubiectum generationis.
- ALTERATIONIS
  - PRIMVM & MEDIATVM, eſt materia prima: quia qualitates actiuæ & paſſiuæ inter quas eſt alteratio, non inſunt ſubſtantiæ niſi ratione materię, qualitates etiam ſecundæ vt mollities, durities, leuitas, grauitas, & eiuſmodi non niſi eâdem ratione.
  - PROPRIVM & IMMEDIATVM, eſt quod alteratur, & tale non eſt materia, ſed actu & ſimpliciter. *Ex Ariſtotele.*
- SCIENTIÆ
  - INHÆSIONIS, eſt in quo habitus inhæret, nimirum intellectus.
  - ATTRIBVTIONIS, ſeu AD QVOD, ſeu CONSIDERATIONIS, ſeu CONTINENTIÆ, eſt ad quod aliquo modo referũtur omnia quæ in ſcientia tractantur, vel vt partes ſubiectiuæ, aut componentes, vel vt principia, vel vt paſſiones eius, ſicut ens mobile in phyſica, eſtque aut
    - SPECIALE, ſeu PROPRIVM, ſic Syllogiſmus eſt obiectum in Logica.
    - GENERALE, ſic argumentatio eſt ſubiectum Logicæ.
    - COMMVNISSIMVM, ſeu GENERALISSIMVM, ſic ſecunda intentio eſt obiectum Logicæ.
  - PRÆDICATIONIS, ſeu DE QVO, ſeu LOGICVM, ſeu AD PRÆDICATIONEM, ſeu ENVNCIATIONIS, eſt de quo in ſcientia proprietates & paſſiones proximè & formaliter prædicantur; ſic in phyſica eſt corpus naturale, non ens mobile, à quo ſubiecto ſcientia recipit vnitatem, diſtinctionem, dignitatem, ordinẽ, neceſſitatem. *Ex Egidio.*
  - DISTRIBVTIONIS, vt cùm dico, animal eſt rationale, vel irrationale.
  - GENERICVM, eſt de quo in ſcientia præcognoſcitur, quid eſt, & quod eſt, habens ſpecies, principia & paſſiones, vt corpus in Phyſica.
  - SPECIFICVM, eſt de quo præcognoſcitur quid eſt & quod eſt habens tantùm principia & paſſiones; & tale ſubiectum ex ſententia Scotiſtarum continet in ſe virtualiter omnes veritates illius habitus, cuius eſt ſubiectum, vt probat Scotus in prologo.
  - AD QVOD OMNIA reducuntur tanquã ad
    - PRINCIPIVM RADICALE, quo modo in Grammatica, ſubiectum eſt litera, in Geometria punctus, in Theologia Deus.
    - TOTVM
      - INTEGRALE, quomodo oratio cõgrua & perfecta eſt ſubiectũ Grammaticæ, & corpus quantum in Geometria; & hoc modo in Theologia Chriſtus.
      - VNIVERSALE, quomodo vox articulata eſt ſubiectum in Grammatica: quantitas immobilis cõtinua in Geometria, ſic in Theologia ſubiectum erunt res & ſigna, vel credibile prout tranſit in rationem intelligibilis. *Hæc D. Bonau.*

SVBICITVR ALIQVID TRIPLICITER
- LOCO, vt terra cœlo.
- ORDINE, vt ſenſus intellectui: cauſæ ſecundæ, primæ.
- PRÆDICATIONE, vt homo animali.

SVBSISTENTIA
- EST vltimus terminus naturæ ſubſtantialis, per quem ſubſtantia formaliter dicitur ſubſiſtere, addit enim aliquid ſupra exiſtentiam, quoniam ſe habet ad eam tanquam ſpecies ad genus, & directè opponitur INEXISTENTIÆ ACCIDENTIVM, quæ eſt vltimus terminus, ſeu modus EXISTENTIÆ ACCIDENTIVM, per quem formaliter exiſtunt in rerum natura, & extra cauſas, quorum exiſtere eſt inexiſtere, & eſſe eſt ineſſe aut actu, aut aptitudine.
- CREATA, eſt creaturarum.
- INCREATA, eſt trium perſonarum diuinarum, alia
  - ABSOLVTA, iuxta quoſdam probatos doctores, quæ vna & communis eſt, ſicut & eſſentia omnibus perſonis diuinis.
  - RELATIVA, ſeu PERSONALIS, quæ cuilibet perſonæ peculiaris eſt.

SVBSISTERE
- DICITVR ID QVOD
  - HABET verum eſſe & non apparens.
  - ALICVI SVBEST, ſeu SVPPONITVR, ſicut dicimus fundamenta ſubſiſtere, id eſt ſubſtare tecto.
  - EST
    - PER SE, id eſt non in ſubiecto inhæſionis.
    - ENS SVBSTANTIALE completum; & ſic propriè accipitur.
    - SVBSTANTIA INCOMPLETA, ſicut partes corporis.
    - PER SE INCOMMVNICABILE, vt ſuppoſita, & ſingularia.
    - ITA PER SE, vt licet exiſtat in alio per modum formæ aut partis, tamē poteſt ſeparari ab eo, & exiſtere ſeparatim ab illo, ſic anima ſubſiſtit per ſe.
    - PER SE, vt neque actu neque potentia ſit in alio per modum partis aut formæ; ſic Angeli ſubſiſtunt per ſe, ſic etiam homo.
- DIFFERT A SVBSTARE IN HOC QVOD
  - SVBSTARE, eſt alij tanquam fundamentum ſubeſſe.
  - SVBSISTERE, eſt perfectè & independenter a quolibet ſubſtante exiſtere.

SVBSTANTIA
- DICITVR A
  - SVBSTANDO, quod ſignificat eſſe ſubiectum alicui, & ſic diuiditur in ſubſtantiam
    - PRIMAM; & eſt ſubſtantia ſingularis.
    - SECVNDAM, vt genera & ſpecies.
  - EXISTENDO, quod eſt in rerum natura exiſtere ſingulariter & actu.
  - ESSENDO, quod eſt habere entitatem realem, ſeu naturam firmam & conſtantem.
  - SVBSISTENDO, quod eſt per ſe exiſtere ſine ope alterius cuiuſcunque rei.
- SVMITVR PRO
  - ESSENTIA, ſeu NATVRA REI, ſiue ſit in genere ſubſtantiæ ſiue accidentis.
  - EO quod non eſt in ſubiecto, ſeu PRO OMNI EO quod non eſt accidens.
  - INDIVIDVO in genere ſubſtantiæ, ſeu SVBSTANTIA completa & perfecta.
  - SVBSTANTIA INCOMPLETA.
- SINGVLARIS, octo nominibus appellatur.
  - INDIVIDVVM, quia non eſt diuiſibilis in plura.
  - PRIMA SVBSTANTIA, vt in actu exercito omnibus ſubſiſtit, & ſubſtat tam reliquis ſubſtantijs ſecundis, quàm accidentibus.
  - HYPOSTASIS, quæ nunc communiter tribuitur ſuppoſito, quamuis ex propria ſignificatione ſignificet eſſentiam, ſeu naturam & ſuppoſitum, his enim quatuor οὐσία, συυσία, ὑπόστασις, πρόσωπον, quatuor latina reſpondent, eſſentia, ſubſiſtentia, hypoſtaſis, perſona.
  - SVPPOSITVM, vel propter intentionem
    - SECVNDAM, quia ſpeciei ſubijcitur in prædicando & prædicamento, vt Petrus eſt homo.
    - PRIMAM, quia tum ſubſtantijs ſecundis, tum accidentibus tanquam illorum fundamentum ſupponitur.
  - RES NATVRÆ, prout ſupponitur alicui naturę communi.
  - PERSONA, prout eſt rationalis naturæ indiuidua ſubſtantia.
  - SVBSISTENTIA, prout exiſtit per ſe & non in alio, quamuis hoc vocabulum NVNC, ſumatur pro ipſo modo quo ſubſtantia ſubſiſtit, nūc pro ipſa ſubſtantia ſubſiſtente; ſicut & hypoſtaſis de qua S. Hieronimi tempore maius dubium fuit, verebatur enim dicere tres eſſe hypoſtaſes in diuinis.
  - HOC ALIQVID, quatenus completè ſubſiſtit, aliisque ſtabilimentum præbet.

    Hæc Conimbricenſes.
- PRIMA ſeu SINGVLARIS, exiſtit in actu exercito.
- SECVNDA ſeu COMMVNIS, ſubſiſtit in actu ſignato quatenus eſt radix & principium ſubſiſtendi. Idcirco enim ſubſtantiæ ſingulares ſubſiſtunt, quia rationem ſubſtantiæ communis ſeu ſecundæ participant.

SVBSTRATVM differt ab intentione in eo quod
- SVBSTRATVM dicitur natura quæ ſubſternitur ſecundæ intentioni, & denominatur ab illa.
- INTENTIO, dicitur per ſe ſignificatum. Nam ſpecies, v.g. ſignificat primò ipſam relationem ad inferiora de quibus prædicatur, ſecundariò verò ipſam naturam rei, v.g. humanam quæ propriè ſubſtratum dicitur.

SVCCESSIO IN MOTV DVPLEX
- INTRINSECA, quam accipit à termino ſuo qui ſecundùm naturam eſt diuiſibilis in partes aut gradus, ſicut quantitas & qualitas, Terminus autem motus non differt à motu niſi ſecundùm rationem ex multorum ſententia, ſicut fieri & eſſe.
- EXTRINSECA, quam accipit à tempore, tempus enim eſt extrinſecum motui, non intrinſecum. *Hæc Soncinas.*

SVPPOSITIO, ſeu ACCEPTIO
- MATERIALIS, ſeu TECHNICA & ARTIFICIALIS, eſt quando vox ſtat pro ſeipſa, ſeu pro ipſamet entitate vocis, vt homo eſt nomen, homo eſt vox.
- FORMALIS, ſeu SIMPLEX, eſt quando vox ſtat pro re formaliter & immediatè ſignificata, vt in hac propoſitione, homo eſt ſpecies, homo ſupponit pro natura humana quam formaliter ſignificat.
- PERSONALIS, eſt acceptio nominis communis pro ſuis mediatis ſignificatis, vt cùm ſpecies ponitur pro ſuis indiuiduis, vt in hac propoſitione homo eſt animal, homo ſupponit pro Petro & Paulo, quæ non ſunt ſignificata illius formalia & immediata, ſed mediata & ſecundaria. Dicitur autem PERSONALIS, quia præcipuè res ſingulares pro quibus nomina communia ſupponunt, ſunt perſonæ aut ſuppoſita; diuiditur autem a Summuliſtis in
  - COMMVNEM, cuius tres ſunt ſpecies.
    - DETERMINATA.
    - CONFVSA TANTVM.
    - CONFVSA DISTRIBVTIVA.
  - DISCRETAM

SVPPOSITVM eſt indiuiduum naturę ſubſtantialis, ſeu eſt ſubſtantia completa, indiuidua, ſubſiſtens incommunicabiliter, addit enim ſupra naturam ſpecificam modum quendam realem qui ſubſiſtentia dicitur, quo tanquam vltimo ſuo termino terminatur & completur, ſuppoſitum autem differt à perſona, & hoc aliquid, in hoc quod
- SVPPOSITVM dicit quæcumque ſubſtantiam ſingularem completam.
- PERSONA, ſolùm ſubſtantiam rationalem, quæ ſic definita fuit à Boëtio, Perſona eſt rationalis creaturæ ſubſtantia indiuidua. Ideóque non tam latè patet ac ſuppoſitum.
- HOC ALIQVID, dicit indiuiduum in genere ſubſtantię, ſed abſtrahit ab habere eſſe completum & perfectum, ſeu incompletum & imperfectum; ſic anima in corpore dicitur HOC ALIQVID; Sicque manus eſt hoc aliquid non tamen ſuppoſitum.

T

TEMPVS
- SVMITVR quatenus eſt
  - NVMERVS, ſeu MENSVRA PRIMI MOTVS ſummè æquabilis, qualis eſt conuerſio ſupremæ ſphæræ, & ſic vnum tantùm eſt, ſicut & vnum primum mobile, ſic etiam eſt menſura propria & interna motus primi mobilis, ſimúlque communis & externa aliorum omnium motuum. Ariſtoteles definiuit tempus hoc modo ſumptum.
  - MENSVRA cuiuſque motus, & in quolibet actu motum ſubeunte inſidet, ſic tot ſunt tempora quot motus, ſicque tempus per ſe eſt menſura duntaxat motus cui ineſt.
  - DVRATIO ſucceſſiua mundi in eſſe tranſmutabili, vt vult *Paulus Venetus*, & ſic eſt paſſio mundi ſubiectiua exiſtens in eo; Et hoc modo dicitur tempus eſſe in cœlo, in terra, in mari.
- SVMPTVM { INFINITE. / INDEFINITE. / FINITE. } SIGNIFICAT { ÆTERNITATEM. / ÆVITERNITATEM. / MENSVRAM, rerum habentium initium & finem.

- TERMINVS IN
  - PRÆDICANDO
    - CATEGOREMATICVS, ſeu SIGNIFICATIVVS, eſt qui per ſe aliquid ſignificat, vt cœlum, animal, homo.
    - SYNCATEGOREMATICVS, ſeu CONSIGNIFICATIVVS, vel COMPRÆDICATIVVS, vel SIMVL SIGNIFICATIVVS, eſt vt omnis, nullus, quidam, ſolus, non, & alia quæ per ſe nihil ſignificant; ſed alijs dictionibus tantùm adiunguntur.
    - MIXTVS, eſt qui includit categorematicum & ſyncategorematicum, vt nihil includit ens & nullum, nemo nullum hominem.
    - MATERIALIS, eſt qui pro ſola voce materialiter ſumpta accipitur, vt hoc nomen homo pro voce duarum ſyllabarum.
    - FORMALIS, eſt qui pro formali ſignificatione vocis accipitur, vt homo pro natura humana.
    - CONNOTATIVVS, ſeu CONCRETVS, ſeu DENOMINATIVVS, ſeu ADIECTIVVS, eſt qui præter principale & formale ſignificatum aliquid aliud in obliquo denotat, vt album præter albedinem quam formaliter dicit, connotat præterea ſubiectum.
    - ABSTRACTVS, ſeu SVBSTANTIVVS, eſt qui ſignificat formam non connotando ſubiectum, vt albedo,
    - TRANSCENDENS, eſt qui rem prædicamentali ordine ſuperiorẽ laxiorẽmque ſignificat.
    - DISPARATVS, eſt qui de alio diſparato non poteſt affirmatiuè enunciari, ſaltem in abſtracto, vt homo, lapis, dulcedo, albedo, licet aliquando poſſit in concreto, vt patet exemplis, non enim licet dicere albedo eſt dulcedo, ſed licet dicere album eſt dulce.
    - COLLECTIVVS, eſt qui in ſingulari numero ſignificat plura copulatim, vt populus, plebs, turba.
    - DIVISIVVS, qui ſignificat tantùm vnum, vt Petrus.
    - INFINITVS, eſt aggregatum ex particula negante, & termino finito, vt hoc totum *non homo*.
    - INFINITANS, eſt particula NON, per ſe ſumpta.
    - INFINITATVS, eſt terminus finitus per ſe ſumptus, quatenus aptus eſt infinitari à particula NON infinitante.
  - RE
    - LOCALIS / ESSENTIALIS — QVO CIRCVMSCRIBI, PROPRIVM EST
      - CORPORVM.
      - CREATVRÆ ſolummodo, quia omnis creatura finita eſt quoad latitudinem perfectionémque eſſentialem, ſoli Deo non conuenit. quia proprium eſt illius nullis terminis circumſcribi.
    - VT
      - QVOD, ſeu meliùs abſque ſolœciſmo QVI, ſeu TOTALIS, eſt qui abſolutè fit; & ſic compoſitũ eſt terminus QVI, generationis
      - QVO, eſt quo aliud fit, Ideo dicitur FORMALIS, ſic per formam conſtituitur compoſitum.
    - MVTATIONIS
      - TOTALIS, ſiue productus, vt homo, ignis.
      - FORMALIS, vt forma ignis, ſeu hominis.

Hæc Semonæa.

- TOTVM
  - QVANTITATIVVM, eſt quod diuiditur in partes QVANTITATIVAS
    - HOMOGENEVM / HETEROGENEVM — IN PARTES
      - HOMOGENEAS,
      - HETEROGENEAS.
  - ESSENTIALE
    - METAPHYSICVM, eſt quod diuiditur in partes eſſentiales ratione tantùm differentes, vt genus & differentia.
    - PHYSICVM, eſt quod diuiditur in partes realiter diuerſas conſtituentes eſſentiam rei, vt homo in corpus & animam.
  - POTENTIALE, ſeu VIRTVALE, eſt quod diuiditur in potentias, vt anima in intellectum & voluntatem.
  - ACCIDENTALE, eſt quod componitur ex ſubiecto & accidente, vt homo albus.
  - VNIVERSALE, eſt quod diuiditur in partes ſubiectiuas, ſeu SPECIES, & de illis prædicatur in quid.
  - INTEGRALE, eſt quod diuiditur in partes integrantes, & propriè conuenit rebus quantis & corporeis, ſed analogicè attribui poteſt incorporeis.
  - NVMERALE, vt numerus comprehẽdens pluralitatem aliquorum, vt duodecim dicit numerum Apoſtolorum.
  - DEFINIBILE, eſt quod diuiditur in partes definitiuas, vt homo in animal & rationale.
  - PRÆDICABILE, ſeu PRÆDICATIVVM, propriè eſt ſpecies infima quæ continet in ſe totam eſſentiam indiuidui (ſi modo in omni rigore id ſit verum, tametſi ita ſenſerunt cùm omnes veteres Philoſophi, tum pleri que recentiorum) & de illo prædicatur VT QVID.

CATEGOREMATICE, eſt idem quod habens partes, ſeu ſignificat compoſitum & perfectum ex partibus quatenus compoſitum eſt.

SYNCATEGOREMATICE, eſt idem quod quælibet pars diuiſim ſumpta. *Hæc de Orbellis.*

CONTINVITATE, per adunationem partium, ſicut in animalibus quorum partes adunatæ ſunt & continuæ ſibi inuicem.

AGGREGATIONE, idque vel per
- CONTACTVM, ſeu CONTIGVITATEM TANTVM, vt lapides & cœmenta in domo.
- ORDINEM PARTIVM, vt exercitus, & multitudo ordinata. *Hæc Soncinas.*

TOTALITATE
- CAVSÆ, ſic effectus non dependet ab omnibus cauſis ſeparatim ſumptis totalitate cauſæ ſed tantùm ab adæquata.
- EFFECTVS, ſic effectus totaliter pendet à cauſa prima & ſecunda totalitate effectus, quia non licet aſſignare partem vnam ſecundùm quam pendeat à prima cauſa, & aliam quæ pendeat à ſecunda, ſed ſecundùm ſe totum pendet & à prima & à ſecunda.

TRANSCENDENTIA ſunt illa quæ non ſunt adſtricta alicui ex decem generibus generaliſſimis, ſed ſunt communia omnibus, quorum principia & origo eſt ENS, cum quo omnia prædicta tranſcendentia reciprocantur, prout
- EST COMMVNE ENTI REALI, & RATIONIS, & huiuſmodi ſunt OPINABILE, COGITABILE, APPREHENSIBILE, quæ attribuuntur non tantum veris entibus, ſed etiã confictis.
- SIGNIFICAT, tantùm ENS REALE, quod diuiditur IN CREATVM, & INCREATVM, & eiuſmodi ſunt.
  - ENS, quod dicitur ab actu, eſſentia & exiſtẽtia.
  - RES, à ratitudine dicta quæ habet eſſentiam realem & firmam.
  - VNVM, à ſui indiuiſione dictum.
  - VERVM, à conuenientia rei ad intellectum dictum.
  - BONVM, ab appetibilitate dictum.
  - ALIQVID, ab aliorũ diuiſione dictum, dicit enim alietatem in eſſentia, & ſumitur ſubſtantiue quaſi ALIVD QVID.

V

VACVVM SVMITVR pro
- DIMENSIONIBVS SEPARATIS, habentibus eſſe mathematicum.
- SPATIO, in quo non eſt corpus ſenſibile, ſic ſpatium inter terram & cœlos dicitur magnum inane.
- PRIVATIONE, vel carentia corporis cum aptitudine ad recipiendum corpus. *Ex Baſſolis.*

VBI
- EST MODVS rei locatæ intrinſecus vt alij volunt, vel extrinſecus, vt alij, quo corpus formaliter exiſtit in loco, procedit autem à circumſcriptione loci actiua, & locati paſſiua & differt à ſitu in hoc quod
  - SITVS, exigit diſtinctionem, ſeu diuiſionem partium in loco
  - VBI, non exigit diſtinctionem partium, ſed tantùm præſentiam in loco. Vnde æquè poteſt eſſe in ſubſtantia corporea & incorporea, ſitus autem tantum in corporea & quanta.
- ACCIPITVR, aut
  - INTERROGATIVE, pro aduerbio interrogandi.
  - DEFINITE, pro ipſo loco.
  - RELATIVE, pro comparatione loci ad corpus locatum.
- DEFINITIVVM, eſt modus quo aliquid ita eſt in vno loco vt extra illum non ſit, & totum exiſtat in toto loco, & totum in qualibet parte eius, ſic exiſtunt omnes ſubſtantiæ ſpirituales.
- CIRCVMSCRIPTIVVM, eſt modus quo aliquid ita eſt in loco vel ſpatio, vt totum ſit in toto ſpatio, & partes in partibus ſpatij, quo vbi potiuntur omnia corpora.
- INDIVISIBILE, eſt quod non dicitur indiuiſibile eo modo quo punctus qui nullas habet partes, ſed dicitur indiuiſibile quoad permanentiam, quia licet ſit extenſum per totum corpus mobile, tamen componitur ex partibus ſimultaneis, quarum vna non poteſt eſſe ſine altera.
- DIVISIBILE, eſt compoſitum ex partibus ſibi ſuccedentibus, quemadmodum tempus ex inſtantibus componitur. Et huiuſmodi nihil eſt aliud quàm ipſe motus localis, & ſic habet ad primum vbi non vt totum ad partem, ſed vt continuum ad ſui continuatiuum; aut ſicut tempus ad inſtans.

VBICATIO
- ACTIVA, eſt locus ſeu CIRCVMSCRIPTIO, quâ locus circumſcribit locatum.
- PASSIVA, eſt modus quidam in re locata, ſeu CIRCVMSCRIPTIO paſſiua, quâ corpus circumſcribitur à loco.
- SIMPLEX, eſt quæ procedit à loco ſimplici, ſeu à loco QVO, ſeu à loco ORIGINIS.
- COMPOSITA, eſt quæ procedit à loco compoſito, ſeu à loco QVI, ſeu à loco CONTINENTIÆ.

VELLE
- NATVRALE, eſt actus voluntatis, vt eſt natura.
- DELIBERATIVVM, eſt actus voluntatis, prout eſt voluntas, ſeu libera ad vtrumlibet.
- EX SVRREPTIONE, prout non eſt perfectè libera, vt ſit in primis motibus.

VERBVM
- EXTERNVM, quod ſenſibile eſt, & quod per exteriora membra corporis formatur.
  - VOCALE.
  - SCRIPTVM.
- INTERNVM, quod per interiores potentias formatur
  - PHANTASIÆ, ſeu IMAGINATIONIS, quod aliqui conceptum vocant non VERBVM, quia non procedit à ratione & in brutis reperitur.
  - MENTALE, ſeu INTELLECTVS.
    - VOCIS, ſeu IMPERFECTVM, quod vocamus conceptus mentis non vltimus.
    - REI, quod propriè & ſimpliciter vocatur VERBVM MENTIS.

Hæc Suarez.

VERITAS
- RERVM, ſeu TRANSCENDENTIS, eſt entis paſſio.
- COGNITIONIS, ſeu COMPLEXA, eſt conformitas inter intellectum & rem.
- SPECVLATIVA, eſt quæ ſumitur penes conformitatem cognitionis, ſiue intellectus cognoſcentis ad rem cognitam.
- PRACTICA, eſt quæ conſiſtit in adæquatione rationis ad appetitum rectum, quam appetitus rectè uſ[illegible]nem, virtutes in eo reſidentes, præſtant, vel vt alij fortaſſe rectiùs ſentiunt; Eſt quæ conſiſtit in conformatione appetitus ad rectam rationem, æquius enim eſt, vt rationi concedatur potius eſſe [illegible] regulam & menſuram humanarum actionum quàm appetitui; cùm voluntas ſeu appetitus, nihil poſſit agere niſi priùs rationis aliqua lux ei præfulgeat.
- INTRINSECA, ſeu FORMALIS, ſeu SECVNDÒ PRIMA. Eſt quæ reperitur in omni ente.
- EXTRINSECA, ſeu SECVNDARIA, eſt quæ eſt in enunciationibus, quæ conſequuntur veritatem, quę eſt in rebus: Ideo enim enunciatio eſt vera, quia res eſt vera, & non è contra.
- CAVSALIS, ſeu PRIMÒ PRIMA, eſt quæ eſt in veritate diuini intellectus, cognoſcentis res in eſſe poſſibili. Et hæc veritas eſt cauſa veritatis formalis vniuſcuiuſque rei, eo quod res in ſe ſuo veræ quatenus conformatæ ſunt intellectui & voluntati diuinæ. *Ex Soncinate.*
- REI / SIGNI
  - ORATIONIS, quâ oratio eſt conformis rei ſignificatæ.
  - COGITATIONIS, quâ mens eſt conformis rei intellectæ.
  - VOLVNTATIS, quâ voluntas eſt conformis rationi, vel ſignum aliquod externum veræ voluntatis, quale eſt præceptum ſuperioris.
  - ACTIONIS, quâ opus eſt conforme regulæ ſuæ.
- IN
  - RE, vt ſubiecto.
  - PROPOSITIONE, vt in ſigno.
  - MENTE, vt in termino.

VIRTVS
- SVMITVR PRO
  - PRINCIPIO ACTIVO.
    - QVOCVMQVE, ſeu QVALITATE ACTIVA, ſic calor eſt virtus ignis.
    - IN CREATVRA INTELLECTVALI, ſic ſunt in anima plures virtutes, ſeu potentiæ.
  - HABITV ELECTIVO, ſeu OPERATIVO operis moralis, à quo virtutes dicuntur MORALES.
- DICITVR ESSE IN ALIQVO
  - INHÆSIVE, ſeu INFORMATIVE, ſicut forma eſt in materia, aut accidens in ſubiecto.
  - POTENTIALITER, ſicut nauta eſt in naui.
  - INDISTANTER, ſicut intelligentia in orbe cœleſti.
  - CONCOMITATIVE, ſicut potentia in anima.

VNIO ſumitur pro

- ACTIONE VNIENTIS, quæ ſe tenet ex parte efficientis qui vnit materiam & formam efficienter.
- PASSIONE VNIBILI, ſeu NEXV SVBSTANTIALI, v.g. materiæ & formæ, ſeu pro ILLAPSV, quo forma ſeſe in materiæ ſubſtantiam penitus inſinuat.
- RELATIONE VNITORVM, quæ ipſam vnionem & nexum ſubſequitur.
- MODO, qui reſultat ex actione quæ eſt proximum fundamentum relationis; ita vt iſta quatuor ordinem inter ſe habeant ſecundùm diuerſa naturæ inſtantia: In primo eſt vnio, ſeu vnitio, quæ ſe tenet ex parte efficientis: In ſecundo eſt paſſio ex parte vnibilium; In tertio eſt modus quidam reſultans ex actione quo vnibilia formaliter dicuntur vnita tanquam effectus formalis proueniens à cauſa ſua formali. In quarto denique eſt relatio iſta prædicamentalis, quâ vnitum refertur ad aliud, vnita enim ſe inuicem reſpiciunt.

VNIVERSALE

- IN
  - CAVSANDO, vt Deus, intelligentię, cœli.
  - SIGNIFICANDO, vt voces, conceptus, ſcripta.
  - REPRÆSENTANDO, vt ſpecies intelligibiles.
  - ESSENDO, quod in ſe realiter ſeparatum eſt a ſingularibus, vt ipſe homo, aut ipſum bonum quas Plato Idæas rerum appellabat.
  - PRÆDICANDO, vt genus & ſpecies.
- LOGICVM, ſeu FORMALE, eſt ſecunda intentio fundata in natura aliqua, quatenus prædicabilis eſt de pluribus ſpecie, genere, vel numero differentibus.
- PHYSICVM, ſeu MATERIALE, eſt ipſa natura realis exiſtens a parte rei ſuper qua fundatur relatio vniuerſalis Logica, ſeu prædicabilis. Ideo dicitur ſubſtratum vniuerſalitatis Logicæ, vt natura humana.
- METAPHYSICVM, eſt ipſa eadem natura, quatenus communis eſt alijs pluribus in quibus reperitur prout abſtrahit a prædicabilitate. Ideo in vniuerſalibus ſunt tres gradus; primò, eſt natura realis, vt natura humana quæ conſtituit vniuerſale phyſicum. In ſecundo eſt eadem natura prout eſt communis pluribus in quibus actu reperitur, quod conſtituit vniuerſale METAPHYSICVM. In tertio eſt eadem natura, quatenus poſt actum collatiuum intellectus, ſecunda aliqua intentione conſtituitur ſub velamento prædicabilis, vt aut actu, aut potentiâ poſſit prædicari de pluribus, & hóc conſtituit VNIVERSALE LOGICVM, Ideóque VNIVERSALE conſideratur a
  - METAPHYSICO, quatenus VNIVERSALE.
  - LOGICO, quatenus PRÆDICABILE.
- MATHEMATICVM, eſt forma aliqua exiſtens in mente præciſa à quantitate, quam formam diuerſimodè varijs rebus adhibere poſſumus in vſu & practica rerum Mathematicarum. Et qui primus huius vniuerſalis author fuit, attribuit id tantùm rebus Mathematicis, quamuis commune ſit multis alijs, nam etiam artifices in mente exprimunt Idæas vniuerſales & exemplaria communia multis rebus, tum differentibus numero, tum ſpecie. Ideóque nos pari iure & authoritate appellamus huiuſmodi vniuerſale EXEMPLARE, ſeu TOTALE, quod multum differt ab alio Platonico, vt facilè omnibus patet.
- IN RE, ſeu IN MVLTIS, idem eſt quod PHYSICVM.
- POST REM, ſeu POST MVLTA, idem eſt quod LOGICVM.
- ANTE REM, ſeu ANTE MVLTA, propriè eſt IDEA PLATONIS, quæ incorruptibilis, immobilis, & communis erat, & per ſe ſubſiſtens ſeparata a ſingularibus, cuius participatione, ſingularia generabantur, & à Platone appellabatur IPSE HOMO, IPSVM BONVM, IPSA SVBSTANTIA, ad diſtinctionem ſingularium quæ appellantur SIMPLICITER ſine addito homines, bonum, ſubſtantia, aut quid ſimile.

- TRANSCENDENTALIS, ſeu ENTITATIVA, eſt quæ reperitur in omnibus entibus, quatenus in ſe indiuiſa ſunt, & hæc eſt paſſio entis.
- QVANTITATIVA, ſeu PRÆDICAMENTALIS, eſt quam quantitas tribuit ſubſtantiæ, cùm hæc vnitas ſit principium numeri. Differt autem ab vnitate *tranſcendentali*, ſi ſecundum ſe ſpectetur, non aliter ac reliqua inferiora à ſuis tranſcendentalibus. Ideóque ſi inferiora vt ſubſtantia, accidens, addunt entitatem aliquam aut modum tantùm enti: ſic hæc vnitas addet vnitati eadem illa, ſi verò non addunt, ſed ſunt eadem res prout ſtat ſub conceptu confuſiore & indeterminato entis: & diſtinctiore & determinato ſubſtantiæ, vt volunt recentiores aliquot, præcipuè *Suarez*, ſic hæc vnitas eodem modo diſtinguitur ab vnitate tranſcendentali; ſi autem conſideretur prout inhæret in ſubſtantia & illam denominat, tunc plus differt à tranſcendentali, quia tranſcendentalis eſt intrinſeca rei: Hæc autem eſt extrinſeca ſubſtantiæ, & accidens diſtinctum ab illa.

VNITAS

- **NVMERICA**, ſeu **SINGVLARITATIS INDIVIDVALIS**, quà indiuidua cuiuſcunique naturæ ſunt vna & indiuiſa in ſe, & nullo modo diuiſibilia in plures ſimiles naturas ſingulares, ſic Petrus eſt vnus hac vnitate quæ opponitur vnitati ſpecificæ & genericę. Eſt multiplex
  - **INTRINSECA**, quà aliquid eſt ſimpliciter indiuiſibile in plures naturas ſingulares.
  - **EXTRINSECA**, quà ea ſunt vna quæ habent idem ſubiectum, vt candor & dulcedo.
  - **NEGATIVA**, per priuationem omnis principij diſtinguentis, quia ſcilicet non habet aliquid per quod diſtinguatur, & ſic materia eſt vna numero *ſecundum Themiſtæ.*
  - **POSITIVA** in eo conſiſtit, quod hàbet vnam formam per quam diſtinguitur ab omni alio, ſicut Sortes. *Ex Ianduno.*
  - **MATERIALIS.** / **IMMATERIALIS.** reperitur in ſubſtantiis.
    - **CORPOREIS.**
    - **SEPARATIS.**
  - **VNITATE**
    - **ESSENTIÆ**, ſicut definitio & definitum.
    - **SVPPOSITI**, ſeu **SVBIECTI**, vt album & dulce in lacte.
  - **PRINCIPIVM HABET**
    - **PRINCIPALE**, materiam primam.
    - **SINE QVO NON**, formam.
    - **DISPOSITIVVM**, dimenſiones interminatas.

    Hæc Niphus, quamuis aliæ ſectæ Scholaſticorum, imprimis *Scotiſtæ*, aliter hoc explicent, quod omittimus; quia omnibus id notum eſt.
- **FORMALIS**, eſt in natura aliqua ſecundùm ſe conſiderata, quatenus præſcindit ab eſſe quod habet in indiuiduis; quam vnitatem *Scotus* exiſtimauit non multiplicari ſecundùm multiplicationem indiuiduorum: Alij autem communiter exiſtimant multiplicari, vnà cùm vnitate indiuiduali in ſingulis indiuiduis. Ideóque eſſe tantùm in intellectu ſecundùm conuenientiam & ſimilitudinem quam intellectus reperit in ſingularibus. Eſtque
  - **GENERICA**, quæ eſt naturæ genericæ.
  - **SPECIFICA**, quæ eſt naturæ ſpecificæ.
- **VNIVERSALIS**, ſeu **PRÆCISIONIS**, eſt quæ competit naturis communibus in ſe, vt non exiſtunt contractæ in ſuis inferioribus, ſiue talis vnitas conueniat beneficio Intellectus, ſiue ex ſe, quæ nihil aliud eſt, quàm actualis indiuiſio rei communis in ſua inferiora, cum diuiſione tamen aptitudinali, quâ natura apta eſt eſſe in pluribus; Ideóque in hoc differt ab vnitate formali, quod cùm eadem ſit vtraque vnitas formalis præſcindit à communicabilitate, nec illam requirit ad conceptum ſuum formalem; Vniuerſalis autem illam requirit; Deinde formalis multiplicatur ad multiplicationem indiuiduorum ex ſententia probabiliori. Hæc autem nequaquam.
- **PER SE**, Eſtque vel
  - **SIMPLICITATIS**, quæ eſt expers omnis compoſitionis, & ſolùm reperitur in Deo.
  - **COMPOSITIONIS**, quæ eſt in iis quæ fiunt ex pluribus rebus, ex quibus fit vnum per ſe; quando vnum ſe habet vt actus, alterum vt potentia; ſicut compoſitum ex materia & forma.
- **PER ACCIDENS** eſt in iis quæ non ſunt vnum per ſe.
- **SVBIECTI**, vt cùm plura accidentia ſunt in eodem ſubiecto.
- **AGGREGATIONIS**, ſeu **COLLECTIVA**; vt in aceruo lapidum.
- **ORDINIS**, vt in exercitu, quæ vnitas maior eſt vnitate **AGGREGATIONIS**.
- **ESSENTIÆ**, ſeu **DEFINITIONIS**, eſt in iis quæ habent eandem definitionem, vt enſis & gladius.
- **QVANTITATIS**, vt in corpore continuo.
- **IDENTITATIS**, eſt in iis quæ ſunt vna ſecundùm vnam ex ſeptem identitatibus Formalizantium quæ reſpondent & innoteſcunt tot aliis diſtinctionibus de quibus ſupra; ſic ſubiectum & paſſio ſunt vnum vnitate identitatis, non vnionis. *Ex Licheto.*
- **VNIONIS**, cùm ex duobus inter ſe vnitis reſultat tertium, vt ex materia & forma oritur compoſitum.
- **INDIVISIBILITATIS**, vt punctus & inſtans, vel vt *Scotiſtæ* explicant, eſt in iis quorum intellectio eſt indiuiſibilis, vt ſunt ſimpliciter ſimplicia videlicet ens, verum, bonum, res, aliquid & differentiæ vltimæ.
- **NATVRÆ**, quando ex duobus fit vna natura, vt ex corpore & anima natura humana.
- **PERSONÆ**, quando aliqua duo faciunt vnam perſonam, ſic corpus & anima exiſtunt vna & eâdem perſonalitate nimirum humanâ.
- **CONSTITVTIVA**, quæ reperitur in partibus integralibus reſpectu totius.

Hæc Bruleſer qui plures alias etiam ridiculas vnitatis ſpecies commemorat.

S

- FIT EX
  - INTEGRIS & PERFECTIS, vt aceruus lapidum.
  - TRANSMVTATIS, vt mixtum ex elementis.
  - IMPERFECTIS, per COMMIXTIONEM, vt anima & corpus.
- SCIENTIÆ PROBATVR AB VNITATE
  - PRINCIPII.
  - SVBIECTI.
  - FINIS.
  - SI SIT
    - PROXIMVM & IMMEDIATVM.
    - COMMVNE omnibus in eadem ſcientia tractatis.
    - VLTIMVS, non medius.
- DISTINGVITVR à SIMPLICITATE ET IDENTITATE, QVIA
  - VNITAS, IDENTITAS, SIMPLICITAS OPPONITVR
    - DIVISIONI.
    - DISTINCTIONI.
    - COMPOSITIONI.

VNIVOCVM

- VNIVOCANS, ſeu PARTICIPANS, ſeu SIGNI, eſt nomen ſecundùm eandem rationem pluribus attributum, vt animal.
- VNIVOCATVM, ſeu PARTICIPATVM, ſeu REI, vt res ipſæ quæ conueniunt in vno aliquo ſecundùm nomen & definitionem, vt homo & leo reſpectu animalis.
- PHYSICVM, eſt in rebus circumſcripto omni opere intellectus.
- LOGICVM, eſt in primis intentionibus, quatenus ſtant ſub vna aliqua intentione Logica, vt ſub intentione generis vel differentiæ.
- METAPHYSICVM, eſt etiam in prima intentione, ſeu in natura communi quatenus præſcindit à ſingularibus, circumſcripta quacunque intentione Logica, aut ſecunda. *Hæc Antonius Andreas.*
- ESSENTIALE, vt viuens reſpectu animalis & plantæ.
- ACCIDENTALE, vt nigrum reſpectu corui & Æthiopis.

VOLVNTARIVM

- ELICITIVE.
- SVBIECTIVE.
  - quia eſt in
    - POTESTATE VOLENTIS.
    - VOLVNTATE, tanquam in ſubiecto.
- à VOLITIONE
  - NATVRALI, quæ cauſatur à voluntate & cognitione ſenſitiua, & talis volitio ſemper eſt affectio commodi.
  - RATIONALI, quæ eſt cauſata à cognitione diſcretiua; Ideo poteſt eſſe vel affectio IVSTITIÆ, vel COMMODI.

VOLVNTAS

- PER
  - ESSENTIAM, ſeu RATIONALIS SIMPLICITER, eſt in parte principali animæ.
  - PARTICIPATIONEM, ſeu RATIONALIS IMPROPRIE & SECVNDVM QVID, eſt in parte ſenſitiua quæ obedit rationi. Et aliter dicitur SENSVALITAS.
- VT
  - NATVRA, comparatur ad finem vltimum, & ea quæ neceſſario vult.
  - VOLVNTAS, ſeu VT LIBERA EST, comparatur ad media circa quæ contingenter ſe habet vt poſſit eligere hoc vel illud.
  - RATIO, ſeu VT DELIBERATIVA, ſeu CONSILIATIVA, ſeu VT ELECTIO, eſt cùm voluntas fertur in aliquid, quatenus habet ordinem ad aliquid aliud.
- SIGNI, eſt aliquid EXTRA DEVM, quod ſit ſignum voluntatis ipſius, ac proinde dicitur impropriè & metaphoricè VOLVNTAS, ſicut punitio ſcelerum dicitur ſignum iræ diuinæ. Eius autem ſpecies ſunt quinque.
  - PERMISSIO, ſeu INDVLGENTIA
  - PRÆCEPTVM.
  - PROHIBITIO.
  - CONSILIVM.
  - OPERATIO, ſeu IMPLETIO.
- BENEPLACITI, eſt ipſa realis, ac propriè voluntas in Deo quâ nimirum propriè vult aliquid, ſicut fuit voluntas creandi mundum, dicitur autem beneplaciti, quia eſt de obiecto Deo beneplacito.
- ANTECEDENS, dicitur propter relationem ad aliquam aliam voluntatem quę noſtro intelligendi modo ſubſequitur, Ideóque à Chryſoſtomo dicitur primaria; eſt quâ Deus vult id quod ex ſe & per ſe ipſi placet, & eſt gratum, vt peccatores conuerti; Vnde vocatur etiam beneplaciti.
- CONSEQVENS, eſt quæ aliquam aliam voluntatem noſtro intelligendi modo ſubſequitur; Ideóque ab eodem Chryſoſtomo appellatur ſecundaria; & vtraque ANTECEDENS & SVBSEQVENS declarantur hoc exemplo D. Thomæ; Deus voluntate antecedente & primariâ, vult omnes homines ſaluos fieri,

ſed quia multi homines voluntati diuinæ non obtemperant, ideo non ſaluantur. Hæc autem voluntas conſequens ſemper eſt efficax: Illa autem vocatur Antecedens reſpectu huius, quia ex ſe illam habet, ex intrinſeca inclinatione ſuæ bonitatis, non autem ex aliquo priore ex parte obiecti: hanc vero habet ex aliquo extrinſeco priore, contra inclinationem quodammodo coactus.

ABSOLVTA, ſeu SIMPLEX, quâ Deus aliquid vult omnino abſolutè & efficaciter.
CONDITIONATA, ſeu SECVNDVM QVID, quæ dicitur VELLEITAS, quâ aliquid vult non abſolutè & efficaciter ſed ſub conditione.

EFFICAX, ſeu COMPLETA, ſeu COMPLACENTIÆ PERFECTA.
INEFFICAX, ſeu INCOMPLETA, ſeu SIMPLICIS COMPLACENTIA.

LIBERA eſt à { COACTIONE, quia voluntariè operatur & non coactè.
NECESSITATE, quia aliquo modo habet in ſua poteſtate operari & non operari. }

VOX SVMITVR { FORMALITER, cùm accipitur pro ſuo ſignificato.
MATERIALITER, cùm accipitur pro literis & ſyllabis, vt animal eſt triſſyllabum.
PRO VOCE habente talem modum ſignificandi, vt quando dicitur animal eſt nomen. }

F I N I S.

Acheué d'imprimer le 20. iour du mois de Septembre. 1612.

Extraict du Priuilege du Roy.

LOVYS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre, à nos amez & feaux Conſeillers les gens tenants nos Cours de Parlement, Preuoſt de Paris, Baillif de Rouen, Seneſchaux de Lyon, Tolouze, Bourdeaux, & Poictou, & à tous nos autres Iuſticiers & Officiers, qu'il appartiendra, Salut. Anthoine Meſnier noſtre Imprimeur & Libraire, demeurant en noſtre Vniuerſité de Poictiers, nous à faict remonſtrer qu'il auroit recouuré la coppie d'vn liure intitulé *Celebriorum diſtinctionum tum Philoſophicarum, tum Theologicarum Synopſis, Authore* HENRICO-LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOZÆO, *Pictauorum Epiſcopo;* Lequel liure ledict ſuppliant deſireroit volontier imprimer tant de fois, & en tel volume & caractere qu'il aduiſera, pour la plus grande commodité du public, ſans qu'autre que luy ſeul le puiſſe imprimer, vendre, ne debiter, contrefaire, alterer, ne deſguiſer l'ordre dudict liure: Et d'autant que nous deſirons gratifier ledit Meſnier pour les frais qu'il à ia faict & luy conuient encor faire pour l'accompliſſement, & impreſſion dudict œuure, & par meſme moyen le faire reſentir du fruict de ſon labeur, recogoiſſants qu'il à trauaillé iournellement pour le bien public, Nous pour ces cauſes & conſiderations, vous mandons, ordonnons, & enioignons par ces preſentes, que vous ayez à permettre, comme de noſtre puiſſance & authorité Royalle nous auons permis & permettons audit Meſnier, qu'il puiſſe luy ſeul imprimer, ou faire imprimer, tant de fois qu'il aduiſera, ledit liure, durãt le temps de dix ans entiers & conſecutifs, à compter du iour & datte que ledit liure ſera paracheué d'imprimer, faiſants pour c'eſt effect tres-expreſſes inhibitions & defenſes à tous Marchants Libraires, & Imprimeurs de noſtre-dit Royaume, pays, & terres de noſtre puiſſance & ſeigneurie; & ſpeciallement à ceux de nos villes de Paris, Lyon, Tolouze, Rouen, Poictiers & toutes autres: & meſme aux eſtrangers qui ordinairement traffiquent & deſirent traffiquer en noſdictz Royaumes & pays, & toutes autres perſonnes de quelque eſtat & condition qu'elles ſoyent, de n'imprimer ledit liure, ne d'en expoſer en vente, changer, ne troquer aux foires, ne en faire apporter ou ameiner d'autres villes en ce Royaume ſoubz noms interpoſez, ou auec fauces marques, ne d'en tenir aucun exemplaire, tant en public, qu'en priué d'autre impreſſion, que ceux qu'aura faict imprimer ledit ſuppliant, ſur peine de mille liures d'amende, moitie à nous, & l'autre moitie audit ſuppliant, & de tous deſpens, dommages, & intereſts, & confiſcation des exemplaires qui ſeront troués, comme plus amplement eſt porté par les lettres patentes, Données à Paris le vint ſixieſme iour d'Aouſt l'an de grace mil ſix cents & douze.

ſigné.

PETIT.